

ISSN 2410-9576 (Print)

ISSN 2412-2394 (Online)

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»

НАУКОВИЙ ВІСНИК ПОЛІССЯ

Науковий економічний журнал

№ 1(24)

ЧЕРНІГІВ
2022

Державна реєстраційна служба України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 24604-14544ПР від 07.09.2020 р.

Науковий журнал «Науковий вісник Полісся» включено до Переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ (категорія Б) (Наказ Міністерства освіти і науки України № 1412 від 18.12.2018 р. (зі змінами від 09.02.21 №157))

Журнал зареєстровано, реферується та індексується у наступних міжнародних наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах: Міжнародний центр періодичних видань (ISSN International Centre, м. Париж), Ulrichsweb™ Global Serials Directory, Crossref (DOI: 10.25140/2410-9576), Google Scholar, Index Copernicus, Українська науково-освітня мережа УРАН, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, реферативна база даних «Україніка наукова».

Випуск рекомендовано до друку рішенням вченої ради
НУ «Чернігівська політехніка» від 26.04.2022 р., протокол № 3

Редакційна колегія:

Дубина М. В.	доктор економічних наук, професор (головний редактор);
Гонта О. І.	доктор економічних наук, професор;
Білгілі Ф.	доктор економічних наук, професор (Кайсері, Туреччина);
Брітченко І. Г.	доктор економічних наук, професор (Тарнобжег, Польща);
Гарафонов О. І.	доктор економічних наук, професор;
Дерій Ж. В.	доктор економічних наук, професор;
Живко З. Б.	доктор економічних наук, професор;
Ільчук В. П.	доктор економічних наук, професор;
Маргасова В. Г.	доктор економічних наук, професор;
Сорвиров Б. І.	доктор економічних наук, професор (Гомель, Білорусь);
Тропіна В. Б.	доктор економічних наук, професор;
Білан Ю. В.	доктор економічних наук, доцент (Щецин, Польща);
Холявко Н. І.	доктор економічних наук, доцент;
Стрілковскі В.	доктор економічних наук (Прага, Чехія);
Жаворонок А. В.	кандидат економічних наук, доцент;
Мороз Н. В.	відповідальний секретар.

Науковий вісник Полісся / НУ «Чернігівська політехніка». – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. – № 1 (24). – 142, [2] с.

Висвітлюються актуальні проблеми розвитку сучасної економіки, функціонування та розвитку підприємств різних форм власності, інвестиційно-інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, регіонального розвитку.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, практиків.

УДК 33

© НУ «Чернігівська політехніка», 2022

Ліцензія Creative Commons «Attribution-NonCommercial»
(«Із зазначенням авторства – Некомерційна») 4.0 Всесвітня

ISSN 2410-9576 (Print)

ISSN 2412-2394 (Online)

Ministry of Education and Science of Ukraine
Chernihiv Politechnic National University

SCIENTIFIC BULLETIN OF POLISSIA

Scientific journal on Economics

No 1(24)

CHERNIHIV
2022

UDC 33

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-1(24)

Ministry of Justice of Ukraine
State Registration Certificate of Printing Mass Medium
Series KV № 24604-14544PR from 07.09.2020

The *Scientific Bulletin of Polissia* has been included in the list of scientific professional publications of Ukraine, where the results of dissertations for the degree of Doctor and Candidate of Economics can be published (category B) (established by the decree of Ministry of Education and Science of Ukraine from December 18, 2018, № 1412 (as amended from February 9, 2021, № 157))

The journal is registered, being reviewed and indexed in the following international scientometric databases, repositories and search engines: international Centre for periodicals (ISSN international Centre, Paris), Ulrichsweb™, Global Serials Directory, Crossref (DOJ: 10.25140/2410-9576), Google Scholar, Index Copernicus, Ukrainian Research and Academic Network URAN, Vernadsky National Library of Ukraine, abstract database "Ukrainika naukova".

The issue is recommended to be sent to the press by
Chernihiv Politechnic National University Academic Senate decision
from 26.04.2022, proceeding № 3

Editorial Board:

Dubyna M. V.	Doctor of Economics, Professor (<i>chief editor</i>);
Gonta O. I.	Doctor of Economics, Professor;
Bilgili F.	Doctor of Economics, Professor (Kayseri, Turkey);
Britchenko I. G.	Doctor of Economics, Professor (Tarnobrzeg, Poland);
Garafonova O. I.	Doctor of Economics, Professor;
Derii Zh. V.	Doctor of Economics, Professor;
Zhyvko Z. B.	Doctor of Economics, Professor;
Ilchuk V. P.	Doctor of Economics, Professor;
Marhasova V. H.	Doctor of Economics, Professor;
Sorvyrov B. I.	Doctor of Economics, Professor (Homel, Belarus);
Tropina V. B.	Doctor of Economics, Professor;
Bilan Yu. V.	Doctor of Economics, Associate Professor (Szczecin, Poland);
Kholiavko N. I.	Doctor of Economics, Associate Professor;
Strielkowski W.	Doctor of Economics (Prague, Czech Republic);
Zhavoronok A. V.	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor;
Moroz N. V.	managing secretary.

Scientific Bulletin of Polissia / Chernihiv Politechnic National University. – Chernihiv : Chernihiv Politechnic National University, 2022. – № 1 (24). – 142, [2] p.

Urgent problems of present-day economics' development, different ownership enterprises operation and development, investment and innovative activity, increasing national economy's competitiveness, regional development are reported.

It is intended for scientists, lecturers, postgraduate students, students and practitioners.

UDC 33

© Chernihiv Politechnic National University, 2022

Creative Commons License "Attribution-NonCommercial"
4.0 International (CCBY-NC 4.0).

ЗМІСТ TABLE OF CONTENTS

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ / NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT AND ECONOMICS

<i>Журавльова Ю., Мельник В., Ломачинська І.</i> Концептуальні підходи до державного регулювання освіти як суспільного блага: інституційний аспект	6-22
<i>Маргасова В., Шевцова О.</i> Стратегія державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки.....	23-37
<i>Котелевець Д.</i> Науково-концептуальні положення функціонування та розвитку механізму державного регулювання економічних систем.....	38-46
<i>Якушко І.</i> Державне регулювання економіки в умовах цифровізації: напрями та особливості здійснення.....	47-57
<i>Білько С.</i> Інформаційна та економічна безпека: оцінювання рівня та взаємозв'язку.....	58-77

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА / DEVELOPMENT OF PRODUCTIVE FORCES AND REGIONAL ECONOMY

<i>Чирва О., Осадчук Н.</i> Концептуальний підхід до управління сталим розвитком на локальному рівні як підґрунтя інтеграції просторового та регіонального розвитку	78-92
---	-------

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

<i>Сак Т., Грицюк Н.</i> Бізнес-модель стартапу: сутність, види та можливості для застосування.....	93-107
---	--------

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ / FINANCE. BANKING AND INSURANCE

<i>Дубина М., Лобко О.</i> Теоретичні положення обґрунтування сутності категорії «кредитний менеджмент банку».....	108-123
<i>Холяк Н., Тарасенко А., Колоток М.</i> Тенденції диджиталізації світового ринку фінансових послуг.....	124-142

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-1(24)-6-22

УДК 338.24:377

JEL Classification: G41; I28

Юлія Журавльова

доктор економічних наук, заступник начальника відділу інституційного аудиту
Управління державної служби якості освіти в Одеській області (Одеса, Україна)
E-mail: yunik121501@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4794-7691>

Віктор Мельник

доктор економічних наук, професор, директор
Державна освітня установа «Навчально-методичний центр з питань якості освіти»,
Державна служба якості освіти України (Київ, Україна)
E-mail: melnik_viktor@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7439-1564>
ResearcherID: [ADP-0430-2022](https://orcid.org/0000-0002-7439-1564). Scopus Author ID: [5721654171](https://orcid.org/0000-0002-7439-1564)

Ірина Ломачинська

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та підприємництва
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна)
E-mail: i.lomachynska@onu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6112-6884>
ResearcherID: [E-9174-2018](https://orcid.org/0000-0002-6112-6884). Scopus Author ID: [5722196182222](https://orcid.org/0000-0002-6112-6884)

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ОСВІТИ ЯК СУСПІЛЬНОГО БЛАГА: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ**

Анотація. Освіта як процес цілеспрямованого виховання та навчання, розвитку та саморозвитку особистості є фундаментом знання як засвоєної інформації, як здатності, розуміння, усвідомлення що і як робити. У загальному розумінні освіта – це галузь соціальної сфери, яка посідає особливе місце в економічній системі та є найважливішим чинником соціально-економічного розвитку суспільства. У сучасних умовах розвиток освіти супроводжується такими явищами, як інтернаціоналізація, комерціалізація, соціалізація, інклюзія, що потребує нових підходів до її державного регулювання. У контексті цього запропоновано розглядати освіту як суспільне благо, виробництво якого здійснюється в інтересах людини, родини, суспільства, держави. Держава бере на себе відповідальність за виробництво освітніх послуг, від яких безпосередньо залежить національна безпека, цілісність держави, єдиний економічний простір. І освіта – це суспільне благо, що є першочерговим з погляду держави. Отже, державне регулювання освіти – це діяльність державних інституцій, що спрямована на забезпечення нормативно-правової бази, формування інституційного середовища, визначення правил і процедур щодо формування, розподілу, використання природних, соціальних, людських, виробничих, фінансових ресурсів для забезпечення освітою як суспільним благом. Базисом сталого економічного розвитку держави є його інституційне середовище – чіткий упорядкований набір інститутів (правових, політичних, економічних, соціокультурних), що визначають рамкові умови функціонування й розвитку економічних суб'єктів і суттєво впливають на виробництво суспільних благ. Узагальнено, що вплив економічних, правових, соціальних, політичних,

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

культурних, демографічних, технологічних факторів зумовлює зміни та трансформацію інституційного середовища, а отже, необхідним є забезпечення його гнучкості, адаптивності, стійкості, ефективності.

Ключові слова: освіта; суспільне благо; державне регулювання; інституційне середовище системи освіти.

Рис.: 2. Бібл.: 9.

Постановка проблеми. У сучасних умовах соціально-економічний розвиток потребує постійного підвищення рівня та якості життя населення, що пов'язано з удосконаленням освітньої та культурної складової, системи охорони здоров'я, соціальних стандартів і соціальної інфраструктури, вирішенням екологічних і природно-кліматичних проблем, гарантуванням національної безпеки та якості державного управління тощо. Отже, важливою складовою національної економіки виступають суспільні блага, основним призначенням яких є задоволення колективних потреб усіх громадян, незалежно від того, оплачують вони їх, чи ні. При цьому визначальну роль у забезпеченні відтворення суспільних благ відводиться державі, яка бере на себе відповідальність за їх створення, відповідно до національних інтересів, зокрема, забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки, соціальних зобов'язань у частині забезпечення рівного та безкоштовного доступу громадян до відповідних суспільних благ, сприяння соціально-економічному добробуту тощо.

Серед сучасних суспільних благ важливе місце в національній економіці посідає освіта як основоположна складова, що формує знання, які безпосередньо впливають на розвиток соціально-економічної системи країни. Під освітою розуміється єдиний цілеспрямований процес виховання та навчання, який є суспільно значущим благом та здійснюється в інтересах людини, родини, суспільства, держави [1]. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення національної економіки кваліфікованими фахівцями [2]. Поряд із таким процесуальним, динамічним визначенням можливим є і більш статичне розуміння слова «освіта» – як сукупності накопичених знань, умінь, навичок, компетенцій і ціннісних установок, надбаних у процесі загальнолюдського та професійного розвитку особистості.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

В умовах нестабільності, технологічних змін, невизначеності, цифрової трансформації набуває вагомості завдання удосконалення державного регулювання освіти з метою підвищення соціально-економічного добробуту населення, що потребує створення сприятливого інституційного та конкурентного середовища, ефективного ресурсного забезпечення та його раціонального використання, нових підходів до участі держави в регулюванні освіти як сектору суспільних благ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти системи освіти як суспільного блага досліджують закордонні та вітчизняні науковці, серед яких треба відзначити доробок Дж. М. Б'юкенена, А. Гриценка, О. Длугопольського, М. Зверякова, К. Менгера, В. Небрата, В. Палехову, П. Самуельсона, Дж. Е. Стігліца й ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Утім, незважаючи на чисельні дослідження та віддаючи належне доробку науковців, треба зауважити, що питання державного регулювання освіти як суспільного блага в сучасній економіці, яка характеризується нестабільністю та невизначеністю, у науковій літературі висвітлені фрагментарно й потребують подальшого дослідження. Подальшої аргументації потребують підходи до концептуальної та методологічної підтримки й удосконалення системи державного регулювання освіти в умовах економічних трансформацій у контексті сталого розвитку, технологічних та інституційних змін, цифровізації, оскільки в нових умовах зростає складність праці, збільшується значення людського та інтелектуального капіталу, посилюються творчі елементи в самому змісті праці та іншої економічної діяльності, включаючи підприємництво (інноваційне, соціальне, креативне).

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розробка та обґрунтування теоретико-методологічних підходів до формування системи державного регулювання освіти як суспільного блага, що дозволить визначити інституційні основи об'єднання суспільних зусиль для задоволення колективних потреб в освітніх послугах у контексті зростання соціально-економічного добробуту.

Виклад основного матеріалу. Освіта як фундамент знань має, як і знання, властивості суспільних благ, набуває особливої форми існування загальних для них ознак:

- відсутність атрибутів ринкових товарів (виробництво, розподіл та споживання освіти не підкоряються закону вартості);

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- невиключеність та неконкурентоспроможність (результати освітньої діяльності може використовувати кожен);
- невичерпність та акумулятивність (знання накопичуються та зростають по мірі їх використання);
- мають всеохопний характер (результати освітньої діяльності не обмежені не тільки географічним, але й соціальним простором);
- проникаюча здатність (освіта впроваджується та реалізується в усіх сферах громадського життя та людської діяльності);
- специфічність економічних та соціальних витрат.

При цьому на основі пропозицій О. Биковської [3] можна визначити, що освіта є системним суспільним благом, що дозволяє визначити такі її характерні властивості:

- цілісність освіти – складається з великої кількості компонентів, що взаємопов'язані та взаємодіють між собою. Наприклад, дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійно-технічна, вища, післядипломна освіта є складовими системи освіти й водночас створюють свої системи;
- відкритість освіти – зумовлюється тим, що основними замовниками освіти є люди й держава;
- цілепокладання освіти – розвиток соціального (людського) досвіду, найважливішими завданнями якого є, по-перше, засвоєння досвіду попередніх поколінь; по-друге, збагачення та примноження цього досвіду; по-третє, передача досвіду наступним поколінням;
- результативність освіти – освіта завжди орієнтована на результат;
- інституційність освіти – наявність інституції – закладу. Серед них заклади дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти;
- нелінійність освіти – визначається безліччю елементів, багатовекторністю та багатоваріантністю ідей, цілей, потреб та вимог, наявністю багатокритеріального управління.

Отже, освіта, як суспільне благо, характеризуються властивостями неприсвоєння (невиключеність зі споживання), неконкурентності (відсутність суперництва у споживанні), доступності, виробленими в різних секторах національної економіки для задоволення суспільних (колективних) потреб. При цьому суспільні (колективні) потреби характеризуються загальнодоступністю, невиз-

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

наченістю кінцевого споживача, неподільністю та диференційованістю розподілу вигід між індивідами в суспільстві при їх задоволенні, незважаючи на те, чи бажають усі його члени споживати та оплачувати таке благо, обмеженістю комерціалізації. У результаті в умовах ринку виникають деструкції, зокрема, несприятливий відбір, моральний ризик, проблема «безбілетника» тощо, що зумовлює неієздатність ринку суспільних благ як ефективного механізму збалансування попиту і пропозиції. Отже, визначальна роль у забезпеченні освітою як суспільними благами належить державі, а доцільність та ефективність процесу їх відтворення визначається сукупністю чинників, зокрема, ступенем суспільної необхідності цього блага та зовнішніми ефектами його споживання, його здатністю корегувати «провали ринку», сформованістю та якістю інституційного середовища суспільних благ, суспільної відповідальності політичної влади, громадської та соціально-корпоративної відповідальності, нормативно-правової бази та системи правозастосування, поширенням неформальних інститутів та інституцій тощо.

Узагальнюючи роботи науковців, які досліджують природу ролі держави в забезпеченні суспільними благами (Дж. Б'юкенен [4; 5], Д. Норт, А. Пігу [6], Дж. Б. Роулз, Дж. Стігліц [7], Г. Талок [4] ін.), можна визначити, що державу можна розглядати як організацію, яка повинна виробити для членів суспільства фундаментальні колективні блага: 1) закони та процедури їх дотримання (громадський правопорядок); 2) суспільні блага та послуги, які не можуть бути створені у приватному секторі (дороги, послуги охорони здоров'я та освіти тощо); 3) регулювання та координацію економічного життя у разі виникнення «провалів ринку». При цьому роль держави в забезпеченні суспільними благами повинна відповідати критеріям: суспільне благо має надаватися в Парето-оптимальному обсязі, виявлення справжніх переваг має відповідати інтересам самих індивідів і, нарешті, витрати на надання суспільного блага повинні дорівнювати сукупним виплатам індивідів на ці цілі. У контексті цього пропонується всім суб'єктам домовитися про витрати на створення суспільного блага та про частку кожного в цих витратах таким чином, щоб ціни встановилися на такому рівні, щоб усі індивіди пред'явили попит на той самий обсяг суспільного блага, що відповідає оптимальному обсягу виробництва. Одним із таких інструментів, який робить поведінку «зайця» не вигідною, є

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

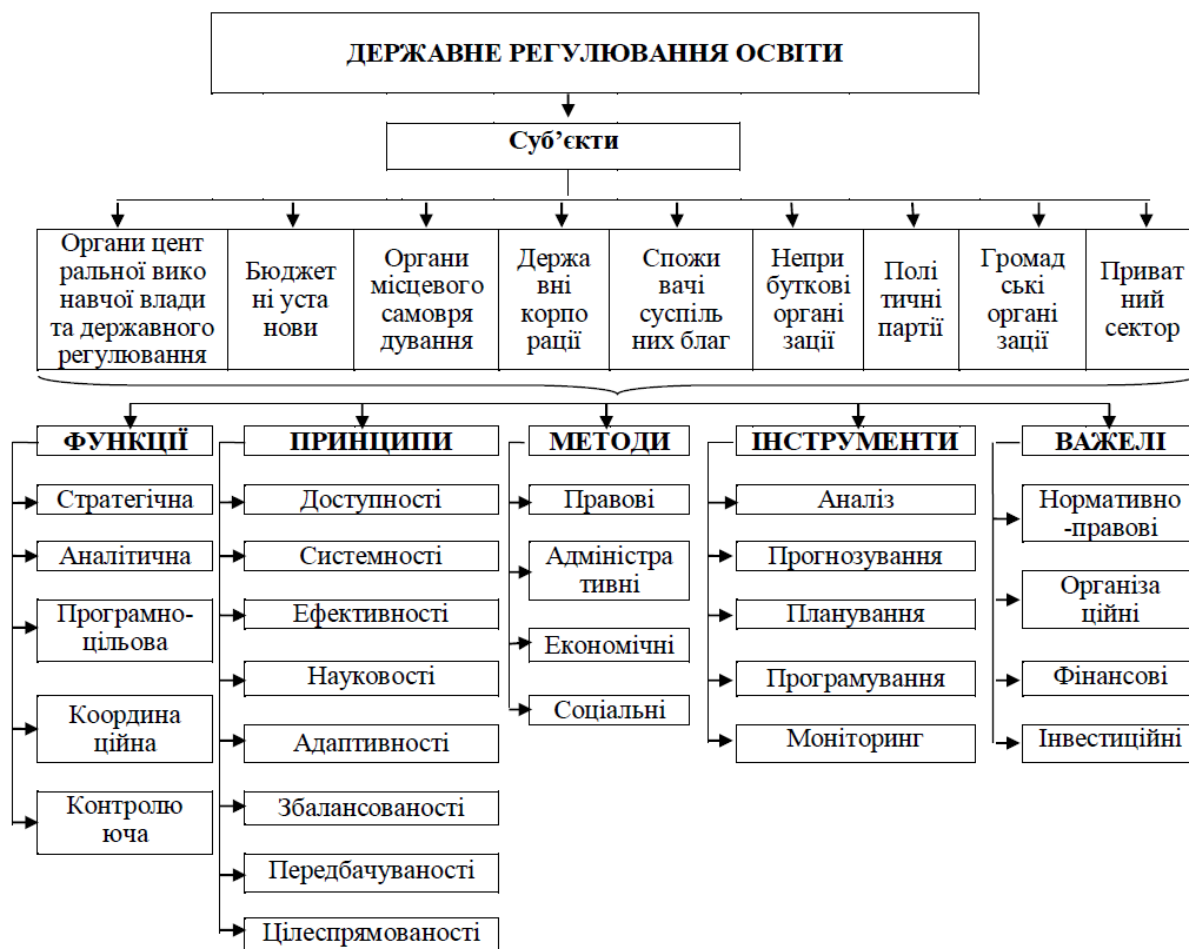

податок Кларка. Загалом слід зазначити, що форми державного впливу з метою інтерналізації зовнішнього ефекту залежать від обсягу та інтенсивності екстерналії, а також від ступеня подільності, виключення, свободи вибору споживача, можливості кількісного виміру. У доповіді Всесвітнього банку «Держава у мінливому світі» (1998) зазначено, що «ефективна держава – життєво необхідна для надання товарів та послуг, а також для створення правил інститутів, що дозволяють ринкам процвітати, а людям вести більш здорове та щасливе життя. Без цього неможливий сталий розвиток як в економічній, так і в соціальній сфері» [8].

Відповідно, визначимо державне регулювання освіти як діяльність державних інституцій, спрямовану на забезпечення нормативно-правової бази, формування інституційного середовища, визначення правил і процедур щодо формування, розподілу, використання природних, соціальних, людських, виробничих, фінансових ресурсів для якісного та кількісного забезпечення освітніми послугами як суспільними благами. Це передбачає реалізацію сукупності таких функцій державного регулювання: виробничої (створення та відтворення освіти), соціальної (участь у розподілі освітніх послуг і задоволенні потреб у них шляхом реалізації відповідної політики), фіскальної (акумулявання фінансових ресурсів задля відтворення освіти), стабілізуючої (забезпечення безкризового стійкого соціально-економічного розвитку), консолідуєчої (забезпечення взаємопов'язаності, єдності різних сфер і галузей життєдіяльності суспільства); виховної (створення, закріплення та розвиток культури відтворення суспільних благ).

Суб'єктами державного регулювання освіти є споживачі та держава в особі органів державної влади, які здійснюють на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (рис. 1). Отже, органами державного регулювання є: Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади; Президент України – гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України; Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади; центральні органи виконавчої влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Рис. 1. Методичний інструментарій державного регулювання освіти як суспільного блага

Державному регулюванню освіти як суспільного блага притаманні такі принципи:

- доступність – доступність громадян до освіти на території держави;

- системність – комплексний підхід щодо виробництва/надання освітніх послуг;

- ефективність – максимально позитивний ефект за умови мінімальних витрат;

- науковість – урахування причинно-наслідкових зв'язків, явищ, процесів, подій, використання світового досвіду щодо виробництва освітніх послуг відповідно до соціально-економічних потреб суспільства та національної економіки;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- адаптивність – швидке пристосування до змін внутрішнього та зовнішнього середовища;

- збалансованість – забезпечення балансу інтересів громадян та держави щодо виробництва, розподілу та споживання освітніх послуг;

- передбачуваність – послідовність регуляторної політики щодо надання/виробництва освітніх послуг;

- цілеспрямованість – встановлює вимогу щодо визначення чіткої мети щодо виробництва, розподілу та споживання освітніх послуг.

Відповідно, механізм державного регулювання освіти – це сукупність логічних зв'язків і процедур регуляторного впливу, який органічно поєднує в собі різні складові: правові, організаційні, фінансові. Так, правовий механізм забезпечує регулювання правовідносин у межах чинної нормативно-правової бази. Сутність організаційного механізму полягає у здійсненні підтримки організаційного порядку, який фіксується у відповідних документах у формі норм і стандартів. Фінансово-інвестиційний механізм забезпечує сталий соціально-економічний і технологічний розвиток держави.

Серед функцій державного регулювання освіти доцільно виділити:

- стратегічну – передбачає оцінку та досягнення цілей держави у виробництві/наданні освітніх послуг;

- аналітичну – базується на аналітичній обробці інформації щодо виробництва/надання освітніх послуг;

- програмно-цільову – досягнення конкретних результатів щодо виробництва, розподілу та споживання освітніх послуг;

- координаційну – погодженість усіх ланок щодо виробництва/надання освітніх послуг;

- контролюючу – систематичне отримання об'єктивної інформації щодо стану виробництва, розподілу та споживання освітніх послуг.

Держава здійснює виробництво/надання освітніх послуг за допомогою відповідних методів та інструментів. Отже, метод державного регулювання освіти – спосіб впливу держави на виробництво/надання освітніх послуг, а відповідні інструменти – засоби, за допомогою яких держава здійснює реалізацію завдань та заходів щодо виробництва/надання освітніх послуг. Узагальнюючи методи державного регулювання освіти, можна їх поділити на:

- правові – система законів та законодавчих актів;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- економічні – створення державою фінансових умов для виробництва/надання освітніх послуг;

- адміністративні – визначення стратегії виробництва/надання суспільних благ (ліцензування; розміщення державного замовлення на підготовку фахівців; зовнішнє незалежне оцінювання; розробка стандартів; державний нагляд (контроль) тощо).

- соціальні – система заходів, спрямованих на гармонізацію соціальних відносин, соціально-психологічну адаптацію, задоволення соціальних потреб, розвиток особистості та соціального захисту (соціальне нормування, соціальне прогнозування, соціальне планування, моральне стимулювання й ін.).

Також методи державного регулювання освіти можна поділити на прямі й непрямі. Прямі – це коли держава безпосередньо забезпечує виробництво та розподіл освітніх послуг, або через державне замовлення («держава виробляє»), а непрямі – це ті, що передбачають заохочення приватного сектору на основі стимулювання, зокрема, шляхом застосування субсидій, податкових пільг, ваучерів, грантів, пільгового кредитування тощо («держава захищає»).

Визначення форм і масштабів державного втручання для подолання неефективності ринку виходить із розуміння характеру суспільних благ та їх належності до тієї чи іншої групи їх класифікації. При цьому важливо розуміти фактори, що визначають форми участі держави в забезпеченні суспільними благами (виробництво, забезпечення, фінансування, державно-приватне партнерство), зокрема: характер блага, стабільність і тривалість попиту, можливі варіанти задоволення цієї потреби, коло споживачів та їхні особливості, коло зацікавлених осіб, причини, що зумовлюють видатки державного (місцевого) бюджету, доцільність участі держави та ін.

Можна виділити такі форми державного впливу на відтворення освіти як суспільного блага з метою інтерналізації зовнішнього ефекту:

- коли екстерналії незначні, чітко визначені права власності, кількість суб'єктів взаємодії обмежена, то участь держави буде не потрібна або мінімальна;

- чисті суспільні блага, що є джерелом екстерналії, можуть стати об'єктом оподаткування, і плата за її користування може виконувати функцію ціни, оскільки стягуються з тих суб'єктів ринку, які за наявності альтернативи обирають платну або безкоштовну послугу;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- у випадку споживання колективних (клубних) благ компенсація суспільних витрат компенсується за рахунок добровільної кооперації коштів їхніх учасників, до співвідношення розміру й наявності плати з можливістю споживання цього виду суспільного блага;

- у випадку змішаних суспільних благ з ознаками приватного блага, що мають одночасно значний позитивний або негативний зовнішній ефект та характеризуються дією ринкового механізму виробництва, розподілу, обміну та споживання, держава може використовувати податкові регулятори у випадку негативних екстерналій або субсидії чи дотації у випадку позитивних екстерналій для інтерналізації зовнішнього ефекту в їхню ціну;

- у випадку природних монополій держава встановлює межі дій суб'єктів, регламентує обсяг їх експлуатації, контролює ціноутворення;

- відтворення соціально значущих суспільних благ змішаного характеру часто пов'язано з «проблемою безбілетника» в результаті складності визначення сукупного ефекту та ролі кожного окремого суб'єкта в цьому процесі, що може бути вирішено завдяки участі держави через обов'язкове оподаткування та примусове споживання (мінімальний обсяг споживання), а також шляхом поєднання державного та ринкового регулювання, контрактації деяких функцій державного сектору приватними підприємствами, державно-приватного партнерства;

- у випадку, коли у процесі відтворення суспільних благ можна визначити чіткі стандарти діяльності, диференціювати переваги й доходи споживачів, м'яким варіантом стимулювання ініціативи постачальників суспільних благ кінцевому споживачеві може бути утворення квазіринків на основі поділу покупця і постачальника, не змінюючи форми власності останнього, шляхом надання їм більшої свободи.

Специфічний соціальний ефект від суспільної опіки державою (задоволення колективних потреб) примножує соціально-економічний добробут суспільства за умови сформованого та якісного інституційного середовища, «раціональної поведінки» держави (використання максимально ефективних засобів і процедур розподілу коштів, що перебувають у власності держави; обґрунтованість та доречність державної підтримки соціальної сфери; державне регулювання використання факторів виробництва), її «оптимальних рішень» (оптимальність виробництва та розподілу суспільних благ; оптимальність

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

державних витрат, податкових зборів щодо компенсації витрат держави на суспільні блага). При цьому основними причинами неефективності та низької якості забезпечення суспільними благами є відсутність конкуренції у їх виробництві, інформаційна асиметрія, складність виміру ефективності їх відтворення, низький рівень відповідальності суб'єктів цього процесу, бюрократія. Відповідно, важливими складовими системи відтворення суспільних благ є: забезпечення Парето-ефективності, закріплення прав власності, стимули до колективної співпраці, стандарти, договори, нормативні акти, санкції, інститут довіри [9].

Це передбачає формування відповідного інституційного середовища суспільних благ як сукупності взаємопов'язаних основоположних політичних, соціальних, юридичних, економічних норм і правил (рис. 2), які визначають умови їх створення, розподілу, споживання, з метою об'єднання суспільних зусиль для задоволення колективних потреб, вирішення «провалів ринку» на основі принципу оптимальності за Парето, збалансування індивідуальних інтересів та соціальної відповідальності, принципу компенсації. Відповідно, на рис. 2 представлена модель інституційного середовища освіти як суспільного блага в національній економіці.

Рис. 2. Модель інституційного середовища системи освіти як суспільного блага в національній економіці

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Інституційне середовище освіти – це сукупність взаємопов'язаних основоположних політичних, соціальних, юридичних, економічних норм і правил, що визначає умови створення, розподілу, споживання освітніх послуг. Основним його призначенням є об'єднання суспільних зусиль для задоволення колективних потреб, вирішення «провалів ринку» на основі принципу оптимальності за Парето, збалансування індивідуальних інтересів та соціальної відповідальності, принципу компенсації.

Базовими інститутами для забезпечення суспільних благ є влада, ринок, конкуренція, підприємництво тощо та відповідні їм інституційні форми. При цьому роль того чи іншого інституту змінюється залежно від характеристик-властивостей освітньої послуги, ступеня їх прояву та структури зовнішніх ефектів – участь держави беззаперечна для забезпечення чистими суспільними благами й мінімальна у випадку змішаного; ринкові механізми, підприємницька здатність, державно-приватне партнерство дуже важливі для створення та розподілу суспільного блага з низьким рівнем виключеності, а у випадку низької неконкурентності державі доцільно зосередитися на локальних суспільних благах. Це має бути враховано при регулюванні різними складовими системи освіти (дошкільна освіта; загальна середня освіта; позашкільна освіта; професійно-технічна освіта; базова вища освіта; повна вища освіта; післядипломна освіта, самоосвіта).

Необхідними характеристиками інституційного середовища освіти є: наявність інституцій та інститутів, що вирішують «проблему безбілетника» на основі принципу раціонального розподілу та використання освітніх послуг, формування згоди та переваг індивіда щодо колективних інтересів.

Вплив економічних, правових, соціальних, політичних, культурних, демографічних, технологічних факторів зумовлює зміни та трансформацію інституційного середовища, а отже, необхідним є забезпечення його гнучкості, адаптивності, стійкості, ефективності. Гнучкість – здатність пристосовуватися до змін умов функціонування шляхом перебудови інституцій та інститутів з метою мінімізації трансакційних і трансформаційних витрат, максимізації індивідуальної та суспільної ефективності відповідних інституцій та інститутів. Адаптивність – здатність інституційного середовища пристосовуватися до динамічних умов навколишнього середовища щодо відповід-

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ності цілей і результатів відтворення освіти як суспільного блага, подальше існування системи, зберігаючи якісну визначеність. Рівновага – здатність забезпечувати узгодження інтересів стейкхолдерів, жоден із яких не готовий нести додаткові витрати на перегляд домовленостей (контрактів); баланс формальних і неформальних інституцій. Стійкість – здатність перманентно протистояти внутрішнім та зовнішнім змінам під впливом сукупності факторів, що ініціюють механізми спротиву, завдяки яким інститути залишаються у вихідному стані або швидко повертаються до нього. Ефективність – формування інституційного середовища відтворення суспільних благ з мінімальними транзакційними витратами, що виникають у результаті порушення рівноваги інституційного середовища.

При цьому треба врахувати, що в результаті глобалізації спостерігається трансформація інституційного середовища сфери освіти в національній економіці, що проявляється в розширенні суб'єктів (міжнародні та регіональні організації, координуючі агенції, недержавні некомерційні організації, транснаціональні компанії та ін.); багатосторонній координованості колективних дій на основі не лише стимулів щодо ефективності, а і прозорості та інклюзивності; координованості локальних, національних, глобальних суспільних благ; поширенні глобальних і регіональних програм сталого розвитку; розвитку моніторингу, проєктного менеджменту, комплаєнс-контролю; цифровізації освіти; зацікавленості країни у пропозиції освітніх послуг залежить від дій інших країн; розширенні джерел фінансування та трансформації фінансового механізму відтворення освіти як суспільного блага; трансформації ролі держави, її методів та інструментів у системі забезпечення суспільними благами.

Висновки і пропозиції. Отже, державне регулювання освіти як суспільного блага є складним процесом, який потребує зваженого та ефективного набору методів, інструментів, важелів. Незважаючи на те, що в системі державного регулювання національної економіки освіта є одним із пріоритетних напрямів, існують проблеми та суперечності щодо її розвитку як щодо сучасного соціально-економічного стану, так і перетворень у суспільстві, національній та глобальній економіці. У контексті цього напрями державного регулювання освіти в національній економіці мають бути орієнтовані на вирішення проблем несприятливого відбору, морального ризику, «безбілетника» на основі формалізації та конституціоналізації відносин, політичної і сус-

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

пільної домовленості та контрактів, організацій, інституціоналізованих для створених суспільних благ, бюджетного федералізму та децентралізації тощо.

Держава відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні освітніх послуг населенню як суспільних благ, через створення відповідного якісного інституційного середовища, формування ресурсного потенціалу та контролінг його використання, шляхом розподілу повноважень між органами законодавчої влади, місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності й децентралізації, сприяння конкуренції в секторі суспільних благ. У контексті цього важливим аспектом стратегічного розвитку освіти є формування механізму державного регулювання як мультикомпонентної системи взаємодії між відповідними складовими за участю державних інституцій, які здійснюють цілеспрямований вплив на процес створення, розподілу та споживання освітніх послуг у контексті забезпечення потреб суспільства та зростання соціально-економічного добробуту. Важливими складовими цього механізму є форми виробничих відносин і господарювання, організаційно-управлінські відносини, організаційні структури та їх інтеграції, система економічних важелів, стимулів і санкцій, що регулюють відносини між суб'єктами системи освіти, а його структура залежить від техніко-технологічних вимог суспільного розвитку, соціальних стандартів, визначених і визнаних суспільством, співвідношення державної, колективної та приватної власності, політичної та суспільної сформованості й відповідальності, розвитку національної економіки та її інтегрованості у світову спільноту, стану розвитку освіти та науки тощо. Саме подальше дослідження цих аспектів дасть змогу запропонувати ефективні шляхи модернізації системи освіти у контексті всебічного розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення національної економіки кваліфікованими фахівцями тощо.

Список використаних джерел

1. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text>.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

2. Журавльова Ю. О. Теоретико-методологічні засади дослідження сфери освіти як складової частини економічної системи / Ю. О. Журавльова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2020. – Вип. 31. – С. 23–28.
3. Биковська О. Освіта як система. Тріада «Людина-Освіта-Держава» / О. Биковська // Рідна школа. – 2017. – № 9-10. – С. 68–73.
4. Buchanan J. *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy* / J. Buchanan, G. Tullock. – Indianapolis, IN: Liberty Fund, Inc., 1962. – 270 p.
5. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір – два протилежні бачення держави / Б'юкенен Дж. М., Масґрейв Р. А. ; пер. з англ. А. Ю. Іщенко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. – 175 с.
6. Pigou A. C. *The economics of welfare* [Electronic resource]. – London: Macmillan & Co, 1920. – Accessed mode: http://files.libertyfund.org/files/1410/Pigou_0316.pdf.
7. Stiglitz Joseph E. *Economics of the public sector* / Stiglitz Joseph E., Brown P. Eleanor. – New York : W.W. Norton, 1998. – 213 p.
8. *World development report 1997: the state in a changing world* [Electronic resource] : World Development Report. Washington, D.C.: World Bank Group. – Accessed mode: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/518341468315316376/world-development-report-1997-the-state-in-a-changing-world>.
9. Ломачинська І. А. Фінансова система: теоретико-методологічні доміанти інституційної трансформації в умовах економічних перетворень : монографія / І. А. Ломачинська. – Чернівці : ЧНТУ, 2020. – 372 с.

References

1. Pro osvitu [On Education], Law of Ukraine № 2145-VII (on September 5, 2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text>.
2. Zhuravlova, Yu.O. (2020). *Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia sfery osvity yak skladovoi chastyny ekonomichnoi systemy* [Theoretical and methodological basis of researching the sphere of education as a component of the economic system]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Uzhorod National University Herald. International Economic Relations and World Economy*, 31, 23-28.
3. Bykovska, O.V. (2017). *Osvita yak systema. Triada «Lyudyna–Osvita–Derzhava»* [Education as a system. Triad «ManEducation-State»]. *Ridna shkola – Native school*, 10-11, 68-75.
4. Buchanan, J., & Tullock, G. (1962). *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*. Indianapolis, IN: Liberty Fund, Inc.
5. Biukenen, Dzheims M., Masgrei, Richard A. (2004). *Suspilni finansy i suspilnyi vybir – dva protylezhni bachennia derzhavy* [Public Finance and Public Choice. Two Contrasting Visions of the State]. Kyievo-Mohylianska Akademiia.
6. Pigou, A.C. (1920). *The economics of welfare*. Macmillan & Co. http://files.libertyfund.org/files/1410/Pigou_0316.pdf.
7. Stiglitz, Joseph E., Brown, P. Eleanor. (1998). *Economics of the public sector*. W.W. Norton.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

8. World development report 1997: the state in a changing world. World Development Report. Washington, D.C.: World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/518341468315316376/world-development-report-1997-the-state-in-a-changing-world>.

9. Lomachynska, I.A. (2020). *Finansova systema: teoretyko-metodolohichni dominanty instytutysiinoi transformatsii v umovakh ekonomichnykh peretvoren [Financial system: theoretical and methodological dominants of institutional transformation in the conditions of economic transformations]*. ChNTU.

Отримано 15.05.2022

UDC 338.24:377

JEL Classification: G41; I28

Julia Zhuravlyova

Doctor of Economics, Deputy Head of the Department of Institutional Audit
Department of the State Service for Education Quality
in Odessa region (Odessa, Ukraine)

E-mail: yunik121501@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4794-7691>

Victor Melnyk

Doctor of Economics, Professor, Director
State Educational Institution "Educational and Methodical Center
on Questions of Quality Educational"
State Service for the Quality of Education of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

E-mail: melnik_viktor@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7439-1564>

ResearcherID: [ADP-0430-2022](https://orcid.org/0000-0002-7439-1564). Scopus Author ID: [5721654171](https://orcid.org/0000-0002-7439-1564)

Iryna Lomachynska

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of
Economics and Entrepreneurship
Odessa I.I. Mechnikov National University (Odessa, Ukraine)

E-mail: i.lomachynska@onu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6112-6884>

ResearcherID: [E-9174-2018](https://orcid.org/0000-0002-6112-6884). Scopus Author ID: [5722196182222](https://orcid.org/0000-0002-6112-6884)

**CONCEPTUAL APPROACHES TO PUBLIC REGULATION OF
EDUCATION AS COMMON GOOD: INSTITUTIONAL ASPECT**

Abstract. Modern social and economic development is related to ability to generate, absorb and distribute knowledge. Education as process of purposeful upbringing and studying, development and personal growth is fundament of knowledge of absorbed information, skills, comprehension, understanding of what and how one should do. In the conventional sense education is a branch of social sphere that has special place in the economic system and is the most important factor of social and economic development of society. In modern conditions development of education is followed by phenomena such as internationalization,

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

commercialization, socialization, inclusion that requires new approaches to public regulation of education. In this context it has been offered to consider education as common good, production of which is carried out in favor of person, family, society and state. Education is common good because is it characterized by non-excludability, non-competitiveness, inexhaustibility, accessibility, inclusivity, accumulative features, specificity of economic and social expenses, limitation of value law, indefinite reproduction result, universality of provision, invariancy in ways of use. State is responsible for realization of interests of society and has to support certain level of regulation of education as common good, control education quality so that it could satisfy minimal demand of society. The state takes responsibility to produce educational services, whereas national security, integrity of state and common economic space directly depend on such education. Besides, education is common good of the highest priority from the point of view of state. Thus, public regulation of education is activity of public institutions aimed at provision of normative and legal base, formation of institutional environment, determination of rules and procedures as to formation, distribution and use of natural, social, human, production and financial resources in order to provide education as common good. Basis of stable economic development of state is its institutional environment – precise, well-ordered set of institutions (legal, political, economic, social and cultural) that determine framework conditions of functioning and development of economic subjects and have significant impact on production of common goods. In summary – influence of economic, legal, social, political, cultural, demographic and technological factors defines changes and transformation of institutional environment and thus, it is necessary to provide its flexibility, adaptivity, stability and effectiveness.

Keywords: education; public good; state regulation; institutional environment of the education system

Fig.: 2. References: 9.

Бібліографічний опис для цитування:

Журавльова Ю., Мельник В., Ломачинська І. Концептуальні підходи до державного регулювання освіти як суспільного блага: інституційний аспект. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(24). С. 6-22.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-2(23)-23-37

УДК [330.341.1:338.43]338.2

JEL Classification: O31; Q17

Вікторія Маргасова

доктор економічних наук, професор, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки, проректор з наукової роботи, Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: viktoriya.margasova@gmail.com.ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8582-2158>. ResearcherID: [D-3198-2015](https://orcid.org/0000-0001-8582-2158)**Олена Шевцова**

здобувач вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: sov2000sov2000@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6569-4352>**СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ**

Анотація. У процесі обґрунтування перспектив державного регулювання інноваційного розвитку АПК в умовах цифрової трансформації в дослідженні була синтезована сукупність положень, що конкретизують авторські погляди з цих питань, що розкривають особливості поєднання та комбінування інструментів і процесів, спрямованих на активізацію інновацій у галузі. Основним завданням дослідження є розробка стратегії державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки. Для забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу як сфери, що стримує швидкість інноваційних перетворень національної економіки в процесі її цифрової трансформації, необхідно здійснювати державне регулювання, що сприяє активізації інноваційного потенціалу найбільш сприйнятливих і заслуговують адресної підтримки учасники галузі. Організаційні та інституційні параметри такої підтримки визначаються порядком та змістом заходів, які включають розроблений автором механізм державного регулювання інноваційного розвитку екосистеми агропромислового комплексу в контексті цифрової трансформації.

Ключові слова: стратегія; державна підтримка; інноваційні технології розвитку; АПК; інформаційна безпека.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 11.

Актуальність теми дослідження. Нині аграрний сектор є важливим показником економічного розвитку багатьох країн. Розвиток сільської місцевості значною мірою залежить від діяльності місцевих сільськогосподарських підприємств [1]. Це стосується як розвинених країн, так і країн, що розвиваються. Формування та розвиток екосистеми будь-якого рівня і типу передбачає активацію внутрішніх налаштувань, що запускають режим самоорганізації. Однак досвід ринкових реформ і самі ринкові інститути не мають на увазі відмови від державного регулювання.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Постановка проблеми. Визнаючи необхідність державного регулювання як чинника інноваційного оновлення, фінансово-економічної підтримки та мінімізації ризиків, функціонування екосистеми в різних ситуаціях більшою чи меншою мірою потребує державного втручання. Вплив держави багато в чому визначається соціально-економічною ситуацією в країні, а також залежить від виду економічної діяльності як об'єкта підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу висвітлено в наукових працях: П. Саблука [9]; В. Месель-Веселяка [3]; М. Федорова [10]; М. Маліка [8]; Ю. Лупенка [8]; А. Даниленка [6; 7; 8; 9]; М. Гладія [5]; І. Кириленка [2] та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Дослідження постулатів стратегії державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу є достатньо глибоко вивчено вченими. Збільшення наукових знань у галузі управління інноваціями відбувається швидкими темпами. Багато в чому це пов'язано з тим, що кожне нове дослідження починається з уточнення термінології, і насамперед з визначення інновації як базової категорії. Величезна кількість розробок, які привели до появи нових визначень, створюють міцну, але не суперечливу категоріальну «основу». Однак необхідно уточнити, яка з характеристик інновацій має особливе значення для стратегії державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки.

Постановка завдання. Головним завданням дослідження є розробка основних постулатів стратегії державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки.

Викладення основного матеріалу. Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року створення організаційно-економічних умов для ефективного, соціально спрямованого розвитку аграрного сектору економіки, стабільного забезпечення промисловості сільськогосподарською сировиною, а населення – високоякісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю, посилення присутності України на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства ¹.

---

¹ Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80?v=617d3c0773158#Text>.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Служби поширення знань часто страждають від невиходу на роботу – проблема, пов'язана з труднощами контролю за великою кількістю співробітників, розкиданих по всій країні [1]. Вирішення цієї проблеми управління особливо складне, якщо громади не беруть участь у оцінюванні постачальників послуг із поширення знань. Проблеми управління інноваційних технологій в агропромисловому комплексі (АІТ) представлено в табл. 1.

Таблиця 1

**Проблеми управління інноваційних технологій
в агропромисловому комплексі України**

<i>Функція уряду</i>	<i>Приклад</i>	<i>Проблеми управління</i>
1	2	3
Розробка політики		
Формулювання політики та стратегій	Пріоритети та стратегії для АІТ	Нарощування потенціалу для аналізу інноваційної політики та визначення пріоритетів. Забезпечення участі та використання фактичних даних. Подолання ідеологічних дебатів про оскаржувані технології
Здійснення політики		
Усунення ринкових збоїв в АІТ	Державні сільськогосподарські дослідження (з акцентом на невиключні технології). Фінансовані державою послуги з поширення знань у галузі сільського господарства для дрібних фермерів	Утримання висококваліфікованих дослідників у національних дослідницьких організаціях. Запобігання прогулів персоналу та захоплення еліти в службах поширення знань. Забезпечення врахування гендерних аспектів у дослідженнях, поширенні знань та освіті
Інвестування в інфраструктуру	Великомасштабні іригаційні системи	Уникнення політичного втручання в державні закупівлі та корупції. Запобігання розкраданню коштів
Надання субсидій на ресурси, що сприяють впровадженню нових технологій	Цінові субсидії на сільськогосподарські ресурси або Програми цільових ваучерів на ресурси	Більші фермери отримують переваги. Політично мотивоване переслідування. Витоку субсидованих добрив на відкритий ринок

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Закінчення табл. 1

1	2	3
Прийняття нормативних актів для усунення зовнішніх факторів у технологіях	Регламент з біобезпеки, безпеки харчових продуктів, пестицидів, ветеринарних препаратів та сертифікації насіння	Знаходження балансу між надмірним і недостатнім регулюванням. Зниження нормативних витрат. Сприяння раціональному здійсненню

Джерело: розроблено авторами.

В умовах цифрової трансформації інноваційний нігілізм, що виявляється в агропромисловому комплексі, є серйозною проблемою, яка може призвести до втрати продовольчої безпеки в нашій країні, що зумовлює необхідність розробки та впровадження ефективних методів державного регулювання інноваційного розвитку агропромислового комплексу, спрямованих на активізацію і підвищення його інноваційний потенціал.

Важливим напрямом модернізації інноваційної інфраструктури АПК України має стати посилення керуючого й координуючого впливу з боку державних інститутів влади як на державному, так і на регіональному рівні, при активному партнерстві з власниками бізнесу. Вирішення цієї проблеми відбувається в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Тому на перший план виходить проблема визначення пріоритетів фінансування розвитку наукової інноваційної інфраструктури регіонального АПК на основі встановлення причинно-наслідкової залежності між зміною показників реального сектору економіки та обсягами фінансування науково-освітньої та інноваційної діяльності [5].

Як залежні змінні взято параметри функціонування регіонального АПК – обсяг валової продукції АПК, врожайність зернових культур, виробництво молока на одну корову, на зміну яких впливають різні фактори. Значну роль у цьому процесі відіграють параметри здійснення інноваційної діяльності. Розрахунки з використанням методів кореляційно-регресійного аналізу були проведені на прикладі агропромислового комплексу за 2012-2021 рр. (рис. 1).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 2

Матриця диференціації пріоритетів фінансування інноваційного технологічного розвитку АПК

Залежні фактори	Незалежні фактори				
	X1	Пріоритетна група		X4	X5
		X2	X3	-	
Y1	-1,6	16,4	7,3	-	-
Y2	-	97,5	0,69	-	1,9
Y3	-	2,8	-	-	-3,9

Джерело: розроблено авторами на основі даних Держкомстату України.

У моделі інноваційного технологічного розвитку АПК для його стимулювання пропонується ефективно використання мультиплікативних механізмів, що здійснюють ряд упорядкованих за послідовністю практичних дій. Діяльність першого механізму спрямована на проведення перетворень у законодавчій, адміністративній та фінансовій сферах кластера, адаптацію до змін соціальних та економічних умов дослідницького середовища, анімацію позитивних ефектів в освіті. Призначення другого механізму полягає в контролі або блокуванні небажаних, негативних проявів реакцій системи освіти незалежно від того, якими причинами, об'єктивними чи суб'єктивними, вони викликані.

Розроблені мережеві моделі реалізації програми розвитку інноваційно-освітнього кластера здатні за необхідності до трансформації в мережеві плани регіонального управління АПК та визначення горизонтів прогнозування з уточненням часових характеристик виконання етапів. Модернізована економіко-математична модель дасть змогу оптимізувати за умови практичної реалізації другого мультиплікативного механізму частку коштів у фінансуванні інноваційних проєктів у регіональному АПК при розвитку державно-приватного партнерства.

В АПК інновації є результатом застосування наукових досягнень у господарській практиці, що проявляються у вигляді виведення нових сортів рослин, порід і видів тварин і багато чого іншого, що дозволяють підвищити ефективність агропромислового виробництва. Важливість і значущість інновацій дозволили дослідникам поставити питання про доцільність заходів, пов'язаних із застосуванням інновацій, які мають довгострокову спрямованість – інноваційний розвиток [11].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Способом забезпечення інноваційного розвитку в умовах формування цифрової економіки як нового інституційного середовища є цифрова трансформація. Цифрова трансформація – це зусилля економічних агентів, спрямовані на забезпечення ефективного використання інформаційних і телекомунікаційних технологій, що відповідають вимогам нових інституційних умов. Інтенсивність і успіх цифрової трансформації забезпечили інноваційну сприйнятливість учасників і їхню здатність впроваджувати в усіх сферах свого життя цифрові технології.

Дослідження показало, що для забезпечення високої швидкості та інтенсивності інноваційного розвитку в умовах цифрової трансформації необхідно здійснювати ефективне державне регулювання, особливо в галузях, що традиційно характеризуються консерватизмом і технологічною відсталістю.

У процесі дослідження були сформульовані стратегічні концептуальні положення, що розкривають необхідність, зміст та особливості державного регулювання інноваційного розвитку екосистеми агропромислового комплексу в умовах цифрової трансформації:

1. Причинами, що перешкоджають інноваційному розвитку екосистеми агропромислового комплексу, є галузеві диспропорції, які проявляються у значному відставанні сільського господарства від інших галузей агропромислового комплексу, на тлі низького технологічного рівня; територіальні диспропорції в інноваційному розвитку екосистеми агропромислового комплексу, які не настільки виражені, як структурні галузеві диспропорції, але мають місце бути; незначна питома вага інноваційних процесів, що припадають на Агропромисловий комплекс як структурний компонент національної соціально-економічної системи.

2. Інноваційний розвиток екосистем АПК забезпечується в результаті взаємодії декількох груп учасників: елементів екосистеми, що безпосередньо беруть участь у виробництві інновацій (споживачі інноваційної продукції з-поміж підприємств і організацій різних сфер агропромислового комплексу, аутсорсери, страхові компанії і т. ін.); елементи екосистеми, що регулюють виробничі, фінансові та маркетингові відносини, що супроводжують Виробництво та поширення інновацій (органи виконавчої влади, а саме департаменти аграрної політики, департаменти цифрового та інноваційного розвитку; податкові,

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

митні та інші органи влади); елементи екосистеми, які спонтанно впливають на неї. Результатом ефективної взаємодії цих елементів є формування більш досконалої системи.

3. Сукупність правил та орієнтирів, що визначають зміст взаємодії між елементами екосистеми агропромислового комплексу, спрямованого на забезпечення його інноваційного розвитку, є актуальною стратегією. У progress research нами були виділені Стратегія інноваційного розвитку, інноваційно орієнтована й системно орієнтована стратегія.

4. Для реалізації Стратегії інноваційного розвитку агропромислового комплексу було запропоновано використовувати комплекс заходів щодо стимулювання інновацій:

1) інституційно значущі заходи – заходи з проведення пошукових НДДКР, просування технологій і впровадження інновацій у практику реального агробізнесу;

2) заходи щодо створення сприятливого інноваційного середовища для агропромислового виробництва;

3) розвиток культури впровадження інновацій та їх використання. Ці інструменти являють собою широкий спектр можливих рішень, різні комбінації яких дозволяють досягти бажаного результату – інноваційного розвитку економічної системи аграрного сектору як найважливішої підсистеми національної економіки.

Із численних досліджень національних інноваційних систем випливає такий висновок: якщо держава не підтримує попит на інновації, обмежує або не в змозі забезпечити повний доступ до додаткових знань і навичок, а також не в змозі адекватно фінансувати розробку інноваційних проектів, то національна інноваційна система в цьому випадку стає слабкою і не може генерувати необхідні зусилля для проривного розвитку в напрямку нового технологічного укладу.

Для реалізації потенціалу агропромислового комплексу повинна бути розроблена галузева політика інноваційного розвитку, спрямована на генерування необхідного обсягу інвестицій для розвитку базових знань, сприяє захисту інновацій шляхом впровадження законодавства про права інтелектуальної власності, що дозволяє виявляти й усунути системні проблеми, що перешкоджають інноваційному розвитку екосистеми агропромислового комплексу.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

5. Державне регулювання сільського господарства та інших секторів агропромислового комплексу в контексті забезпечення його інноваційного розвитку має здійснюватися відповідно до пріоритетних напрямів активізації інноваційної діяльності:

- економіка, організація та управління агропромисловим виробництвом (інтенсифікація використання ресурсів, збагачення компетенцій, використання наскрізних-кінцевих технологій, що відповідають поточному списку);

- виробництво продукції рослинництва (інтенсифікація використання біотехнологій, подолання процесів деградації і руйнування природного середовища, екологізація виробництва);

- механізація, електрифікація та автоматизація агропромислового виробництва (мобільні енергоресурси підвищеної потужності, ERP, GPS тощо);

- переробні галузі промисловості, агропромисловий комплекс (вирішення проблеми продовольчої безпеки, підвищення доступності якісних продуктів харчування);

- виробництво продукції тваринництва (інтенсифікація використання біологічного блоку інновацій, поліпшення генетичного потенціалу, використання модифікованих кормових ресурсів, розробка ресурсозбеігаючих технологій).

6. Безсистемний характер заходів державної підтримки щодо впровадження інноваційного потенціалу організацій АПК призвів до того, що те, що потрібно охопити, а саме цифровізацію АПК, залишено без належної уваги. У зв'язку з цим державне регулювання інноваційного розвитку екосистем АПК пропонується здійснювати з урахуванням динаміки показників розвитку національних агропромислових секторів, їх порівняння зі значеннями, отриманими в інших країнах, і в напрямку забезпечення тотального використання інструментів цифровізації, що відповідають вимогам умов цифрових перетворень.

Із розвитком теоретичних і практичних уявлень про зміст інноваційної діяльності розширилося уявлення про можливі інструменти стимулювання інноваційного розвитку. Під час дослідження, проведеного на прикладі екосистеми агропромислового комплексу, була обґрунтована необхідність використання трьох груп інструментів, диференційованих залежно від стратегічних цілей інноваційного розвитку цієї (або іншої) екосистеми.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Стратегічними цілями інноваційного розвитку екосистем (включаючи екосистему агропромислового комплексу) було виділено: створення інновацій; формування цифрових компетенцій; зростання інноваційних можливостей, забезпечення взаємодоповнюваності; зростання попиту на інновації; вдосконалення структури. Зазначений перелік стратегічних цілей був сформований з урахуванням їхньої особливої значущості в контексті цифрової трансформації.

Таким чином, досягнення стратегічної мети – формування цифрових компетенцій у контексті цифрової трансформації не викликає сумнівів. У сучасному агропромисловому виробництві технології штучного інтелекту вже знайшли широке застосування, представлені сільськогосподарськими роботами, моніторингом врожаю і ґрунту, прогностичним аналізом, нейронними датчиками й системами стеження за тваринами. Крім технологій штучного інтелекту, значний інтерес становить Інтернет речей, який стосовно екосистеми агропромислового комплексу може надати неоціненну інтелектуальну підтримку в управлінні сільськогосподарськими технологіями, точному землеробстві, агрономії, у створенні розумних виробництв. Ці та інші технології в агропромисловому комплексі відкривають дивовижні перспективи для розвитку галузі.

У процесі обґрунтування перспектив державного регулювання інноваційного розвитку АПК в умовах цифрової трансформації в дослідженні була синтезована сукупність положень, що конкретизують авторські погляди з цих питань, що розкривають особливості поєднання і комбінування інструментів і процесів, спрямованих на активізацію інновацій в галузі. Стратегія державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки представлено на рис. 2.

Відповідно до позиціювання агропромислового комплексу як екосистеми, у стратегічній перспективі інноваційний розвиток АПК можливий у таких основних сферах: створення інновацій, формування цифрових компетенцій, зростання інноваційних можливостей, забезпечення взаємодоповнюваності, рамки зростання.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Рис. 2. Стратегія державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки

Джерело: розроблено авторами.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Висновки та пропозиції. Аграрний сектор завжди відігравав вирішальну роль в українській економіці, але за останні роки він став однією з найважливіших її галузей, генеруючи найвищий експортний дохід (залишаючись попереду металургії). Якщо такі темпи зростання збережуться, то прогнози про те, що Україна зможе виробляти 100 млн тонн зернових у середньостроковій перспективі до десяти років, замість нинішніх 75 млн тонн, ймовірно, виправдаються.

Повномасштабна реалізація ринкової реформи у 2024 році дасть змогу вперше в історії України торгувати землею сільськогосподарського призначення, що з часом має призвести до більшої інтенсифікації виробництва та розвитку галузей, які потребують довгострокових інвестицій – передусім плодівництво та тваринництво. Однак це буде довгостроковий процес і вимагатиме створення нової інфраструктури, наприклад, для зберігання сільськогосподарської продукції. Однак не схоже, що в найближчому майбутньому відбудеться радикальний перегляд нинішньої моделі сільського господарства; зернові та олійні культури, які потребують порівняно менших затрат, залишатимуться домінуючими.

Чи призведе аграрна реформа до притоку іноземного капіталу в країну, однозначно сказати важко. Проте здається, що якщо це так, то лише незначною мірою. Іноземці не можуть купувати рілля, і через сильний соціальний опір ця ситуація навряд чи зміниться в найближчому майбутньому. Іноземні інвестори присутні в аграрному секторі, але їхня частка не збільшується, головним чином через незмінно несприятливі інвестиційні обставини. З цієї ж причини сумнівним можна вважати збільшення інвестицій у переробну промисловість. Це також стосується внутрішнього капіталу, орієнтованого на максимізацію прибутку з мінімальними фінансовими вкладеннями. Теоретично, держава могла б проводити політику стимулювання такого роду інвестицій, але з різних причин не робить цього. Крім того, Україна надто бідна, щоб підтримувати такі підприємства в більших масштабах за допомогою субсидій чи інших подібних інструментів.

До процесу інноваційного розвитку АПК в умовах інформаційної безпеки сільськогосподарського виробництва необхідно підходити системно, комплексно, враховувати специфічні особливості кожної його галузі, якнайповніше використовуючи чинники інвестиційного й не

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

інвестиційного характеру. Основну увагу треба сконцентрувати на якості ресурсів, підвищенні ефективності їх використання, як найповнішому використанні галузевих і внутрішньогосподарських резервів, повсюдному запровадженні комерційного господарського розрахунку, інтенсивних ресурсощадних технологій, оптимального рівня спеціалізації і концентрації виробництва.

Список використаних джерел

1. Ільчук О. М. Державна підтримка сільського господарства в Україні / О. М. Ільчук // Економіка АПК. – 2019. – № 2. – С. 93.
2. Кириленко І. Г. Інституційні проблеми формування інфраструктури внутрішнього аграрного ринку / І. Г. Кириленко, Р. М. Шмідт // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 3-11.
3. Месель-Веселяк В. Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 3-12.
4. Панченко О. Фінансове забезпечення стратегії інноваційного розвитку підприємств агропромислового комплексу / О. Панченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2018. – № 4(16). – С. 106-113.
5. Підтримка аграріїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minagro.gov.ua/uk/support_apk.
6. Про державну підтримку сільського господарства України [Електронний ресурс]: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
7. Проект Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=24198>.
8. Результати і проблеми реформування сільського господарства України / Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 26-38.
9. Саблук П. Т. Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України: (проект) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 3-6.
10. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України / В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2016. – № 6 – С. 37.
11. Стратегічні напрями розвитку агропромислового комплексу України / ред.: П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк; Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 2002. – 59 с.

References

1. Ilchuk, O.M. (2019). Derzhavna pidtrymka silskoho hospodarstva v Ukraini [State support of agriculture in Ukraine]. *Ekonomika APK – Economics of agriculture*, (2), 93.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

2. Kyrylenko, I.H., Shmidt, R.M. (2009). Instytutsiini problemy formuvannia infrastruktury vnutrishnoho ahrarynoho rynku [Institutional problems of the formation of the infrastructure of the domestic agricultural market]. *Ekonomika APK – Economics of agriculture*, (8), 3-11.

3. Mesel-Veseliak, V.Ia. (2010). Orhanizatsiino-ekonomichni umovy rozvytku ahrarynoho vyrobnytstva v Ukraini [Organizational and economic conditions of development of agricultural production in Ukraine]. *Ekonomika APK – Economics of agriculture*, (9), 3-12.

4. Panchenko, O. (2018). Finansove zabezpechennia stratehii innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu [Financial support of the strategy of innovative development of enterprises of the agro-industrial complex]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (4(16)), 106-113.

5. Pidtrymka ahraryiv [Support of farmers]. http://minagro.gov.ua/uk/support_apk.

6. Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy [On State Support for Agriculture in Ukraine], Law of Ukraine on June 24, 2004 № 1877-IV. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.

7. Proekt Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky na period do 2021 roku [The draft of the State target program for the development of the agrarian sector of the economy for the period until 2021]. <http://minagro.gov.ua/apk?nid=24198>.

8. Lupenko, Yu.O., Sabluk, P.T., Mesel-Veseliak, V.Ya., & Fedorov, M.M. (2014). Rezultaty i problemy reformuvannia silskoho hospodarstva Ukrainy [Results and problems of reforming the agricultural economy of Ukraine]. *Ekonomika APK – Economics of agriculture*, (7), 26-38.

9. Sabluk, P.T., Mesel-Veseliak, V.Ya., & Malik, M.Y. (2011). Natsionalna doktryna reformuvannia ta rozvytku ahroprodovolchoho kompleksu Ukrainy: (proekt) [National doctrine of reform and development of the agricultural complex of Ukraine: (project)]. *Ekonomika APK – Economics of agriculture*, (4), 3-6.

10. Mesel-Veseliak, V.Ia., & Fedorov, M.M. (2016). Stratehichni napriamy rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Strategic directions of development of the agrarian sector of the economy of Ukraine]. *Ekonomika APK – Economics of agriculture*, (6), 37.

11. Sabluk, P.T., & Mesel-Veseliak, V.Ya. (2002). Stratehichni napriamy rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [Strategic directions of the development of the agro-industrial complex of Ukraine]. In-t ahrary. ekonomiky UAAN.

Отримано 20.04.2022

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

UDC [330.341.1:338.43]338.2

JEL Classification: O31; Q17

Viktoriiia Marhasova

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department
of Theoretical and Applied Economics Vice-Rector for Scientific Work
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: viktoriya.margasova@gmail.com.**ORCID:** <http://orcid.org/0000-0001-8582-2158>. **ResearcherID:** [D-3198-2015](https://orcid.org/0000-0002-6569-4352)**Olena Shevtsova**

student of higher education

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: sov2000sov2000@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-6569-4352>**STRATEGY OF STATE SUPPORT FOR INNOVATIVE
TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT
OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX IN THE CONTEXT
OF INFORMATION SECURITY**

Abstract. *In the course of substantiating the prospects for state regulation of innovative development of the agro-industrial complex in the context of digital transformation, the study synthesized a set of provisions that specify the author's views on these issues, revealing the features of combining and combining tools and processes aimed at activating innovations in the industry. The main objective of the study is to develop a strategy for state support of innovative technologies for the development of the agro-industrial complex in the context of Information Security. To ensure the innovative development of the agro-industrial complex as a sphere that hinders the speed of innovative transformations of the national economy in the process of its digital transformation, it is necessary to implement state regulation, which contributes to the activation of the innovative potential of the most receptive and deserving targeted support for industry participants. Organizational and institutional parameters of such support are determined by the order and content of measures that include the mechanism of state regulation of innovative development of the agro-industrial complex ecosystem developed by the author in the context of digital transformation.*

Keywords: *strategy; state support; innovative development technologies; agro-industrial complex; information security.*

Fig.: 2. Table: 2. References: 11.

Бібліографічний опис для цитування:

Маргасова В., Шевцова О. Стратегія державної підтримки інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу в умовах інформаційної безпеки. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(24). С. 23-37.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-1(24)-38-46

УДК 338.2:330.341

JEL Classification: L51; O10

Дмитро Котелевець

кандидат економічних наук, докторант
Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая (Київ, Україна)

E-mail: d.kotelevets21@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7778-6038>**НАУКОВО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ТА РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Анотація. У статті поглиблено теоретичні положення формування і використання механізму державного регулювання економіки. На основі аналізу змісту таких понять, як «регулювання», «державне регулювання», «державне регулювання економіки», «механізм» конкретизовано сутність механізму державного регулювання економіки. Враховуючи природу зазначеного механізму, у статті також визначено його особливості. Крім того, з'ясовано, що такому механізму притаманна складна ієрархічна структура основних компонентів, які було розглянуто у процесі аналізу моделі зазначеного механізму.

Ключові слова: механізм; державне регулювання; механізм державного регулювання економіки; структура; економічна система.

Рис.: 2. Бібл.: 11.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки в сучасних реаліях безпосередньо пов'язаний із процесами державного регулювання господарських відносин. З наукового погляду вже доведено, що забезпечити ефективний розвиток економічних систем виключно на основі функціонування ринкових механізмів неможливо. Також це підтверджується значною кількістю історичних фактів. Сформувати дієву систему державного регулювання господарських процесів у країні також дуже складно.

Невід'ємною частиною здійснення державного регулювання економіки є механізм такого регулювання, який являє собою сукупність усіх параметрів та елементів, які в поєднанні дозволяють його реалізувати. Питання функціонування як системи державного регулювання економіки, так і її механізму є дуже складними для дослідження, оскільки за своєю природою пов'язані з функціонуванням значної кількості економічних суб'єктів, різних економічних систем, кожній з яких притаманні власні властивості, принципи функціонування і розвитку. З іншого боку, саме це постійно актуалізує необхідність проведення нових досліджень у цьому напрямку, які б розширювали теорію

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

державного регулювання економіки, доповнювали теоретичні, методологічні та прикладні аспекти його здійснення.

Аналіз літературних джерел. Питання державного регулювання економічних систем розглядаються у значній кількості наукових робіт, серед авторів яких варто виокремити таких: В. Геєць, О. Гонта, Л. Дідківська, М. Дубина, О. Мірошніченко, В. Ткачук, К. Шапошников та ін.

Механізм державного регулювання як об'єкт наукового пізнання досліджується в наукових роботах Ю. Гудзь, І. Дроботенко, А. Жаворонка, О. Кравченко, О. Марухленко, В. Приходько та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри численні наукові роботи вітчизняних і закордонних учених у сфері формування та здійснення державного регулювання економіки, актуальним залишається проведення нових досліджень у цьому напрямку з метою уточнення, систематизації та розширення теоретичних положень реалізації такого регулювання. Особливо існує необхідність у конкретизації науково-концептуальних положень функціонування і розвитку механізму державного регулювання економіки.

Метою статті є поглиблення науково-концептуальних положень функціонування і розвитку механізму державного регулювання економіки.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо дослідження з розгляду сутності категорії «механізм державного регулювання економіки». Для цього визначимо сутність таких понять, як «механізм», «регулювання», «державне регулювання», «державне регулювання економіки». На рис. 1 представлена концептуальна схема конкретизації сутності окреслених дефініцій.

Аналізуючи сутність механізму державного регулювання економіки, можна конкретизувати особливості такого механізму. До їх числа, на наше переконання, належать такі:

1) опосередкована роль у процесах впливу органів державної влади на розвиток економічних систем;

2) невіддільність від системи державного регулювання економіки;

3) постійна змінюваність і трансформація відповідно до основних тенденцій розвитку системи державного регулювання економіки;

4) необхідність активної участі економічних суб'єктів. Доречно в цьому контексті зауважує В. Шпаков, що особливість механізму державного регулювання економіки проявляється в тому, що його застосування вимагає активної й організованої діяльності людей для досягнення цілей розвитку економіки. Наукове пізнання і більш повне оволодіння цим механізмом дозволяє членам суспільства діяти в

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

напрямах, які виходять з об’єктивних економічних умов, і тим самим удосконалювати свою господарську діяльність відповідно до нагальних потреб, прискорювати розвиток продуктивних сил [11, с. 242];

5) наявність потреби в перевірці дієвості та ефективності використання, що здійснюється на постійному компаративного аналізі кількісних та якісних показників функціонування економічних систем, на розвиток яких спрямований вплив органів державної влади;

6) різновекторність цілей та їх стратегічна однополярність;

7) етапізація поступового використання для здійснення впливу;

8) залученість до здійснення органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на її суспільством функцій та ін.

Рис. 1. Сутність категорії

«механізм державного регулювання економіки»

Джерело: складено автором з урахуванням [7; 2; 8].

Ураховуючи наведені особливості механізму державного регулювання економіки, можна однозначно стверджувати, що такий механізм складається із значної кількості компонентів, і вони між собою пов'язані. Отже, окреслені компоненти формують структуру такого механізму. Розглянемо таку структуру детальніше.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Структура в перекладі з латинської мови означає «будова». У сучасній науці під структурою прийнято розглядати сукупність об'єктів у єдиному просторі, які взаємодіють між собою, і їх взаємозв'язок визначає місце кожного з них у всій системі [4, с. 79]. Л. Потравка зауважує, що структура – будова, сукупність відносин, частин і елементів, з яких складається певне економічне ціле [9, с. 44]. О. Коломицева пропонує розглядати структуру як сукупність стійких зв'язків об'єкта, які забезпечують збереження його основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах [6, с. 187]. Таким чином, можна стверджувати, що структура – це сукупність компонентів та зв'язків між ними, які гармонійно взаємодіють між собою, визначаючи природу певної системи й забезпечують здійснення нею своїх основних функцій.

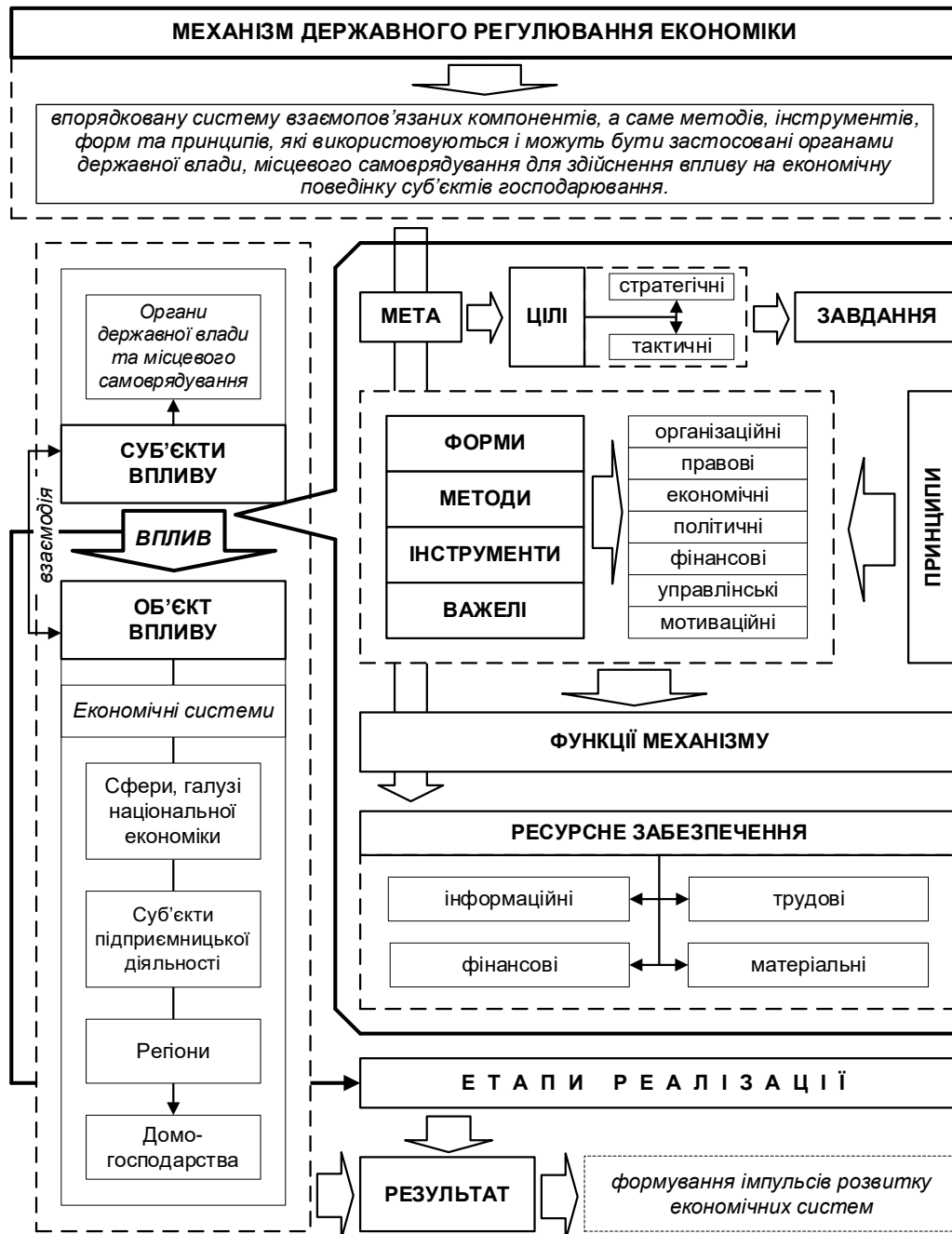
Враховуючи, що механізм державного регулювання економіки являє собою систему, яка використовується для здійснення впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання, то в його структурі є елементи, які дають змогу органами державної влади здійснювати такий вплив. Насамперед це відбувається за рахунок форм, методів, інструментів та важелів впливу. Економічній науці сьогодні відомо значний перелік видів окреслених компонентів, використання яких завжди зумовлено природою економічної системи, на яку здійснюється вплив, тобто в кожному конкретному випадку здійснення регулюючого впливу на діяльність окремих економічних систем необхідно обирати конкретну сукупність компонентів механізму такого впливу, використання яких доцільне, можливе і дозволить отримати бажаний результат у майбутньому. Цілком зрозуміло, що впливати на функціонування суб'єктів підприємницької діяльності та домогосподарств необхідно різними способами, використовуючи подібні методи, але різні інструменти та важелі.

Досить важливою і невід'ємною частиною механізму державного регулювання є його принципи функціонування та розвитку, які визначають базові правила, як компоненти такого механізму взаємодіють між собою, як використовувати такий механізм органам державної влади та місцевого самоврядування для впливу на розвиток економічних систем. Зазначимо, що перелік таких принципів досить універсальний, проте є специфічні принципи, дотримання яких для впливу на окремі види економічних систем є обов'язковим і зумовлено специфікою функціонування таких систем, їх взаємодією з іншими господарськими об'єктами.

На рис. 2 представлено схематичну модель механізму державного регулювання економіки, у якій визначені класичні, загальноприйняті компоненти такого механізму. Зауважимо, що загалом специфіка фун-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

кціонування кожної економічної системи визначає і специфіку зазначеного механізму, тому представлена модель є узагальненою та умовною. Проте окреслені в ній структурні елементи безпосередньо притаманні процесам регулювання розвитку всіх без винятку економічних систем.

Рис. 2. Модель механізму державного регулювання економіки
 Джерело: складено автором з урахуванням [1; 3; 5; 6; 10].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Висновки та пропозиції. У статті поглиблено теоретичні положення формування і використання механізму державного регулювання економіки. Встановлено, що такий механізм є обов'язковим елементом зазначеного типу регулювання та відображає у своїй структурі всі основні компоненти, які у взаємодії створюють основу для здійснення впливу органами державної влади та місцевого самоврядування на розвиток економічних суб'єктів.

На основі аналізу змісту таких понять, як «регулювання», «державне регулювання», «державне регулювання економіки», «механізм» конкретизовано сутність механізму державного регулювання економіки, який запропоновано розглядати як впорядковану систему взаємопов'язаних компонентів, а саме методів, інструментів, форм та принципів, які використовуються і можуть бути застосовані органами державної влади, місцевого самоврядування для здійснення впливу на економічну поведінку

Також у статті зазначено, що враховуючи природу механізму державного регулювання економіки, такому механізму притаманна складна ієрархічна структура основних компонентів, які у своїй взаємодії було розглянуто під час аналізу моделі зазначеного механізму. Це дозволило встановити, що для ефективного його функціонування важливою умовою є забезпечення раціональної та логічно побудованої системи взаємодії між його основними компонентами: суб'єктами, методами, формами, інструментами та важелями регулювання. Також вагому роль у функціонуванні такого механізму відіграють принципи, на основі яких він розвивається, та наявне ресурсне забезпечення.

Список використаних джерел

1. Гонта О. І. Формування комплементарної інвестиційної політики України: виклики глобалізації та вимоги економічної безпеки : монографія / О. І. Гонта, М. В. Дубина, Д. С. Пілевич. – Чернігів : Чернігівський державний інститут економіки і управління, 2013. – 184 с.

2. Гудзь Ю. Ф. Механізм державного регулювання розвитку економічного потенціалу переробних підприємств АПК [Електронний ресурс] / Ю. Ф. Гудзь // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Вип. 13, ч. 1. – С. 79-86. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/13_1_2017ua/19.pdf.

3. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2002. – 214 с.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

4. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі інституту довіри: теорія, методологія, практика : монографія / М. В. Дубина. – Чернігів : ЧНТУ, 2018. – 666 с.
5. Жаворонок А. В. Становлення малого і середнього підприємництва у забезпеченні соціально-економічного розвитку національної економіки / А. В. Жаворонок, Н. І. Холявко // Причорноморські економічні студії. – 2020. – Вип. 59-1. – С. 62-67.
6. Коломицева О. В. Структурні зрушення в економіці: сутність і напрями трансформації / О. В. Коломицева // Продуктивні сили і регіональна економіка. – 2008. – Ч. 2. – С. 186-191.
7. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм державного управління» [Електронний ресурс] / О. М. Кравченко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2009. – № 3. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=56>.
8. Марухленко О. В. Механізм державного регулювання економіки: сутнісний аспект [Електронний ресурс] / О. В. Марухленко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2017. – № 2(2). – С. 56-59. – Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19856/1/O_Marukhlenko_VHNU_2_IS.pdf.
9. Потравка Л. О. Необхідність структурних трансформацій України в умовах перехідного періоду / Л. О. Потравка // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2011. – № 2 (2). – С. 42-48.
10. Шапошников К. С. Вплив інституційного середовища на інноваційний розвиток економіки регіону / К. С. Шапошников // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 29. – С. 34-36.
11. Шпаков В. В. Механізми державного регулювання господарської діяльності: постановка проблеми [Електронний ресурс] / В. В. Шпаков // Економічна теорія та право. – 2015. – № 3(22). – С. 240-252. – Режим доступу: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/3-240-252.pdf>.

References

1. Honta, O.I., Dubyna, M.V., & Pilevych, D.S. (2013). *Formuvannia komplementarnoi investytsiinoi polityky Ukrainy: vyklyky hlobalizatsii ta vymohy ekonomichnoi bezpeky [Formation of complementary investment policy of Ukraine: challenges of globalization and requirements of economic security]*. Chernihivskiy derzhavnyi instytut ekonomiky i upravlinnia.
2. Hudz, Yu.F. (2017). Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання rozvytku ekonomichnoho potentsialu pererobnykh pidpriemstv APK [The mechanism of state regulation of the development of the economic potential of agricultural processing enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 13(1), 79-86. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/13_1_2017ua/19.pdf.
3. Didkivska, L.I., & Holovko, L.S. (2002). *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky [State regulation of the economy]*. Znannia-Pres.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

4. Dubyna, M.V. (2018). *Mekhanizm rozvytku rynku finansovykh posluh na osnovi instytutu doviry: teoriia, metodolohiia, praktyka [The mechanism of development of the market of financial services based on the institution of trust: theory, methodology, practice]*. ChNTU.

5. Zhavoronok, A.V., Kholiavko, N.I. (2020). Stanovlennia maloho i serednoho pidpriemnytstva u zabezpechenni sotsialno-ekonomichnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [The formation of small and medium-sized enterprises in the provision of socio-economic development of the national economy]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 59-1, 62-67.

6. Kolomytseva, O.V. (2008). Strukturni zrushennia v ekonomitsi: sutnist i napriamy transformatsii [Structural shifts in the economy: essence and directions of transformation]. *Produktyvni syly i rehionalna ekonomika – Productive forces and regional economy*, 2, 186-191.

7. Kravchenko, O.M. (2009). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia “mekhanizm derzhavnoho upravlinnia” [Theoretical approaches to the definition of the concept of “state management mechanism”]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – State management: improvement and development*, (3). <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=56>.

8. Marukhlenko, O.V. (2017). Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky: sutnisnyi aspekt [Mechanism of state regulation of the economy: essential aspect]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, (2(2)), 56-59. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19856/1/O_Marukhlenko_VHNU_2_IS.pdf.

9. Potravka, L.O. (2011). Neobkhdnist strukturnykh transformatsii Ukrainy v umovakh perekhidnoho periodu [The need for structural transformations of Ukraine in the conditions of the transition period]. *Visnyk Zhytomyrskoho natsionalnoho ahroekolohichnoho universytetu – Bulletin of the Zhytomyr National Agroecological University*, (2(2)), 42-48.

10. Shaposhnykov, K.S. (2018). Vplyv instytutsiinoho seredovyscha na innovatsiinyi rozvytok ekonomiky rehionu [The influence of the institutional environment on the innovative development of the economy of the region]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 29, 34-36.

11. Shpakov, V.V. (2015). Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання hospodarskoi diialnosti: postanovka problemy [Mechanisms of state regulation of economic activity: problem statement]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic theory and law*, (3(22)), 240-252. <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/3-240-252.pdf>.

Отримано 30.05.2022

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

UDC 338.2:330.341

JEL Classification: L51; O10

Dmytro Kotelevets PhD in Economic Sciences, Doctoral student
Academician Yuri Bugay International University
of Science and Technology (Kyiv, Ukraine)E-mail: d.kotelevets21@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7778-6038>**SCIENTIFIC AND CONCEPTUAL PROVISIONS
OF THE FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF THE MECHANISM
OF STATE REGULATION OF ECONOMIC SYSTEMS**

Abstract. *The development of the national economy in modern realities is directly related to the processes of state regulation of economic relations. An integral part of the implementation of state regulation of the economy is the mechanism of such regulation, which is a set of all parameters and elements that, in combination, will allow it to be implemented. It is also extremely difficult to form an effective system of state regulation of economic processes in the country, which actualizes the need for new scientific mechanisms of such regulation, which would expand the theory of state regulation of the economy, complement the theoretical, methodological and applied aspects of its implementation.*

The article, based on the analysis of the content of such concepts as "regulation", "state regulation", "state regulation of the economy", "mechanism", specifies the essence of the mechanism of state regulation of the economy, which is proposed to be considered as an ordered system of interconnected components, namely methods, tools, forms and principles that are used and can be applied by state authorities and local self-government bodies to influence the economic behavior of economic entities. Taking into account the nature of the mentioned mechanism, the article also specifies its features.

It is also justified that, taking into account the nature of the mechanism of state regulation of the economy, such a mechanism is characterized by a complex hierarchical structure of the main components, which in their interaction was considered during the analysis of the model of the specified mechanism. This made it possible to establish that an important condition for its effective functioning is the provision of a rational and logically structured system of interaction between its main components: subjects, methods, forms, tools and regulatory levers. Also, the principles on the basis of which it develops and the available resources play an important role in the functioning of such a mechanism.

Keywords: *mechanism; state regulation; mechanism of state regulation of the economy; structure; economic system.*

Fig.: 2. References: 11.

Бібліографічний опис для цитування:

Котелевець Д. Науково-концептуальні положення функціонування та розвитку механізму державного регулювання економічних систем. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(24). С. 38-46.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-1(24)-47-57

УДК 338.2:330.341

JEL Classification: L51; O10

Інна Якушкокандидат економічних наук, здобувач
Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая (Київ, Україна)E-mail: yakushko_i@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1161-7383>**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ: НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ**

Анотація. У статті проведено аналіз теоретичних положень здійснення державного регулювання цифрового розвитку економічних систем у частині виокремлення та опису базових напрямів такого регулювання. Результати дослідження дозволили визначити два напрями такого регулювання: поведінковий та просторовий, описано їхні специфічні риси та особливості використання в умовах становлення цифрової економіки. Також встановлено, що для ефективного здійснення державного регулювання цифрового розвитку економічних систем необхідно сформулювати та системно впроваджувати збалансовану державну політику в цьому напрямку.

Ключові слова: цифровізація; трансформація; цифрова трансформація; інформаційно-комунікаційні технології; економічна система.

Рис.: 1. Бібл.: 7.

Постановка проблеми. Сьогодні інформаційно-комунікаційні технології поступово пронизують усі сфери економіки, здійснюючи їх трансформацію. При цьому змінюється не лише сам процес надання послуг, виробництва товарів. Змінюється також і поведінка економічних суб'єктів, насамперед суб'єктів підприємницької діяльності, які вибірково обирають та впроваджують ті технології, які дозволяють їм забезпечити зростання власної ефективності, вартості та конкурентоспроможності. Також спостерігається зміна моделі поведінки і споживачів продукції, трансформації зазнають канали взаємодії виробників, продавців та їхніх клієнтів. Відповідно, окреслені процеси в сукупності приводять до поступового становлення нової моделі національного господарства – цифрової економіки, якій притаманний високий рівень використання цифрових технологій у всіх сферах та галузях, усіма економічними суб'єктами.

Переважає більшість суб'єктів господарювання сьогодні вже залучені до процесу цифрової трансформації національної економіки. Незважаючи на високий рівень активності підприємницьких структур у

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

цьому напрямку, і домогосподарства, і органи державної влади також уже відіграють помітну роль у здійсненні такої трансформації. Передусім ці суб'єкти формують попит на нові послуги, товари, формують нові вимоги до здійснення обслуговування, що знову сприяє зростанню активності суб'єктів підприємницької діяльності для задоволення як попиту на відповідні послуги і товари, так і постійне удосконалення власної діяльності із забезпечення зростання якості надаваних ними послуг.

У переважній більшості випадків цифрові технології формують нові імпульси для позитивних змін у системі національної економіки, проте в цьому процесі синергійно формуються і деструктивні чинники, які можуть впливати на розвиток економічних процесів. Проте переваги використання цифрових технологій усіма економічними суб'єктами є беззаперечними. Саме це зумовлює постійне зростання попиту на такі технології, нові способи покращення умов життя для громадян та спрощення ведення підприємницької діяльності, роботи.

Отже, сьогодні чітко зрозуміло, що інформаційно-комунікаційні технології мають здатність значно покращувати ефективність роботи економічних систем. У сукупності в межах національної економіки таке удосконалення може приводити до значного підвищення конкурентоспроможності економік держав. Саме тому більшість із них зацікавлені в розвитку зазначених технологій, в їх активному проникненні в економічні відносини. З цієї метою вже сьогодні уряди найбільш розвинених країн намагаються постійно забезпечувати підтримку процесам цифровізації економіки, створюють сприятливі умови для здійснення підприємницької діяльності в цьому напрямку, забезпечуючи ефективність використання цифрових технологій.

Розвиток цифрової економіки є складним процесом і його активізацію в межах країни можливо здійснювати різними способами. Відповідний інструментарій сьогодні є в розпорядженні органів державної влади. Однак їх спектр настільки широкий, що забезпечити їх гармонійне використання є досить складним завданням. Саме тому розуміння шляхів активізації процесів розробки та використання інформаційно-комунікаційних технологій є також важливим елементом забезпечення якості державного регулювання в цьому напрямі. Відповідні зазначені питання потребують додаткового вивчення та висвітлення в науковій літературі.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного регулювання розвитку цифрової економіки сьогодні розглядаються у великій кількості наукових робіт. До науковців, які активно займаються вивченням цих питань, належать такі: О. Вишневський, М. Дубина, А. Жаворонок, Г. Карчев, Р. Лупак, В. Ляшенко, Д. Огородня, В. Опенько, О. Орлова-Курилова, О. Сенкевич, В. Хаустов, К. Шапошников, К. Шиманська, С. Шкарлет, Т. Штець, Р. Щупаківський.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри наявність значної кількості наукових робіт у напрямку активізації розвитку цифрової економіки, системних наукових праць, у яких комплексно розглядалися всі можливі варіанти та способи підтримки процесів цифровізації національного господарства, недостатньо. Саме це вимагає проведення додаткових досліджень у цій сфері.

Метою статті є розгляд та систематизація основних положень державного регулювання економіки в умовах цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи сутність та особливості здійснення державного регулювання розвитку цифрової економіки зазначимо, що в межах статті зміст такого регулювання нами розуміється як система, яка являє собою сукупність принципів, методів, інструментів та важелів, за допомогою яких і за наявності відповідних ресурсів органи державної влади впливають на економічні відносини, розвиток яких відбувається на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Проте процеси цифровізації за своєю природою є досить складними, що частково зумовлено і значними відмінностями у власному функціонуванні суспільних систем. Саме поліваріантність їхньої сутності та особливості розвитку зумовлює попит на різні, зокрема й нові цифрові технології, використання яких дозволяло б забезпечувати розвиток таких систем. В економіці як складній макросистемі також сьогодні використовується значний спектр різних інформаційних та цифрових технологій. Відповідно прискорити процес їх залучення, адаптації до певної діяльності, використання можливо, але шляхом здійснення відповідного стимулювання, зміни поведінки економічних суб'єктів. Це, у свою чергу, можна змінити через механізм державного регулювання економічних процесів.

Окреслений тип регулювання також є надскладною системою впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на розвиток економічних відносин, оскільки в її структурі існує великий спектр

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

методів, засобів, форм, важелів та інструментів здійснення такого впливу. Відповідно виникає питання, а як варто використовувати такий спектр різних можливостей для здійснення впливу на господарську діяльність різних, недосить схожих за своєю поведінкою економічних суб'єктів. Розглянемо можливі напрями, у яких органи державної влади можуть використовувати різні інструменти для активізації використання цифрових технологій суб'єктами господарювання.

Загалом вплив може здійснюватися, як уже зазначалося, насамперед на поведінку економічних суб'єктів. Однак кількість таких суб'єктів, які залучені до процесів цифровізації, є надзвичайно великою і стимулювати розвиток усіх не завжди є можливим, враховуючи обмеженість доступних ресурсів. Для розуміння особливостей державного регулювання розвитку цифрової економіки спочатку, на наше переконання, варто виокремити ті сфери в межах економічних відносин, розвиток яких дозволяє отримати максимальні ефекти для становлення такого типу економіки. Це потребує конкретизації можливих варіантів здійснення такого регулювання.

Цифрова економіка за своїм змістом є новим видом економічних відносин, у якій провідну роль відіграють сучасні інформаційно-комунікаційні технології. Проте загалом цифрова економіка – це вид національної економіки, а тому можливо виокремити ті її центри, які пов'язані найбільш активно з розвитком окреслених технологій із подальшою розробкою механізмів регулювання кожного з них.

Отже, якщо розглядати природу процесів цифровізації та їхній вплив на економічні відносини, то можливо виокремити декілька потенційних напрямів стимулювання їхнього розвитку в межах національного господарства.

I – поведінковий – вплив на діяльність економічних суб'єктів у напрямку використання цифрових технологій, їх розробки та адаптації наявних інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення власного розвитку. У межах такого напрямку можливо виокремити такі види впливу:

- 1) поведінка домогосподарств у частині використання цифрових технологій;
- 2) економічна діяльність суб'єктів підприємницької діяльності;
- 3) робота органів державної влади та місцевого самоврядування.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Зазначимо, що забезпечити трансформацію поведінки окреслених вище суб'єктів можна лише за рахунок досить суттєвої зміни економічного простору, у якому такі суб'єкти функціонують. Зміна такої поведінки буде поступовою, проте системною та стратегічною. Для цього напряму здійснення впливу в межах механізму державного регулювання економіки можна виокремити такі особливості:

– створюються умови для забезпечення використання цифрових технологій у межах функціонування макроекономічних систем;

– заходи, які здійснюються, є стратегічними та спрямовані на досягнення довгострокових цілей;

– позитивні результати можливо отримати лише в разі забезпечення здійснення постійного впливу в довгостроковому періоді без періодичних змін загальної концепції державного регулювання окреслених процесів;

– доцільно впливати одразу на економічну поведінку всіх суб'єктів економічних відносин, використовуючи конкретні, специфічні методи та інструменти дії для кожної з груп таких суб'єктів;

– вплив може здійснюватися в межах такого напряму на розвиток окремих суб'єктів підприємницької діяльності;

– вплив може здійснюватися як на попит економічних суб'єктів на відповідні цифрові технології, так і на обсяг пропозиції таких технологій для домогосподарств, підприємств та органів державної влади [2; 4].

II – просторовий – вплив на діяльність окремої групи економічних суб'єктів, виокремлених за певною ознакою, з метою стимулювання процесу цифрової трансформації таких суб'єктів. У межах такого впливу можливо виокремити такі види впливу:

1) вплив на розвиток окремих територій з метою забезпечення унікальних можливостей економічним суб'єктам, які функціонують у їхніх межах, впроваджувати цифрові технології у власну діяльність;

2) вплив на розвиток окремих компонентів національної економіки, її сфер та галузей, що дозволяє сфокусувати державне регулювання виключно на підтримці тих із них, розвиток яких може стати драйвером подальшої розбудови інших компонентів національного господарства. Наприклад, у межах цього напряму уряди багатьох країн розробили стратегічні програми стимулювання, передусім інноваційних галузей, у яких продукуються цифрові технології, активно використовуються та поширюються на інші економічні відносини. У межах Національного класифікатора видів економічної діяльності до таких видів насамперед варто віднести такі сфери та галузі господарства:

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

J – Інформація та телекомунікації, а саме:

58.2 – Видання програмного забезпечення;

61.2 – Діяльність у сфері безпроводового електрозв'язку;

61.3 – Діяльність у сфері супутникового зв'язку;

62.01 – Комп'ютерне програмування;

62.02 – Консультування з питань інформатизації;

62.03 – Діяльність з керування комп'ютерним устаткуванням;

62.09 – Інша діяльність у сфері інформаційних технологій та комп'ютерних систем;

63.11 – Оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність;

63.12 – Вебпортали [3].

3) вплив на розвиток окремих інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток яких є пріоритетним для активізації процесів залучення нових цифрових інновацій у діяльність суб'єктів господарювання.

Для цього напряму здійснення впливу в межах механізму державного регулювання економіки можна виокремити такі особливості:

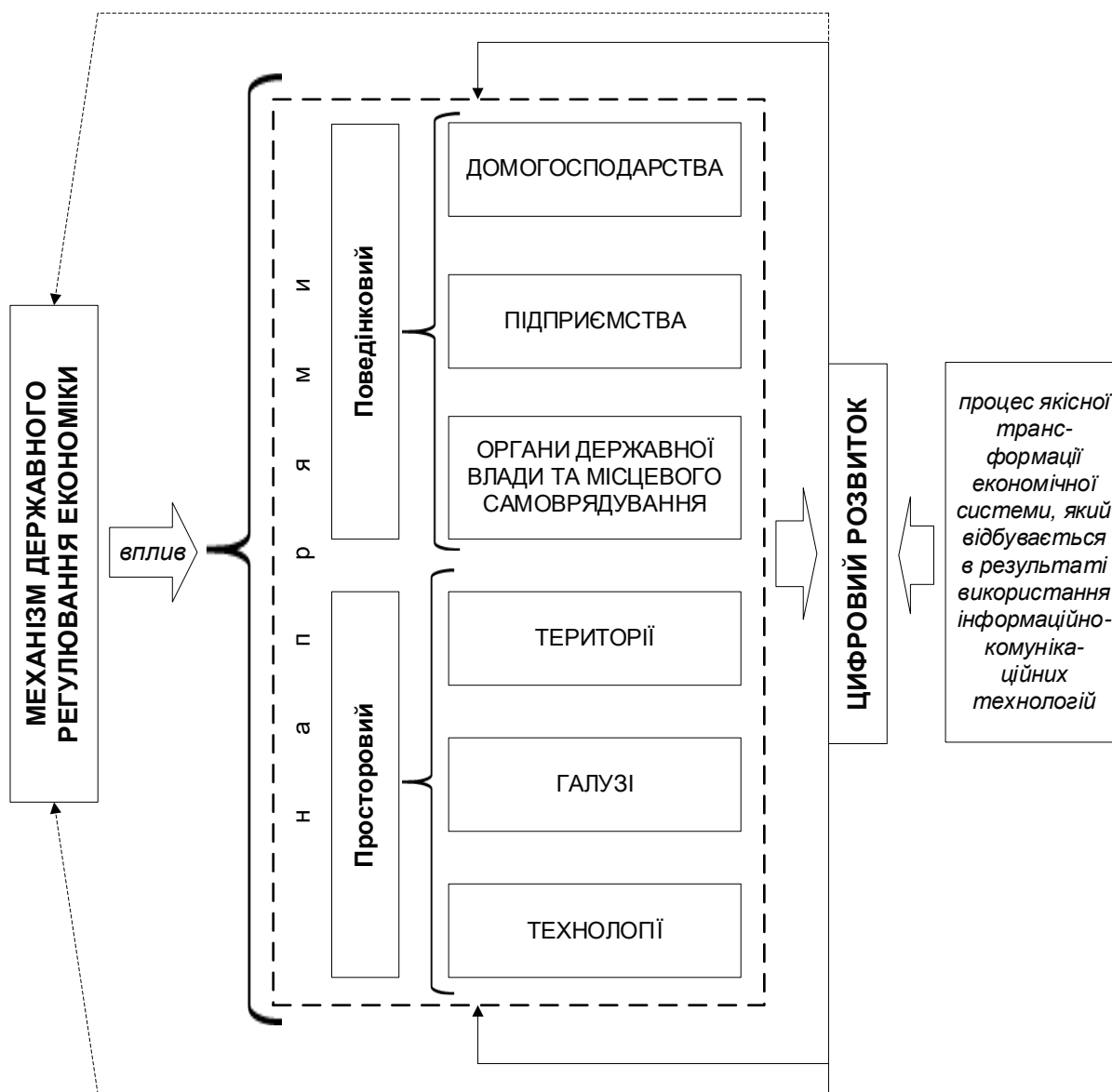
1) створюються умови для розвитку сукупності економічних суб'єктів, які виокремлені за певною ознакою (схожість кодів економічної діяльності, спільна територія функціонування, підтримка окремих груп клієнтів, походження капіталу і т. ін.);

2) використовуються досить часто для підтримки депресивних територій, галузей національної економіки, які мають труднощі в забезпеченні власного розвитку в певний період;

3) заходи такого впливу мають системний та загальнонаціональний характер (окрім випадків використання державного регулювання для розвитку окремих територій) та ін. [2; 4; 7].

При цьому в межах кожного з окреслених напрямів державного регулювання цифрового розвитку можливі різні варіанти активізації використання інформаційно-комунікаційних технологій. Зазначимо також, що безпосередньо в реальності використовуються одночасно різні методи та інструменти впливу на діяльність економічних суб'єктів у частині використання ними сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. На рис. 1 представлено узагальнену модель можливих напрямів здійснення державного регулювання цифрового розвитку.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Рис. 1. Модель напрямів здійснення державного регулювання цифрового розвитку

Джерело: складено автором з урахуванням [1; 5; 6].

Таким чином, аналізуючи інформацію рис. 1, можемо стверджувати, що державне регулювання цифрового розвитку – складна система взаємопов’язаних компонентів, які в сукупності дозволяють органам державної влади та місцевого самоврядування впливати на діяльність економічних суб’єктів з метою формування мотивації в них щодо використання сучасних можливостей, які формують у межах

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

економічного простору інформаційно-комунікаційні технології. Складність здійснення такого регулювання полягає в тому, що для розвитку цифрової економіки в будь-якій країні необхідно одночасно використовувати весь спектр доступних методів та інструментів зазначеного впливу, стимулюючи як створення інформаційно-комунікаційних технологій, можливості їх використання, експорту.

Висновки та пропозиції. Отже, у статті проаналізовано теоретичні положення здійснення державного регулювання цифрового розвитку. Визначено, що таке регулювання є дійсно важливим, оскільки воно має здатність сприяти становленню цифрової економіки в будь-якій країні. Результати дослідження засвідчують, що окреслений тип регулювання за своєю природою є складною системою, у межах якої можливі різні варіанти здійснення впливу на процеси цифровізації економічних відносин. У статті виокремлено напрями реалізації такого впливу, а саме: поведінковий та просторовий, що дозволило конкретизувати можливі сценарії застосування регулюючих методів та інструментів для трансформації діяльності економічних суб'єктів у результаті використання потенціалу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Детальний розгляд процесів цифровізації економічних систем також засвідчує важливість формування системної та збалансованої державної політики розвитку цифрової економіки, здійснюючи гармонійний та недискримінаційний вплив на діяльність різних економічних суб'єктів. При цьому важливою залишається необхідність забезпечення зі стимулюючими заходами використання інформаційно-комунікаційних технологій функціонування ринкових механізмів економічного розвитку.

Подальші дослідження в напрямку розвитку державного регулювання цифрового розвитку можуть бути пов'язані з аналізом методів, інструментів та принципів здійснення впливу на розвиток конкретних типів економічних суб'єктів з метою підвищення їхньої зацікавленості у використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Дубина М. В. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства / М. В. Дубина, О. М. Козлянченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 3(19). – С. 21-32. – DOI: 10.25140/2411-5215-2019-3(19)-21-32.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

2. Карчева Г. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки [Електронний ресурс] / Г. Карчева, Д. Огородня, В. Опенько // Фінансовий простір. – 2017. – № 3(27). – С. 13-21. – Режим доступу: <https://cutt.ly/kLseQnd>.

3. Класифікація видів економічної діяльності. ДК 009:2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>.

4. Ляшенко В. І. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія / В. І. Ляшенко, О. С. Вишневський. – К. : Інститут економіки промисловості НАН України, 2018. – 252 с.

5. Федішин М. П. Механізм державного регулювання кризових явищ банківської галузі в умовах глобальних викликів [Електронний ресурс] / М. П. Федішин, А. В. Жаворонюк, Н. О. Ковальчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – № 28. – С. 121-125. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-53>.

6. Шапошников К. С. Вплив інституційного середовища на інноваційний розвиток економіки регіону / К. С. Шапошников // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 29. – С. 34-36.

7. Штець Т. Ф. Державне регулювання розвитку сектора цифрової економіки України [Електронний ресурс] : дис. ... д-ра філософії / Т. Ф. Штець ; Львівський торговельно-економічний університет. – Львів, 2021. – 240 с. – Режим доступу: <https://cutt.ly/7NRY8c7>.

References

1. Dubyna, M.V., & Kozlyanchenko, O.M. (2019). Kontseptualni aspekty doslidzhennia sutnosti didzhytalizatsii ta yii roli v rozvytku suchasnoho suspilstva [Conceptual aspects of the study of the essence of digitalization and its role in the development of modern society]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and perspectives of economics and management*, (3(19)), 21-32. doi: 10.25140/2411-5215-2019-3(19)-21-32.

2. Karcheva, H., Ohorodnia, D., & Openko, V. (2017). Tsyfrova ekonomika ta yii vplyv na rozvytok natsionalnoi ta mizhnarodnoi ekonomiky [Digital economy and its impact on the development of the national and international economy]. *Finansovyi prostir – Financial space*, (3(27)), 13-21. <https://cutt.ly/kLseQnd>.

3. Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti. DK 009:2010 [Classification of types of economic activity. DK 009:2010]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>.

4. Liashenko, V.I., & Vyshnevskiy, O.S. (2018). *Tsyfrova modernizatsiia ekonomiky Ukrainy yak mozhlyvist proryvnoho rozvytku [Digital modernization of the economy of Ukraine as an opportunity for breakthrough development]*. Instytut ekonomiky promyslovosti NAN Ukrainy.

5. Fedyshyn, M.P., Zhavoronok, A.V., & Kovalchuk, N.O. (2019). Mekhanizm derzhavnogo rehuliuвання kryzovykh yavlyshch bankivskoi haluzi v umovakh hlobalnykh vyklykiv [The mechanism of state regulation of crisis phenomena in the

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

banking industry in conditions of global challenges]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*, (28), 121-125. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-53>.

6. Shaposhnykov, K.S. (2018). Vplyv instytutsiinoho seredovyshcha na innovatsiyni rozvytok ekonomiky rehionu [The influence of the institutional environment on the innovative development of the economy of the region]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 29, 34-36.

7. Shtets, T.F. (2021). *Derzhavne rehuliuвання rozvytku sektora tsyfrovoy ekonomiky Ukrainy [State regulation of the development of the digital economy sector of Ukraine]* [dissertation of Doctor of Philosophy ; Lvivskiy torhovelno-ekonomichnyi universytet]. <https://cutt.ly/7NRY8c7>.

Отримано 13.05.2022

UDC 338.2:330.341

JEL Classification: L51; O10

Inna Yakushko

PhD in Economics, Doctoral Student (Economics)

IHE «Academician Yuriy Bugay

International Scientific and Technical University» (Kyiv, Ukraine)

E-mail: yakushko_i@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1161-7383>

**STATE REGULATION OF THE ECONOMY IN THE CONDITIONS
OF DIGITALIZATION: DIRECTIONS AND FEATURES
OF IMPLEMENTATION**

Abstract. *Information and communication technologies have the ability to improve the efficiency of economic systems. Collectively, such improvement can lead to a significant increase in the competitiveness of the national economy. That is why the governments of most developed countries of the world are interested in the development of these technologies, their active penetration into economic relations. For this purpose, many countries already use a wide range of methods and tools of state regulation to support the processes of digitalization of the economy, creating favorable conditions for both entrepreneurial activity in this direction and ensuring the effectiveness of the use of digital technologies.*

The development of the digital economy is a complex process, and its activation within the country can be carried out in various ways. Today, the appropriate tools are at the disposal of state authorities. However, their spectrum is so wide that ensuring their harmonious use is quite a difficult task. That is why understanding ways to activate the processes of development and use of information and communication technologies is also an important element of ensuring the quality of state regulation in this direction.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

The article analyzes the theoretical provisions of state regulation of digital development. As a result, directions of implementation of such influence were singled out, namely: behavioral and spatial. It was determined that the behavioral type of state regulation of the digital development of economic systems is the exercise of influence on the activities of economic entities in the direction of the use of digital technologies, their development and adaptation of existing information and communication technologies to ensure their own development. The spatial type is the influence on the activities of a separate group of economic entities objects, singled out by a certain feature in order to stimulate the process of their digital transformation. The article analyzes the peculiarities of each of the outlined types of state regulation of the digital development of economic systems.

A detailed examination of the processes of digitalization of economic systems also proves the importance of forming a systematic and balanced state policy for the development of the digital economy, exerting a harmonious and non-discriminatory influence on the activities of various economic entities.

Keywords: *digitization; transformation; digital transformation; information and communication technologies; economic system.*

Fig.: 1. References: 7.

Бібліографічний опис для цитування:

Якушко І. Державне регулювання економіки в умовах цифровізації: напрями та особливості здійснення. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(24). С. 47-57.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-1(24)-58-77

УДК 338.242(477)

JEL Classification: O032

Станіслав Білько

здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна)

E-mail: stanislav_bilko@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0259-4482>**ІНФОРМАЦІЙНА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ОЦІНЮВАННЯ
РІВНЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню комплексного оцінювання рівня інформаційної безпеки як основи для своєчасного та обґрунтованого визначення заходів із запобігання та подолання негативних наслідків у випадку реалізації потенційних ризиків та загроз. Зауважено відсутність єдиного підходу до оцінювання рівня інформаційної безпеки та запропоновано авторський підхід, що ґрунтується на використанні якісних індикаторних показників інформаційної безпеки із застосуванням методів квантування, згладжування та нормування. Результати проведеного кореляційно-регресійного аналізу дозволили встановити, що інформаційна та економічна безпека мають потенціал в аспекті забезпечення синергетичних ефектів. Обґрунтовано необхідність забезпечення формування безпекоорієнтованого інформаційного середовища як базису реалізації національних інтересів, що створює нові можливості для зміцнення безпеки національної економіки в умовах посилення впливу внутрішніх і зовнішніх дестабілізаційних чинників.

Ключові слова: інформаційна безпека; економічна безпека; кібербезпека; безпекоорієнтоване інформаційне середовище; цифровізація; національна економіка; національні інтереси.

Рис.: 2. Табл.: 3. Бібл.: 28.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення інформаційної безпеки є пріоритетною на міжнародному рівні в останні десятиліття. В умовах ведення інформаційних і гібридних війн зміцнення інформаційної безпеки є необхідною умовою захисту національних економічних інтересів. Формування безпекоорієнтованого інформаційного середовища, забезпечення захищеності державних інформаційних ресурсів, інформації з обмеженим доступом, зокрема тієї, що циркулює на об'єктах економічної інформаційної інфраструктури, є базисом національної безпеки країни.

Необхідність забезпечення інформаційної безпеки задекларована ще у 1996 році правовим актом найвищої юридичної сили: статтею 17 Конституції України передбачено, що поряд із захистом суверенітету й державної цілісності України, «забезпечення її економічної

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу» [1]. В умовах безпрецедентних загроз усім складовим національної безпеки, спричинених гібридною агресією російської федерації, що супроводжується активними атаками в інформаційному просторі, питання підвищення захищеності інформаційного середовища актуалізувалося.

Враховуючи актуальні виклики національній безпеці України в інформаційній сфері, необхідність визначення стратегічних напрямів протидії реальним та потенційним загрозам, у жовтні 2021 року була затверджена Стратегія інформаційної безпеки. Стратегією окреслено глобальні виклики та загрози інформаційній безпеці, зокрема зростання глобальних дезінформаційних кампаній, збільшення атак з боку російської федерації в інформаційному просторі, недостатній рівень медіаграмотності в умовах цифровізації. Також визначено основні напрями забезпечення інформаційної безпеки України, серед яких доцільно виокремити необхідність створення системи раннього виявлення, прогнозування та запобігання гібридним загрозам, зокрема, створення системи протидії дезінформації та інформаційним операціям, спрямованої на запобігання, максимально швидке виявлення та реагування держави й суспільства на інформаційні загрози [2]. Водночас основою для розроблення превентивних заходів запобігання загрозам інформаційній безпеці та визначення ефективності від їх впровадження правомірно визначити проведення систематичного оцінювання рівня інформаційної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення національної безпеки в розрізі її складових є пріоритетним питанням для будь-якої країни, що підтверджується активними дослідженнями. При цьому праці як вітчизняних, так і закордонних учених присвячені розкриттю генезису безпеки з позицій філософського, соціологічного й релігійного сприйняття [3]; обґрунтуванню теоретичних засад економічної безпеки, як однієї з основних складових національної безпеки, та механізму її забезпечення, розробленню напрямів запобігання та мінімізації загроз [4; 5; 6]; визначенню індикаторів економічної безпеки [7; 8].

В умовах посилення процесів цифровізації також актуалізувалися дослідження інформаційної безпеки, яка, безумовно, визначається головною детермінантою забезпечення різних видів національної

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

безпеки країн. В умовах зростання викликів у інформаційному та кіберпросторі предметом дослідження провідних науковців виступають процеси правового забезпечення та управління кібербезпекою та інформаційною безпекою загалом як на національному, так і на міжнародному рівні [9; 10; 11; 12].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Поряд зі значною кількістю досліджень у сфері безпекології, наукова проблематика та практичні аспекти забезпечення інформаційної безпеки як основи економічної безпеки країни потребують подальшого дослідження, аналізу й обґрунтування.

Мета статті. Метою роботи є розроблення методики комплексного оцінювання рівня інформаційної безпеки та доведення взаємозв'язку між інформаційною та економічною безпекою. Дослідження у статті базується на застосуванні принципів порівняльного аналізу й індикаторного методу у процесі проведення оцінювання рівнів інформаційної та економічної безпеки.

Проведення розрахунку рівня інформаційної безпеки ґрунтувалося на застосуванні методів квантування (приведення якісних індикаторних показників екологічної безпеки до кількісного вигляду), згладжування, нормування та методу головних компонент (визначення вагових коефіцієнтів складників інформаційної безпеки).

Висновки щодо існування взаємозв'язку між економічною та екологічною безпекою здійснено в межах теорії ймовірності на основі інструментарію кореляційно-регресійного аналізу. Поєднання визначених методів дослідження із програмними можливостями продукту Minitab дає змогу гарантувати високу точність та достовірність отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу. В Україні на сьогодні немає чітко встановленої методики, яка б дозволила оцінити рівень інформаційної безпеки. Водночас розроблено світові індекси, які спрямовані на оцінювання ефективності інформаційної політики країн. Зокрема, Індекс свободи преси (Press Freedom Index, PFI), розроблений міжнародною недержавною організацією «Репортери без кордонів» (Reporters sans frontières, RSF), який дозволяє визначити рівень свободи преси, відкритості та прозорості інформаційного середовища й розраховується для 180 країн. Рейтинг формується на основі результатів анкетування журналістів, науковців та інших спеціалістів у всьому світі та передбачає присвоєння балів від 0 до 100. Ця оцінка

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

розраховується на основі двох компонентів: кількісний підрахунок зловживань щодо журналістів у зв'язку з їхньою роботою та засобів масової інформації; якісний аналіз ситуації в кожній країні на основі відповідей спеціалістів зі свободи преси. Якісний аналіз ґрунтується на п'яти контекстуальних показниках, які характеризують інформаційну політику країни в напрямку забезпечення прозорості й відкритості національного інформаційного середовища поряд із захистом інтересів громадян: політичний контекст, правова база, економічний контекст, соціокультурний контекст і безпека [13].

Також є індекси, які містять індикатори, що характеризують рівень ефективності інформаційної політики: Індекс соціального прогресу (Social Progress Index, SPI), Індекс розвитку е-урядування (E-Government Development Index, EGDI), Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index, GII) та Рейтинг світової цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Rankings, WDCR). Так, SPI спрямований на оцінювання рівня задоволення потреб суспільства й містить 54 індикатори, які згруповані за трьома напрямками: задоволення базових людських потреб, забезпечення основ добробуту (серед яких доступ до інформації та комунікацій) та забезпечення кожній особі можливості реалізації власного потенціалу [14]. EGDI містить три субіндекси (індекс онлайн-сервісів, індекс телекомунікаційної інфраструктури, індекс людського капіталу) і дозволяє оцінити готовність урядів країн до використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою надання якісних інформаційних та публічних послуг населенню і бізнесу. Слід зауважити, що як додаток до Індексу розвитку е-урядування використовується Індекс електронної участі (E-Participation Index, EPI). Рейтинг EPI оцінює електронну участь відповідно до трирівневої моделі: використання інтерактивних послуг для надання інформації урядами громадянам, взаємодія та консультації з громадянами та участь громадян у процесах ухвалення державних рішень [15]. У 2020 році у рейтингу EPI Україна піднялася на 29 позицій та посіла 46-е місце зі 193 країн. Це стало можливим завдяки реалізації ідеї «держави в смартфоні» та створення Міністерством цифрової трансформації України застосунку «Дія».

Ще один комплексний показник оцінювання рівня розвитку та впровадження інформаційних технологій – Глобальний індекс інновацій [16], який розраховується з 2007 року в межах спільного проекту Міжнародної бізнес-школи INSEAD, Корнельського університету

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

(Cornell University) та Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization). Рейтинг оцінює рівень інноваційного розвитку, ефективність інноваційної екосистеми за даними 132 країн світу. GII включає близько 80 показників та розраховується як зведена сума оцінок двох груп індикаторів: Innovation Input – наявні ресурси й умови для формування інновацій; Innovation Output – досягнуті практичні результати реалізації інновацій.

WDCR, розроблений дослідницьким центром у Швейцарії (IMD World Competitiveness Center), спрямований на оцінювання рівня цифровізації національних економік на основі 54 критеріїв, об'єднаних у три групи: готовність до цифрового майбутнього (ставлення до адаптації, здатність бізнесу до швидкої адаптації в нових умовах та ІТ-інтеграція), цифрові знання (кадри, освіта та концентрація наукових знань) та цифрові технології (нормативно-правове регулювання процесів цифровізації, капітал і технологічна інфраструктура). Одним із головних висновків, які зробили розробники рейтингу на основі результатів дослідження, що пріоритетом для державного та приватного секторів у країнах з цифровою економікою є розроблення та впровадження дієвих заходів з кібербезпеки [17]. Забезпечити конкурентоспроможність, у тому числі цифрову, неможливо без високого рівня кібербезпеки та інформаційної безпеки країни загалом.

Тому поряд з індексами, які дозволяють оцінити рівень ефективності інформаційної політики, що безпосередньо впливає на інформаційну безпеку країни, правомірно окреслити глобальні індекси, які дозволяють визначити можливості країни у сфері кіберзахисту, оцінити її кіберпотужність, зокрема спроможність регуляторних заходів та засобів для досягнення стратегічних цілей кібербезпеки як невід'ємної складової інформаційної безпеки. Так, у 2020 році Центром науки та міжнародних відносин Роберта та Рене Бельфера (Belfer Center for Science and International Affairs) вперше опубліковані результати розрахунку Національного індексу кіберпотужності (National Cyber Power Index, NCPI), який оцінює ефективність державної стратегії в напрямку запобігання кіберзагрозам, реагування на правопорушення та боротьби з ними, а також рівень ефективності робочої сили та інновацій у сфері кібербезпеки [18]. NCPI ґрунтується на визначенні рейтингу 30 країн у контексті семи національних цілей та включає Індекс кібернамірів (Cyber Intent Index, CII) та Індекс кіберможливостей (Cyber Sarability Index, CCI). Індекс кібернамірів базується на розрахунку 32

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

індикаторів, які згруповані за національними цілями: спостереження, захист, контроль, розвідка, торгівля, правопорушення і норми. Індекс кіберможливостей передбачає оцінювання 27 індикаторів можливостей, об'єднаних у вісім груп: докази атак; національний онлайн-контент; національні кіберструктури; зменшення кібервразливості; приватний сектор, торгівля та інновації; зв'язок; робоча сила; законодавство та державна політика.

Національний індекс кібербезпеки (National Cyber Security Index, NCSI), розроблений Фондом академії електронного врядування Естонії, дозволяє оцінити готовність країн до запобігання кіберзагрозам та управління кіберінцидентами. NCSI включає 12 індикаторів за напрямками: розробленість політики з кібербезпеки, моніторинг та аналіз кіберзагроз, освіта та підвищення кваліфікації у сфері кіберзахисту, внесок у глобальну кібербезпеку, захист цифрових сервісів, захист основних послуг у кіберпросторі, послуги електронної ідентифікації, захист персональних даних, реагування на кіберінциденти, кіберкризове управління, боротьба з кіберзлочинністю та військові кібероперації [19].

Міжнародним союзом електрозв'язку (International Telecommunication Union, ITU) у 2014 році був розроблений Глобальний індекс кібербезпеки (Global Cybersecurity Index, GCI), який характеризує здатність протистояти кібератакам та забезпечувати роботу об'єктів критичної цифрової інфраструктури національної економіки. GCI містить 25 індикаторів за п'ятьма напрямками: правовий (рівень розробленості законодавчої бази у сфері кібербезпеки), технічний (рівень реалізації технічних можливостей кіберзахисту через національні та галузеві агенції), організаційний (національні стратегії кібербезпеки), розбудова потенціалу (інформаційне забезпечення, освіта та наявні стимули для розвитку потенціалу кібербезпеки) та співробітництво (рівень розвитку партнерства у сфері кібербезпеки). Розрахунок індикаторів, що використовуються для визначення Глобального індексу кібербезпеки, базується на карті дерева розвитку кібербезпеки та бінарних варіантах реагування [20].

Динаміка позицій України в зазначених рейтингах представлена в таблиці 1.

Аналізуючи позиції України у світових рейтингах, правомірно зробити такі висновки. Згідно з даними Індексу свободи преси у 2021 році Україна посіла 97-е місце серед 180 можливих. При цьому ситуація в країні міжнародною організацією характеризується як «проблема-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

тична». Поліпшення позицій у рейтингу є лише технічним – внаслідок зниження рейтингу інших країн. Основними викликами в Україні залишаються безкарність і фізична агресія щодо журналістів, тиск на медіавласників, недофінансування [21].

Таблиця 1

Позиції України у глобальних рейтингах, які характеризують рівень інформаційної безпеки

Рік	Press Freedom Index	Social Progress Index	E-Government Development Index	Global Innovation Index	World Digital Competitiveness Rankings	Global Cybersecurity Index	National Cyber Security Index
2013	126	-	-	71	54	-	-
2014	127	62	87	63	50	-	-
2015	129	62	-	64	59	70	-
2016	107	63	62	56	59	59	24
2017	102	88	-	50	60	58	26
2018	101	64	82	43	58	54	29
2019	102	80	-	47	60	-	28
2020	96	63	69	45	58	79	25
2021	97	48	-	49	54	78	24

За рівнем соціального розвитку у 2021 році Україна посіла 48-е місце, піднявшись на 15 позицій серед 163 країн із показником індексу 73,38 бали, проти 66,97 у 2019 році. У 2020 році, переважно через пандемію, погіршення доступу до необхідних медичних послуг та навантаження на системи охорони здоров'я, кількість країн, які входять до числа держав з дуже високою якістю життя, високою якістю життя та помірно високою якістю життя, скоротилась зі 104 до 71 [22].

Завдяки значному внеску Міністерства цифрової трансформації України в розвиток потенціалу електронного урядування України та реалізації проекту USAID/UK aid «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS» у 2020 році Україна посіла 69-е місце в рейтингу країн із найбільш розвиненим електронним урядуванням, піднявшись на 13 позицій у порівнянні з 2018 роком.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

У рейтингу Global Innovation Index порівнюється інноваційна діяльність 132 країн та економік світу. У звіті 2021 року найбільш інноваційними країнами визнано Швейцарію, Швецію, США, Велику Британію та Республіку Корея. Україна в Глобальному інноваційному індексі 2021 року посідає 49-е місце, увійшовши до трьох кращих країн економічної групи lower-middle income [23]. Водночас у рейтингу WDCR 2021 Україна обіймає останні позиції: 54-е місце зі 63 країн світу. Зазначена ситуація пояснюється низькими значеннями показників цифрових технологій і цифрової готовності.

Рейтингова позиція України у Глобальному індексі кібербезпеки у 2016 р. становила 59-е місце зі 175 країн, у 2017 році – 58-е місце зі 194 країн, а у 2021 році – 78-е місце. Тобто спостерігається зниження рівня індексу кібербезпеки. Причиною цього можна визначити активізацію кібератак з боку російської федерації на об'єкти критичної інфраструктури України. Водночас у рейтингу NCSI Україна посідає провідні позиції серед 160 країн та входить до 30 держав із найвищим рівнем кібербезпеки.

Враховуючи неоднозначність динаміки України в описаних рейтингах, доцільно провести інтегральне оцінювання рівня інформаційної безпеки. На основі використання методу квантування було здійснено приведення якісних показників до кількісного виду з одночасним застосуванням методу згладжування (по тих роках, де відсутні офіційні дані). На основі методу нормування відбулося узгодження кількісних показників і приведення їх до єдиного оптимального вигляду з діапазоном [0..1]. Наступним етапом стало визначення вагових коефіцієнтів складників інформаційної безпеки на основі методу головних компонент. З урахуванням значущості окреслених складових інформаційної безпеки визначено інтегральний показник інформаційної безпеки України (табл. 2).

Інтегральний показник інформаційної безпеки обчислено за формулою:

$$I = \sum b_j \cdot I_j \quad (1)$$

де b_j – вагові коефіцієнти складових інформаційної безпеки;
 I_j – показник i -ї складової інформаційної безпеки.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 2
Оцінювання рівня інформаційної безпеки України за 2013-2021 роки

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Показники рівня інформаційної безпеки України за 2013–2021 роки наведені до кількісного вигляду методом квантування									
Press Freedom Index	0,7	0,705556	0,716667	0,594444	0,566667	0,561111	0,566667	0,533333	0,538889
Social Progress Index	-	0,380368	0,380368	0,386503	0,539877	0,392638	0,490798	0,386503	0,294479
E-Government Development Index	-	0,450777		0,321244	-	0,42487	-	0,357513	
Global Innovation Index	0,537879	0,477273	0,484848	0,424242	0,378788	0,325758	0,356061	0,340909	0,371212
World Digital Competitiveness Rankings	0,857143	0,793651	0,936508	0,936508	0,952381	0,920635	0,952381	0,920635	0,857143
Global Cybersecurity Index	-	-	0,4	0,337143	0,298969	0,278351	-	0,407216	0,402062
National Cyber Security Index	-	-	-	0,15	0,1625	0,18125	0,175	0,15625	0,15
Нормовані показники рівня інформаційної безпеки України за 2013–2021 роки									
Press Freedom Index	0,3000	0,2944	0,2833	0,4056	0,4333	0,4389	0,4333	0,4667	0,4611
Social Progress Index	0,6196	0,6196	0,6196	0,6135	0,4601	0,6074	0,5092	0,6135	0,7055
E-Government Development Index	0,5492	0,5492	0,6140	0,6788	0,6269	0,5751	0,6088	0,6425	0,6425
Global Innovation Index	0,4621	0,5227	0,5152	0,5758	0,6212	0,6742	0,6439	0,6591	0,6288
World Digital Competitiveness Rankings	0,1429	0,2063	0,0635	0,0635	0,0476	0,0794	0,0476	0,0794	0,1429

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Global Cybersecurity Index	0,6000	0,6000	0,6000	0,6629	0,7010	0,7216	0,6572	0,5928	0,5979
National Cyber Security Index	0,8500	0,8500	0,8500	0,8500	0,8375	0,8188	0,8250	0,8438	0,8500
Визначення інтегрального показника рівня інформаційної безпеки України за 2013-2021 роки з урахуванням вагових коефіцієнтів									
Press Freedom Index	0,0300	0,0294	0,0283	0,0406	0,0433	0,0439	0,0433	0,0467	0,0461
Social Progress Index	0,0620	0,0620	0,0620	0,0613	0,0460	0,0607	0,0509	0,0613	0,0706
E-Government Development Index	0,0824	0,0824	0,0921	0,1018	0,0940	0,0863	0,0913	0,0964	0,0964
Global Innovation Index	0,0462	0,0523	0,0515	0,0576	0,0621	0,0674	0,0644	0,0659	0,0629
World Digital Competitiveness Rankings	0,0214	0,0310	0,0095	0,0095	0,0071	0,0119	0,0071	0,0119	0,0214
Global Cybersecurity Index	0,1200	0,1200	0,1200	0,1326	0,1402	0,1443	0,1314	0,1186	0,1196
National Cyber Security Index	0,1700	0,1700	0,1700	0,1700	0,1675	0,1638	0,1650	0,1688	0,1700
Інтегральний показник інформаційної безпеки, %	53,20	54,70	53,34	57,34	56,04	57,83	55,36	56,95	58,69

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Динаміка інтегрального індексу інформаційної безпеки України представлена на рисунку 1.

Рис. 1. Динаміка рівня інформаційної безпеки України у 2013-2020 роках

При максимальному значенні рівня інтегрального показника інформаційної безпеки країни у 100 %, найбільший спостерігався у 2021 р. Падіння рівня інформаційної безпеки у 2015 році пов'язане з військовою агресією російської федерації на Сході країни та активізацією атак в інформаційному просторі, а у 2019 р. – з пандемією COVID-19 та активізацією кіберзлочинів [24; 25]. Оптимальною зоною для рівня інформаційної безпеки правомірно визначити показник вище за 80 % (80–100 %), задовільний 60–79 %, незадовільний – 40–59 %, небезпечний – діапазон значень 20–39 %, критичний – менший за 20 % (0–19 %). За весь аналізований період 2013–2021 рр. рівень інформаційної безпеки знаходився на незадовільному рівні (40–59 %), але не виходячи з меж безпечної зони. Водночас прогнозована позитивна динаміка інтегрального показника, описана поліноміальною лінією тренда, підтверджується активізацією України в напрямку забезпечення формування безпекоорієнтованого інформаційного середовища.

Комплексний та комунікаційний аспекти системного підходу в дослідженні передбачають, з одного боку, визначення інформаційної безпеки як самостійного елемента національної безпеки країни, а з

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

іншого – як інтегрованої складової будь-якої іншої безпеки, зокрема економічної. Загрози інформаційній безпеці виступають деструктивними факторами розвитку національної економіки. Тому наступним етапом дослідження є доведення взаємозв'язку між інформаційною та економічною безпекою. Інтегральний показник рівня економічної безпеки розраховано на основі Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України та офіційних даних Міністерства економіки України [26; 27; 28]. Вводиться гіпотеза, що між фактором І (рівнем інформаційної безпеки) та показником Е (рівнем економічної безпеки) існує лінійна стохастична залежність $E = aI + b$. Для визначення параметрів a і b моделі за методом найменших квадратів розв'язується система нормальних рівнянь:

$$\begin{cases} a \sum_i I_i^2 + b \sum_i I_i = \sum_i I_i E_i & (i = \overline{1, n}); \\ a \sum_i I_i + bn = \sum_i E_i & (i = \overline{1, n}); \end{cases} \quad (2)$$

де $n = 8$ – кількість спостережень.

Дані, необхідні для визначення коефіцієнтів цієї системи, наведено в таблиці (табл. 3).

Таблиця 3

Вихідні дані економетричної моделі взаємозалежності економічної та інформаційної безпеки

Рік	Е	І	E_i	I^2	E_{ii}	$(I_i - E_{ii})^2$	$(E_i - \bar{E})^2$
2013	47	53,20	2500,34	2830,10	53,63798656	44,06286562	0,0625
2014	45	54,70	2461,57	2992,27	54,03264443	81,58866537	2025
2015	44	53,34	2347,11	2845,52	53,67597501	93,62449231	1936
2016	48	57,34	2752,27	3287,76	54,72521394	45,22850256	2304
2017	48	56,04	2689,72	3140,00	54,38298293	40,7424711	2304
2018	49	57,83	2833,69	3344,35	54,85424772	34,27221633	2401
2019	49	55,36	2712,42	3064,23	54,20435214	27,0852812	2401
2020	48	56,95	2733,65	3243,42	54,62333183	43,86852456	2304
Σ	378,00	444,76	21030,76	24747,65	156,4607346	49079,64613	142884

Отже система нормальних рівнянь має вигляд

$$\begin{cases} 24747,65a + 444,76b = 21030,76; \\ 444,76a + 8b = 378. \end{cases}$$

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Її розв'язок $a = 0,8462$, $b = -350,182$.

Отже, рівняння регресії має вигляд $E = 0,8462I - 350,182$.

Аналізуючи коефіцієнти рівняння регресії, можна зробити висновок про те, що підвищення інформаційної безпеки на 1 % сприяє зростанню рівня економічної безпеки країни на 0,85 %.

Для оцінки адекватності прийнятої економетричної моделі експериментальним даним використаємо критерій Фішера. Для визначення розрахункового значення критерію Фішера обчислюємо значення $(E_i - E_{ii})^2$, $(E - \bar{E})^2$, де E_i – значення змінної E в i -тий рік, E_{ii} – значення змінної E в i -тий рік, визначене із рівняння регресії $E_i = aI_i + b$, $\bar{E}$ – середнє значення змінної E (табл. 3).

Визначимо коефіцієнт детермінації та індекс кореляції:

$$R^2 = 1 - \frac{\sum (E_i - E_{ii})^2}{\sum (E_i - \bar{E})^2} = 0,67. \quad (2)$$

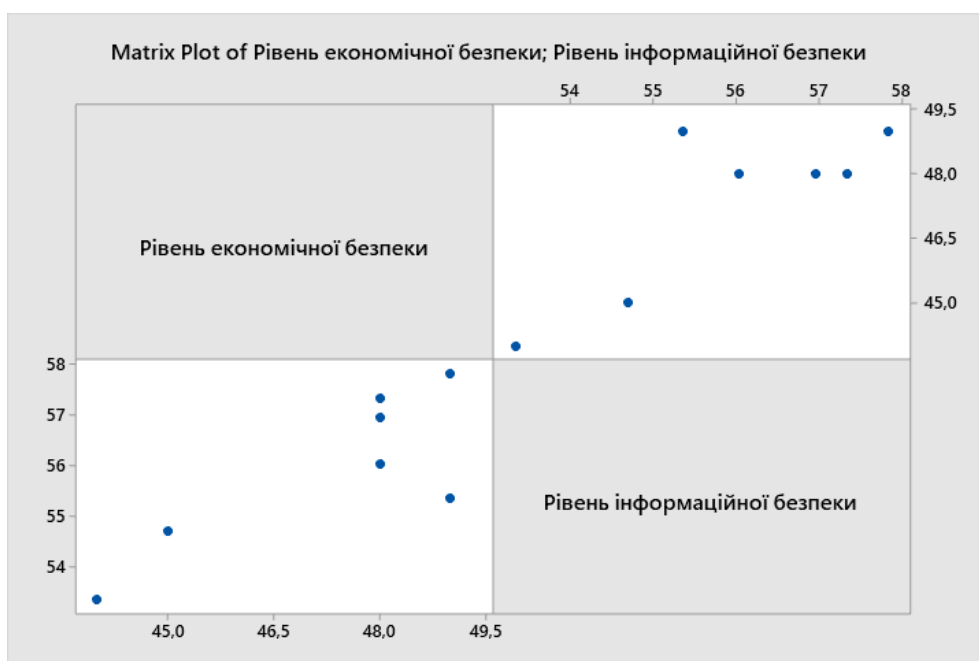
$$R = \sqrt{R^2} = 0,8.$$

Фактичне значення критерію Фішера становитиме:

$$F = \frac{R^2}{1 - R^2} (n - 2) = 12,5. \quad (3)$$

Табличне значення F-критерію для ймовірності $p = 0,95$ і числа ступенів вільності $k_1 = m = 1$, $k_2 = n - m - 1$ дорівнює 4,96. Оскільки фактичне значення перевищує табличне, то модель є адекватною. Графічна інтерпретація результатів дослідження взаємозв'язку рівнів економічної та інформаційної безпеки України представлена на діаграмі розсіювання (рис. 2).

Рисунок 2 підтверджує наявність прямої кореляції між економічною та інформаційною безпекою: при зростанні рівня інформаційної безпеки рівень економічної безпеки також буде підвищуватися. Водночас розкид рівня економічної безпеки є достатньо значним щодо певного значення інформаційної безпеки. Тому кореляція є середньою, оскільки на рівень інтегрального показника економічної безпеки впливають й інші фактори, виражені її субіндексами.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Рис. 2. Взаємозв'язок економічної та інформаційної безпеки України

Таким чином, інформаційна та економічна безпека мають потенціал в аспекті забезпечення синергетичних ефектів. Забезпечення формування безпекоорієнтованого інформаційного середовища є базисом реалізації національних інтересів, що створює нові можливості для зміцнення безпеки національної економіки в умовах посилення впливу внутрішніх і зовнішніх дестабілізаційних чинників.

Висновки і пропозиції. На основі проведеного дослідження правомірно зробити такі висновки.

1. В умовах ведення інформаційних і гібридних війн зміцнення інформаційної безпеки є необхідною умовою захисту національних економічних інтересів. Необхідність усунення загроз та деструктивних факторів розвитку національної економіки стали основою обґрунтування необхідності формування безпекоорієнтованого інформаційного середовища й дослідження взаємозв'язку інформаційної та економічної безпеки.

2. З метою своєчасного та обґрунтованого визначення заходів із запобігання та подолання негативних наслідків у випадку реалізації потенційних ризиків та загроз необхідним є здійснення моніторингу стану інформаційної безпеки. Перспективним напрямом має стати

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

затверджена на державному рівні. Методика розрахунку рівня інформаційної безпеки з чітким переліком індикаторів та обґрунтованими пороговими значеннями. Проведене оцінювання рівня інформаційної безпеки на основі показників, які лежать в основі світових рейтингів, може стати підґрунтям для вказаної методики. Зокрема, субіндексами інтегрального показника інформаційної безпеки доцільно визначити: розробленість державної політики у сфері інформаційної безпеки; моніторинг та аналіз загроз інформаційному середовищу; освіта та підвищення кваліфікації у сфері захисту інформаційного, у тому числі кіберпростору; внесок у глобальну інформаційну безпеку, захист цифрових сервісів та основних послуг у кіберпросторі, послуг електронної ідентифікації, захист персональних даних; боротьба з кіберзлочинністю та військові кібероперації.

3. Встановлений у процесі дослідження взаємозв'язок між інформаційною та економічною безпекою підтверджує необхідність провадження інтегрованої державної регуляторної політики в напрямку забезпечення національної безпеки країни. Перспективним залишається питанням обґрунтування методів захисту інформації, зокрема на об'єктах критичної економічної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
2. Стратегія інформаційної безпеки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>.
3. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів / О. І. Барановський. – К. : УБС НБУ, 2014. – 831 с.
4. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
5. Kaewkamol Pitakdumrongkit. What causes changes in international governance details?: An economic security perspective / Kaewkamol Pitakdumrongkit // Review of International Political Economy. – 2022. – Vol. 29, Is. 2. – Pp. 399-424.
6. Varnalii Z. Prerequisites for Shadowing and Corruption in the Construction Business of Ukraine / Z. Varnalii, S. Onyshchenko, O. Maslii, O. Filonych // Proceedings of the 3rd International Conference on Building Innovations. ICBI 2020. Lecture Notes in Civil Engineering / Onyshchenko V., Mammadova G., Sivitska S., Gasimov A. (eds.). – Springer, Cham, 2020. – Vol. 181. – Pp. 793–808.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

7. Концепція економічної безпеки України / керівник проекту В. М. Геєць. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
8. Harlan Koff. Reconciling Competing Globalizations through Regionalisms? Environmental Security in the Framework of Expanding Security Norms and Narrowing Security Policies / Harlan Koff // *Globalization*. – 2016. – Vol. 13, Is. 6. – Pp. 664-682. – DOI: <https://doi.org/10.1080/14747731.2015.1133044>.
9. Onyshchenko S. Conceptual principles of providing the information security of the national economy of Ukraine in the conditions of digitalization / S. Onyshchenko, A. Yanko, A. Hlushko, S. Sivitska // *International Journal of Management*. – 2020. – Vol. 11(12). – Pp. 1709-1726.
10. Glushko A. D. Optimal reservation of data in the system of residual classes in the direction of ensuring information security of the national economy / A. D. Glushko, A. S. Yanko // *Economics and Region*. – 2019. – № 4 (75). – Pp. 20-28.
11. Slayton R. Governing Uncertainty or Uncertain Governance? Information Security the and Challenge of Cutting Ties / R. Slayton // *Science, Technology, & Human Values*. – 2021. – Vol. 46(1). – Pp. 81-111.
12. Онищенко С. В. Концептуальні засади інформаційної безпеки національної економіки в умовах діджиталізації / С. В. Онищенко, А. Д. Глушко // *Соціальна економіка*. – Х. : ХНУ, 2020. – Вип. 59. – С. 14-24.
13. RSF. Methodology used for compiling the World Press Freedom Index [Electronic recourse]. – Accessed mode: https://rsf.org/en/index-methodologie-2022?year=2022&data_type=general.
14. Social Progress Imperative [Electronic recourse]. – Accessed mode: <https://www.socialprogress.org>.
15. UN E-Government Survey 2020 [Electronic recourse]. – Accessed mode: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2020>.
16. Global Innovation Index (GII) [Electronic recourse]. – Accessed mode: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en.
17. IMD World Competitiveness Center. World Digital Competitiveness Ranking [Electronic recourse]. – Accessed mode: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness>.
18. Новий глобальний індекс кібербезпеки – Національний індекс кіберпотужності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icu-ng.org/icu-ng/novyny/novyj-globalnyj-indeks-kiberbezpeky-nacjonalnyj-indeks-kiberpotuzhnosti/#_ftn1.
19. Офіційний сайт NCSI Project Team [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ncsi.eea.ee/country/ua>.
20. Комітет з питань цифрової трансформації. Кращі практики управління кібербезпекою. Оглядовий звіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www1.undp.org/content/dam/ukraine/img/demgov/Rada%20for%20Europe/Report_on_Cybersecurity_04.pdf.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

21. Романюк О. В Україні не покращилася свобода слова, і підняття в рейтингу "репортерів" є лише технічним [Електронний ресурс] / О. Романюк. – Режим доступу: <https://imi.org.ua/news/v-ukrayini-ne-pokrashhlyasya-svoboda-slova-i-pidnyattya-v-rejtyngu-reporteriv-ye-lyshe-tehnichnym-i32732>.

22. Лазебна М. Україна в рік пандемії піднялась на 17 позицій в глобальному рейтингу за індексом соціального прогресу [Електронний ресурс] / М. Лазебна. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/marina-lazebna-ukrayina-v-rik-pandemiyi-pidnyalas-na-17-pozicij-v-globalnomu-rejtingu-za-indeksom-socialnogo-progresu>.

23. Global Innovation Index2021. Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis [Electronic recourse]. – Accessed mode: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf.

24. Onyshchenko S. Role and Importance of Information Security in a Pandemic Environment / S. Onyshchenko, A. Hlushko, A. Yanko // Economics and Region. – 2020. – № 2 (77). – Pp. 103-108.

25. Онищенко С. В. Принципи забезпечення інформаційної безпеки національної економіки в умовах пандемії / С. В. Онищенко, А. Д. Глушко // Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. з міжнар. участю, 21 груд. 2020 р. – 21 січ. 2021 р. – Полтава : Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2021. – С. 99-100.

26. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 9 жовтня 2013 року № 1277. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME_131588.html.

27. Міністерство економіки України. Рівень економічної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dostup.pravda.com.ua/request/rivien_iekonomichnoyi_biezpieki_3.

28. Міністерство економіки України. Показники економічної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dostup.pravda.com.ua/request/rokazniki_iekonomichnoyi_biezpie.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (1996). <http://zakon3.rada.gov.ua>.
2. Stratehiia informatsiinoi bezpeky [Information security strategy], Decree of the President of Ukraine; Strategy on December 28, 2021 № 685/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>.
3. Baranovsky, O.I. (2014). *Filosofiiia bezpeky [Security Philosophy]*. UB NBU.
4. Varnaliy, Z.S. (2009). *Ekonomichna bezpeka [Economic security]*. Knowledge.
5. Kaewkamol, Pitakdumrongkit (2020). What causes changes in international governance details?: An economic security perspective. *Review of International Political Economy*, 29(2), 399-424. <https://doi.org/10.1080/09692290.2020.1819371>.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

6. Varnalii, Z., Onyshchenko, S., Maslii, O., & Filonych, O. (2020). Prerequisites for Shadowing and Corruption in the Construction Business of Ukraine. In V. Onyshchenko, G. Mammadova, S. Sivitska, A. Gasimov (Eds.), *Proceedings of the 3rd International Conference on Building Innovations. ICBI 2020. Lecture Notes in Civil Engineering. Springer, Cham*, 181, 793–808. https://doi.org/10.1007/978%2D3%2D030%2D85043%2D2_73.
7. Heiets, V.M. (Ed.) (1999). *Kontsepsiia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [The concept of economic security of Ukraine]*. Logos.
8. Harlan Koff (2016). Reconciling Competing Globalizations through Regionalisms? Environmental Security in the Framework of Expanding Security Norms and Narrowing Security Policies. *Globalization*, 13(6), 664-682. <https://doi.org/10.1080/14747731.2015.1133044>.
9. Onyshchenko, S., Yanko, A., Hlushko, A., & Sivitska, S. (2020). Conceptual principles of providing the information security of the national economy of Ukraine in the conditions of digitalization. *International Journal of Management*, 11(12), 1709-1726. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.12.2020.157>.
10. Glushko, A.D., & Yanko, A.S. (2019). Optimal reservation of data in the system of residual classes in the direction of ensuring information security of the national economy. *Economics and Region*, 4(75), 20–28. [https://doi.org/10.26906/eip.2019.4\(75\).1814](https://doi.org/10.26906/eip.2019.4(75).1814).
11. Slayton, R. (2021). Governing Uncertainty or Uncertain Governance? Information Security and the Challenge of Cutting Ties. *Science, Technology, & Human Values*, 46(1), 81-111. <https://doi.org/10.1177/0162243919901159>.
12. Onyshchenko, S., & Hlushko, A. (2020). Kontseptualni zasady informatsiinoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky v umovakh didzhytalizatsii [Conceptual principles of information security of the national economy in conditions of digitalization]. *Sotsialna ekonomika – Social economy: Science*, 59, 14-24. <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2020-59-02>.
13. RSF. Methodology used for compiling the World Press Freedom Index. (2022). https://rsf.org/en/index-methodologie-2022?year=2022&data_type=general.
14. Social Progress Imperative. (n.d.). <https://www.socialprogress.org>.
15. UN E-Government Survey 2020. (2020). <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2020>.
16. Global Innovation Index (GII). (n.d.). https://www.wipo.int/global_innovation_index/en.
17. IMD World Competitiveness Center. World Digital Competitiveness Ranking. (2022). <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness>.
18. Novyi hlobalnyi indeks kiberbezpeky – Natsionalnyi indeks kiberpotuzhnosti [The new global cyber security index is the National Cyber Power Index]. (n.d.). https://www.icu-ng.org/icu-ng/novyny/novyj-globalnyj-indeks-kiberbezpeky-nacjonalnyj-indeks-kiberpotuzhnosti/#_ftn1.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

19. Ofitsiyni sait NCSI Project Team [Official site NCSI Project Team]. (n.d.). <https://ncsi.ega.ee/country/ua>.
20. Komitet z pytan tsyfrovoy transformatsii. Krashchi praktyky upravlinnia kiberbezpekoiu. Ohliadovi zvit [Committee on Digital Transformation. Cybersecurity management best practices. Review report]. https://www1.undp.org/content/dam/ukraine/img/demgov/Rada%20for%20Europe/Report_on_Cybersecurity_04.pdf.
21. Romaniuk, O. (2020). V Ukraini ne pokrashchylasia svoboda slova, i pidniattia v reitynhu "reporteriv" ye lyshe tekhnichnym [Freedom of speech has not improved in Ukraine, and the rise in the rating of "reporters" is only technical]. <https://imi.org.ua/news/v-ukrayini-ne-pokrashchylasya-svoboda-slova-i-pidnyattya-v-rejtyngu-reporteriv-ye-lyshe-tehnichnym-i32732>.
22. Lazebna, M. (2021). Ukraina v rik pandemii pidnyalas na 17 pozytsii v hlobalnomu reitynhu za indeksom sotsialnoho prohresu [Ministry of Social Policy of Ukraine. In the year of the pandemic, Ukraine rose 17 positions in the global ranking according to the index of social progress]. <https://www.kmu.gov.ua/news/marina-lazebna-ukrayina-v-rik-pandemiyi-pidnyalas-na-17-pozicij-v-globalnomu-rejtyngu-za-indeksom-socialnogo-progresu>.
23. Global Innovation Index 2021. (2021). Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf.
24. Onyshchenko, S., Hlushko, A., & Yanko, A. (2020). Role and Importance of Information Security in a Pandemic Environment. *Economics and Region*, 2(77), 103-108. [https://doi.org/10.26906/EiR.2020.2\(77\).1954](https://doi.org/10.26906/EiR.2020.2(77).1954).
25. Onyshchenko, S., & Hlushko, A. (December 21, 2020 - January 21, 2021). Pryntsypy zabezpechennia informatsiinoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky v umovakh pandemii [Principles of ensuring information security of the national economy in pandemic conditions]. *Economic security: state, region, enterprise: materials VI All-Ukrainian. science and practice Internet Conf. from international participation – Ekonomichna bezpeka: derzhava, rehion, pidpriemstvo: materialy VI Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. z mizhnar. uchastiu* (pp. 99-100). National University named after Yuriy Kondratyuk.
26. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [On Approval of guidelines for the calculation of economic security of Ukraine], Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine № 1277 (dated October 9, 2013). http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME_131588.html.
27. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Riven ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Official site of Ministry of Economy of Ukraine. Level of economic security of Ukraine]. (n.d.). https://dostup.pravda.com.ua/request/rivien_iekonomichnoyi_biezpieki_3.
28. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Pokaznyky ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Official site of Ministry of Economy of Ukraine. Indicators of economic security of Ukraine]. https://dostup.pravda.com.ua/request/pokazniki_iekonomichnoyi_biezpie.

Отримано 05.04.2022

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

UDC 338.242(477)

JEL Classification: O032

Stanislav Bilko

Applicant of the Third (scientific) Level of Higher Education

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Poltava, Ukraine)

E-mail: stanislav_bilko@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0259-4482>**INFORMATION AND ECONOMIC SECURITY: LEVEL ASSESSMENT
AND INTERCONNECTION**

Abstract. *The article is devoted to the study of a comprehensive assessment of the level of information security as a basis for timely and reasonable determination of measures to prevent and overcome the negative consequences in the event of potential risks and threats. It is substantiated that in the context of information and hybrid wars, strengthening information security is a prerequisite for the protection of national economic interests. The formation of a security-oriented information environment, ensuring the security of state information resources, information with restricted access, in particular that circulating on the objects of economic information infrastructure is the basis of the national security of the country. The absence of a unified approach to assessing the level of information security is noted and the author's approach based on the use of qualitative indicator indicators of information security with the use of quantization, smoothing and normalization methods is proposed. It is proposed to define the following subindices of the integral indicator of information security: development of the state policy in the field of information security; monitoring and analysis of threats to the information environment; education and advanced training in the field of information security, including cyberspace; contribution to global information security, protection of digital services and basic services in cyberspace, electronic identification services, personal data protection; fight against cybercrime and military cyber operations. The results of the correlation and regression analysis made it possible to establish that information and economic security have the potential to provide synergistic effects. The necessity of ensuring the formation of a security-oriented information environment as a basis for the realization of national interests is substantiated, which creates new opportunities for strengthening the security of the national economy in the face of increasing influence of internal and external destabilizing factors.*

Keywords: *information security; economic security; cybersecurity; security-oriented information environment; digitalization; national economy; national interests.*

Fig.: 2. Table: 3. References: 28.

Бібліографічний опис для цитування:

Білько С. Інформаційна та економічна безпека: оцінювання рівня та взаємозв'язку. Науковий вісник Полісся. 2022. № 1(24). С. 58-77.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(24)-78-92

УДК 332.1-043.86:338.2

JEL Classification: Q01; R50

Ольга Чирва

доктор економічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини (Умань, Україна)

E-mail: chyryva81@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5246-9001>**Наталія Осадчук**

кандидат економічних наук, ст. викладач
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини (Умань, Україна)

E-mail: n.osadchuk@udpu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5921-3869>**КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ
РОЗВИТКОМ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ ЯК ПІДҐРУНТЯ ІНТЕГРАЦІЇ
ПРОСТОРОВОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

Анотація. У статті розглянуто підходи до розуміння економічного розвитку загалом та сталого розвитку, що покладено в основу сучасного розуміння концепції місцевого економічного розвитку. Удосконалено перелік факторів, що впливають на реалізацію цілей сталого розвитку регіону, що, на відміну від наявних, охоплює економічні, екологічні, соціальні та політичні та дозволяє усебічно охарактеризувати механізм управління сталим розвитком на локальному рівні як підґрунтя інтеграції просторового та регіонального розвитку. Розроблено концептуальний підхід до управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації, що ґрунтується на оцінці та збалансуванні конкурентних переваг. Особливої уваги потребує оцінка управління сталим розвитком та визначення проблем соціо-еколого-еконо-політичного характеру. Ефективність управління сталим розвитком регіону поєднує взаємопов'язані сфери: соціальну, економічну, екологічну та політичну та ефективно їх управління на локальному рівні як підґрунтя інтеграції просторового й регіонального розвитку. Авторами запропоновано концептуальний підхід до формування підсистем сталого розвитку регіону з його складовими, завданнями та функціями; моделювання принципів управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації здійснювати, ґрунтуючись на основних принципах.

Ключові слова: регіон; сталий розвиток; управління сталим розвитком регіону; механізм забезпечення управління сталим розвитком регіону.

Рис.: 2. Бібл.: 6.

Постановка проблеми. Сталий розвиток регіону становить сучасну парадигму використання наявних і потенційних можливостей забезпечення збалансованого розвитку регіону заради задоволення потреб теперішніх і майбутніх поколінь його мешканців. В основу

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

сталого розвитку регіону покладено цільові орієнтири просторової організації суспільних відносин, а саме: підвищення соціальних і економічних можливостей для забезпечення добробуту мешканців; підвищення енергоефективності регіону; забезпечення екологічної безпеки та раціонального природокористування; оптимальне врахування економічних та екологічних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адаптації концепції сталого розвитку до вітчизняних умов, формування та реалізації державної та регіональної політики сталого розвитку, механізмів його економічного забезпечення досліджено у роботах Б. Буркинського, Т. Галушкіна, З. Герасимчука, М. Голубця, В. Данілова-Даніл'яна, С. Дорогунцова, М. Долішнього, М. Згуровського, М. Кизима, П. Костюка, В. Кравціва, І. Лукінова, В. Приходька, С. Харічкова, М. Чумаченка.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Особливої уваги потребує оцінка проблем стійкості та збалансованості регіонального розвитку, можливостей оптимального співвідношення темпів економічного зростання та соціального розвитку, збалансованості робочих місць і трудових ресурсів, екологічної, економічної, соціальної та політичної складових регіону.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування концептуального підходу до управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації, що ґрунтується на оцінці та збалансуванні конкурентних переваг.

Виклад основного матеріалу. Поняття сталий розвиток (англ. Sustainable development) – загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхні потреби в безпечному та здоровому довкіллі.

На думку З. Герасимчук, сталий розвиток – це процес забезпечення функціонування територіальної системи із заданими параметрами в певних умовах протягом тривалого проміжку часу, що веде до гармонізації факторів виробництва та поліпшення якості життя сучасних та майбутніх поколінь за умови збереження та поетапного відтворення цілісності навколишнього середовища [1].

І. Тарасенко пропонує таке твердження, що сталий розвиток – це керований процес гармонічних, закономірних, цілеспрямованих змін, основним результатом якого є не лише економічне зростання та суспільний добробут, але й ощадне використання всіх видів ресурсів та збереження навколишнього природного середовища [2].

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

На нашу думку, фактори, що впливають на реалізацію цілей сталого розвитку регіону, на відміну від існуючих, охоплюють економічні, екологічні, соціальні та політичні, що дозволяє усебічно охарактеризувати механізм управління сталим розвитком на локальному рівні як підґрунтя інтеграції просторового та регіонального розвитку.

Сучасний етап розвитку України як держави характеризується зміщенням акцентів державного регулювання регіонального розвитку в напрямку децентралізації адміністративно-фінансового ресурсу та передачі повноважень і відповідальності на місця. Перехід на траєкторію сталого розвитку за нинішнього рівня централізації управління та фінансових потоків є неможливим і тому на порядку денному – модернізація адміністративно-територіального устрою, децентралізація влади й реформа місцевого самоврядування, що дасть можливість сформувати організаційно-економічні засади розвитку регіонів України на засадах ефективного використання ендogenous потенціалу усіх без винятку регіонів держави. Синхронно має відбуватися фінансова децентралізація для подолання міжрегіональних та внутрішньорегіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку. Принципово нового організаційно-ресурсного забезпечення потребує система заходів щодо використання соціального та економічного потенціалу ризикогенних територій, а також формування сучасних систем управління природно-техногенною та екологічною безпекою [3, с. 4].

Тому в цьому випадку під стійкістю треба розуміти динамічну стійкість, а додатковим фактором впливу на управління сталим розвитком регіону, за сучасних умов, є політичний фактор.

Сьогодні дослідники у сфері місцевого економічного розвитку оперують цілою низкою визначень цього поняття, серед яких можна виділити такі:

– збалансована діяльність місцевої громади та влади, спрямована на створення нових і вдосконалення наявних конкурентних переваг та формування сприятливих умов для місцевої економіки, гарантування просторового та екологічного порядку;

– процес, основним завданням якого є максимально ефективно використання людських і природних ресурсів відповідної місцевості для створення потрібної кількості робочих місць та забезпечення належного рівня добробуту в цій місцевості;

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

– процес зміцнення конкурентної позиції регіону та активізації його економічного зростання, підвищення добробуту, створення робочих місць, залучення інвестицій та підвищення якості життя для всіх мешканців громади на основі стратегічного партнерства влади, бізнесу, громадського сектору та інших важливих складових частин громади [4].

Проведене дослідження сучасних підходів до управління сталим розвитком регіону зумовило необхідність авторського трактування поняття «концептуальні засади сталого розвитку регіону», в основу якого покладено цільові орієнтири просторової організації суспільних відносин, збалансовані між інтересами жителів регіону, між соціальними й економічними можливостями; зорієнтовані на підвищення енегоефективності регіону та забезпечення екологічної безпеки й раціонального природокористування; оптимально враховуючи економічний та екологічний інтерес.

Розроблено концептуальний підхід до управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації, що ґрунтується на оцінці та збалансуванні конкурентних переваг – соціальних, економічних, екологічних та політичних, під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, шляхом встановлення цілей, принципів, функцій, методів та інструментів сталого розвитку; виокремлення об'єктів, суб'єктів управління та факторів впливу, а також розробки й використання алгоритму прийняття управлінських рішень, щодо забезпечення сталого розвитку регіону відповідно до трьох прогностичних сценаріїв розвитку (песимістичного, реалістичного, оптимістичного).

Концептуальний підхід до формування підсистем сталого розвитку регіону включає наступні складові:

- 1) формулювання поняття «управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації»;
- 2) встановлення принципів, функцій та цілей сталого розвитку регіону в умовах децентралізації;
- 3) визначення функцій, які буде виконувати управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації;
- 4) визначення принципів, на яких буде ґрунтуватись управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації;
- 5) розробка й використання інструментарію оцінювання стану сталого розвитку регіону.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Завданнями концептуального підходу до управління сталим розвитком регіону є:

- виявлення реальних і прогнозування потенційних загроз сталості розвитку регіону;
- розробка способів запобігання, мінімізації або ліквідації наслідків впливу загроз сталості розвитку регіону;
- підготовка економічних заходів, необхідних для забезпечення просування регіону;
- проведення оцінювання стану сталого розвитку регіону.

Функціями концептуального підходу до управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації, є такі:

- організація і координація робіт щодо розробки стратегії та програм розвитку регіону;
- планування показників оцінювання стану сталого розвитку регіону в умовах децентралізації;
- ідентифікація та оцінка загроз та ризиків стану сталого розвитку регіону в умовах децентралізації;
- коригування, запобігання та можливість адаптації до обставин, які змінюються та і стратегії розвитку регіону;
- моніторинг основних показників діяльності регіону та проведення оцінки сталості функціональних підсистем управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації;
- нейтралізація впливу внутрішніх та зовнішніх загроз на сталості розвитку регіону в цілому та на окремі його елементи зокрема.

Враховуючи вищезазначене, запропоновано моделювання принципів управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації здійснювати, ґрунтуючись на основних принципах (рис. 1).

Однак актуальними залишаються питання щодо практичного використання сучасних принципів управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації, проблематика вибору оптимального механізму сталого розвитку регіону в умовах децентралізації.

Об'єктами концептуального підходу до управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації виступає регіональна соціально-економічно-екологічна система, а суб'єктами концептуального підходу до управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації є стейкхолдери регіональної соціально-економічно-екологічної системи.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА**Принцип системності та збалансованості вибору**

- для спостереження найбільш важливих індикаторів діяльності регіону, які відображають пріоритетні напрями їх сталого розвитку.

Принцип розроблення фактичних результатів економічних, екологічних, соціальних та політичних індикаторів діяльності регіону

- у розрізі різних його систем та підсистем.

Принцип встановлення періодичності формування звітної бази даних

- необхідність оперативного реагування, тобто своєчасне здійснення поточний контролю над окремими аспектами діяльності регіону.

Принцип встановлення критичних розмірів відхилень фактичних результатів реалізації цілей сталого розвитку від заданих в стратегії

- встановлюється величина допустимих відхилень.

Рис. 1. Моделювання принципів управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації

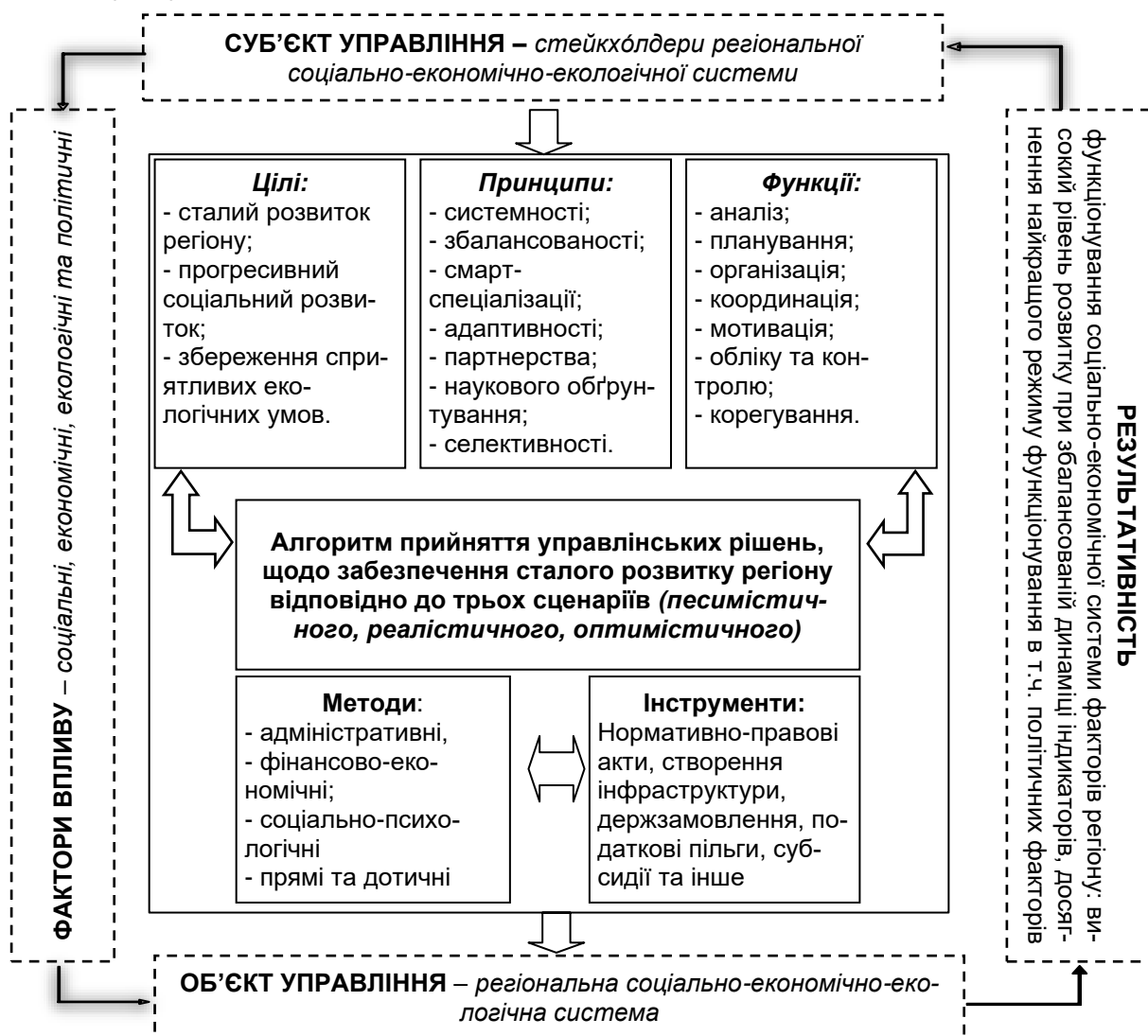
Джерело: сформовано авторами.

У сучасному економічному просторі доволі поширеним є управлінський підхід, за яким державні органи влади орієнтовані на постійне вдосконалення управлінських процесів, поліпшення основних параметрів і характеристик, зростання ефективності й підвищення кінцевих фінансово-економічних результатів реалізації цілей сталого розвитку.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Моделювання процесу управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації уможливорює виділення режимів стійкого, хиткого і кризового стану, для яких можуть використовуватися диференційовані стратегії локалізації загроз. Ідентифікація режиму функціонування здійснюється на основі шкали значень інтегрального показника сталого розвитку регіону [5].

Таким чином, розроблено механізм управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації представлено на рис. 2.

Рис. 2. Механізм управління сталим розвитком регіону в умовах децентралізації

Джерело: сформовано авторами.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Основними цілями механізму забезпечення сталого розвитку регіону є:

- сталий розвиток регіону;
- прогресивний соціальний розвиток;
- збереження сприятливих екологічних умов.

Завдання механізму забезпечення сталого розвитку регіону при збереженні та покращення якості навколишнього середовища полягають у такому:

- 1) підвищення конкурентоспроможності економіки регіону;
- 2) зростання рівня та якості життя населення;
- 3) підтримка екологічної рівноваги у регіоні;
- 4) інституційне забезпечення сталого розвитку соціально-економічної системи регіону.

Децентралізація і управління не завжди враховують регіональну специфіку. Унаслідок цього потенційні можливості багатьох регіонів використовуються недостатньо. Розширення їхніх прав та повноважень в умовах децентралізації створюють сприятливу можливість здійснення комплексу заходів щодо стабілізації економічного та соціального розвитку регіонів та підвищення рівня та якості життя населення.

Підвищення рівня та якості життя населення в регіоні є багатоаспектним завданням, вирішення якого передбачає:

- створення умов для збереження та розвитку позитивної динаміки реальних грошових доходів населення, зниження рівня соціальної диференціації, стратифікації та забезпечення ефективної зайнятості працездатного населення;
- формування надійної системи соціальних гарантій та соціальної підтримки населення, покращення пенсійного забезпечення;
- покращення охорони здоров'я населення, формування здорового способу життя, розвиток масової фізичної культури та спорту, системи профілактичної медицини, а також зміцнення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я та спорту;
- забезпечення загальнодоступної безкоштовної освіти, підвищення якості та конкурентоспроможності освітніх послуг, створення передумов для більш високих темпів розвитку професійної освіти в галузі підготовки робітників високої кваліфікації відповідно до реальних потреб ринку праці;

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

– збереження та розвиток культурного потенціалу, історичної та культурної спадщини регіону, забезпечення доступності культурних цінностей для всіх верств населення;

– посилення боротьби зі злочинністю, поширенням наркоманії та алкоголізму, припинення нелегальних операцій та тіньового обороту в економічній діяльності;

– розвиток житлового будівництва, формування ринку доступного житла;

– інтенсивний розвиток транспортної та соціальної інфраструктури з метою формування комфортного середовища проживання населення регіону, що відповідає сучасним вимогам;

– вирівнювання рівня та якості життя населення, що проживає в регіоні.

Якість життя населення визначається середовищем життєдіяльності, його комфортністю, економічністю, безпекою. Забезпечуючи економічне зростання та вирішення соціальних проблем, органи влади на всіх рівнях управління повинні підтримувати екологічну рівновагу в навколишньому середовищі. Для цього необхідно:

– посилення державного регулювання у сфері використання та охорони природних ресурсів та навколишнього середовища;

– впровадження екологічно обґрунтованих технологій;

– підвищення вимог до суб'єктів господарювання щодо раціонального використання та відтворення природних ресурсів;

– створення ефективної системи контролю над довкіллям.

Забезпечення сталого розвитку регіону залежить від низки принципів, які є найважливішими складовими механізму управління.

1. Системність. При формуванні механізму сталого розвитку регіону суб'єкт і об'єкт управління розглядаються як єдине ціле. При цьому кожен елемент економіки регіону (галузь, підприємство) також представляються як підсистема з відповідними елементами. Аналогічно з позиції системного підходу можна структурувати економічну, соціальну, екологічну та політичну складові в системі сталого розвитку регіону.

2. Наукове обґрунтування. Виражається у постановці мети та конкретних завдань розвитку регіону з наукового погляду. У контексті нашого дослідження необхідність наукового обґрунтування забезпечення сталого розвитку регіону.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

---

3. Економічність і результативність. Основний результат – забезпечення сталого розвитку регіону.

4. Інформативність. Необхідна організація постійного та своєчасного надходження інформації до керуючої системи про стан керованого об'єкта з метою своєчасного впливу або коригування прийнятих управлінських рішень.

5. Комплексність. Реалізація цього принципу передбачає розгляд регіону як комплексу взаємозалежних галузей і територіальних утворень, що входять до нього, що забезпечують процеси відтворення матеріальних, духовних, соціальних та екологічних благ.

6. Компетентність. Формування механізму сталого розвитку має базуватися на використанні знань, умінь, навичок та здібностей керуючого суб'єкта.

7. Ефективність. Реалізація цього принципу базується на узгодженості цілей із ресурсами та термінами їх досягнення.

Наступною складовою механізму забезпечення сталого розвитку регіону є функції, які можна класифікувати за різними ознаками. Залежно від спрямованості на результат прийнято виділяти такі основні функції управління:

1. Аналіз розглядається як можливість оцінки економічної, екологічної, соціальної та політичної складових з метою виявлення ризиків сталого розвитку регіону.

2. Планування, що передбачають визначення перспектив сталого розвитку регіональної системи у довго-, середньо- та короткостроковому періодах. Від прогнозування значною мірою залежить економічні, соціальні, екологічні та інші наслідки розвитку регіональної системи, ефективність використання всіх видів ресурсів. З іншого боку, прогнозування є основою розробки цільових програм розвитку регіонів. Планування дозволяє державним органам влади та органам місцевого самоврядування активно впливати на соціально-економічні процеси, сприяти вирішенню завдань, спрямованих на забезпечення сталого розвитку регіонів.

3. Організація спрямована на реалізацію запланованих заходів та проектів. Вони є невід'ємними функціями держави, що реалізуються на федеральному, регіональному та муніципальному рівнях. При цьому однією з ключових цілей державного регулювання регіонального розвитку є формування сприятливого ринкового середовища,

---

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

включаючи законодавчі, політичні, макроекономічні, соціальні, інфраструктурні та інші умови розвитку бізнесу. У зв'язку з цим державне регулювання доповнює механізм ринку та нівелює його обмеження. Воно включає:

- розробку збалансованої соціально-економічної політики держави та регіонів;
- формування організаційно-економічних структур, що забезпечують контроль за дотриманням норм регламентації поведінки суб'єктів господарювання та обслуговуючих їх структур;
- регламентацію діяльності суб'єктів господарювання як зведення законів, що визначають їхні права та обов'язки, міру взаємної відповідальності, у тому числі запровадження певних заборон, націлених на недопущення шкоди суб'єктам ринку та навколишньому середовищу.

4. Координація базується на поєднанні та узгодженості дій усіх суб'єктів і об'єктів механізму, спрямований на збалансований і сталий розвиток регіону.

5. Мотивація спонукає суб'єкти господарську діяльність до забезпечення сталого розвитку регіону з урахуванням їх стимулювання. Створення ефективних моделей мотивації в системі управління регіоном у сучасних умовах не тільки не втратило своєї значущості, а й набуло особливої гостроти. Жодна система управління не ефективно функціонуватиме, якщо в масштабах країни, регіону, окремої галузі або підприємства не буде розроблена ефективна система мотивації, яка спонукає забезпечувати ресурсозбереження та впровадження нових технологій.

6. Функція обліку і контролю орієнтована на об'єктивну оцінку досягнутих результатів та отримання інформації, яка потрібна для своєчасного коригування поставлених цілей. Держава контролює підприємства та організації всіх форм власності за допомогою різних видів та методів контролю, насамперед фінансового та податкового.

7. Корегування необхідне аби змінити рівень нестійкого розвитку до збалансованого і сталого розвитку регіону через усунення недоліків у соціальній, економічній та екологічній складових саме через вплив політичної складової.

Важливою складовою механізму забезпечення сталого розвитку регіону є методи управління, які можна класифікувати так:

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

- адміністративні, економічні та соціальні;
- прямого та непрямого впливу;
- використовувані у звичайних умовах розвитку та в періоди криз;
- застосовувані на федеральному, а також регіональному та місцевому рівнях.

Органи місцевого самоврядування активно використовують дані методи з урахуванням їхніх повноважень управління основну увагу повинні приділяти використанню внутрішнього потенціалу, структурним перетворенням економіки та підвищення її конкурентоспроможності, екологічним та соціальним проблемам.

Особливості регіонів визначають доцільність використання кожного конкретному випадку певного набору методів і інструментів управління. Особливу роль на всіх рівнях управління відіграють економічні методи, які дозволяють згладжувати структурні диспропорції в розвитку країни, регіону та муніципальних утворень, стимулювати розвиток підприємництва, використання інноваційних технологій, нарощування людського капіталу.

Вирішення соціальних завдань здійснюється за допомогою розробки та реалізації цільових соціальних програм, розвитку соціального партнерства та соціальної відповідальності бізнесу за забезпечення гідних умов праці та проживання громадян регіону за збереження екологічної рівноваги.

Таким чином, ефективне використання розробленого механізму дозволяє забезпечити сталий соціально-економічний розвиток регіону.

Громадська участь у виробленні та прийнятті рішень на місцевому рівні, від яких залежать умови життя локальних спільнот, що реалізується через інститути місцевого самоврядування та самоорганізації населення, є водночас і однією із складових частин досягнення сталості розвитку локальної спільноти на засадах інституційної рівноваги, і засобом підвищення дієвості реалізації Цілей сталого розвитку на локальному рівні через дії відповідних самоврядних організацій [6, с. 130].

Механізми залучення жителів територіальної громади до участі в сталому розвитку території визначені чинним законодавством, серед них, зокрема, такі:

- участь жителів у громадських слуханнях щодо питань життєдіяльності громади;

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

- заслуховування звітів голови громади та депутатів перед жителями громади;
- участь у проведенні відкритих сесій місцевих рад із вільним доступом жителів;
- споживання та використання в громадській, експертній та підприємницькій діяльності інформації щодо важливих рішень життєдіяльності громади, висвітленої на сайтах громад;
- участь у формуванні та поданні електронних петицій на сайті громади;
- участі у впровадженні партисипативного бюджетного планування тощо [5, с. 136].

Висновки і пропозиції. Під «управлінням сталим розвитком регіону» слід розуміти стан діяльності регіонів, за якого управління фінансово-економічною, соціальною, екологічною, кадровою, техніко-технологічною, ресурсною та політичною діяльністю здійснюється шляхом досягнення запланованих значень індикаторів розвитку в економічних, соціальних, екологічних та політичних сферах із властивими їм індикаторами рівноваги, що забезпечує збалансованість розвитку регіону загалом.

Важливою складовою механізму забезпечення сталого розвитку регіону є методи управління, які можна класифікувати на: адміністративні, економічні та соціальні; прямого та непрямого впливу; ті, які використовуються у звичайних умовах розвитку та у періоди криз; ті, які використовуються на державному, а також регіональному та місцевому рівнях. Таким чином, ефективне використання розробленого механізму дозволяє забезпечити сталий соціально-економічний розвиток регіону.

Список використаних джерел

1. Герасимчук З. Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку (питання методології та практики) : автореф. дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / З. Герасимчук. – Львів, 2002. – 47 с.
2. Тарасенко І. Методологічні основи сталого розвитку підприємств легкої промисловості: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / І. Тарасенко. – К., 2011. 32 с.
3. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: виклики та пріоритети України [Електронний ресурс] / за ред. В. С. Кравців. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2018. – 157 с. – Режим доступу: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180701.pdf>.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

---

4. Інструментарій місцевого економічного розвитку [Електронний ресурс] / Проект "Локальні інвестиції і національна конкурентоспроможність", АМР США, 2012. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/decentralizatsiya-i-formuvannya-polityky-regionalnogo-rozvytku-v-ukraini_0.pdf.

5. Приходько В. П. Шляхи реалізації пріоритетів інвестиційного забезпечення інноваційних проектів регіонального розвитку / В. П. Приходько // Ефективна економіка. – 2010. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1603>.

6. Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. / за ред. Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2020. – 153 с.

References

1. Herasymchuk, Z. (2002). *Ekoloho-ekonomichni osnovy formuvannia ta realizatsii rehionalnoi polityky staloho rozvytku (pytannia metodolohii ta praktyky) [Ecological and economic bases of formation and implementation of regional policy of sustainable development (issues of methodology and practice)]* [Doctor dissertation]. Lviv.

2. Tarasenko, I. (2011). *Metodolohichni osnovy staloho rozvytku pidpriemstv lehkoj promyslovosti [Methodological foundations of sustainable development of light industry enterprises]*. [Doctor dissertation].

3. Kravtsiv, V.S. (2018). *Terytorialnyi rozvytok i rehionalna polityka v Ukraini: vyklyky ta priorytety Ukrainy [Territorial development and regional policy in Ukraine: challenges and priorities of Ukraine]*. <http://ird.gov.ua/irdp/p20180701.pdf>.

4. Proekt "Lokalni investytsii i natsionalna konkurentospromozhnist", AMR SShA [Project "Local Investments and National Competitiveness", AMR USA]. (2012). *Instrumentarii mistsevoho ekonomichnoho rozvytku [Toolkit of local economic development]*. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/decentralizatsiya-i-formuvannya-polityky-regionalnogo-rozvytku-v-ukraini_0.pdf.

5. Prykhodko, V.P. (2010). *Shliakhy realizatsii priorytetiv investytsiinoho zabezpechen-nia innovatsiinykh proektiv rehionalnogo rozvytku [Ways of implementing priorities for investment support of innovative projects of regional development]*. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, (5). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1603>.

6. Shevchenko, O.V., Romanova, V.V., Zhalilo, Ya.A. (Ed.). (2020). *Detsentralizatsiia i formu-vannia polityky rehionalnogo rozvytku v Ukraini [Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine]*. NISD.

Отримано 17.05.2022

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

UDC 332.1-043.86:338.2

JEL Classification: Q01; R50

Olha Chyrva

Doctor of Economic Sciences, Professor
Uman State Pedagogical University
named after Pavlo Tychna (Uman, Ukraine)

E-mail: chyryva81@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5246-9001>

Natalia Osadchuk

PhD in economic sciences, art. teacher
Uman State Pedagogical University
named after Pavlo Tychna (Uman, Ukraine)

E-mail: n.osadchuk@udpu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5921-3869>

**A CONCEPTUAL APPROACH TO THE MANAGEMENT
OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AT THE LOCAL LEVEL
AS A BASIS FOR THE INTEGRATION
OF SPATIAL AND REGIONAL DEVELOPMENT**

Abstract. *The article discusses approaches to understanding economic development in general and sustainable development, which is the basis of the modern understanding of the concept of local economic development. The list of factors affecting the realization of the region's sustainable development goals has been improved, which, unlike the existing ones, covers economic, ecological, social and political ones, and allows to comprehensively characterize the mechanism of managing sustainable development at the local level as a basis for the integration of spatial and regional development. A conceptual approach to managing the sustainable development of the region in conditions of decentralization has been developed, which is based on the assessment and balancing of competitive advantages. Special attention needs to be paid to the assessment of sustainable development management and the identification of socio-ecological-economic-political problems. Effective management of the sustainable development of the region combines interrelated spheres: social, economic, ecological and political and their effective management at the local level as a basis for the integration of spatial and regional development. The authors proposed a conceptual approach to the formation of subsystems of sustainable development of the region with its components, tasks and functions; modeling of the principles of managing the sustainable development of the region in conditions of decentralization should be carried out based on the main principles.*

Keywords: *region; Sustainability; management of sustainable development of the region; the mechanism for ensuring the management of sustainable development of the region.*

Fig.: 2. References: 6.

Бібліографічний опис для цитування:

Чирва О., Осадчук Н. Концептуальний підхід до управління сталим розвитком на локальному рівні як підґрунтя інтеграції просторового та регіонального розвитку. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1(24). С. 78-92.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-1(24)-93-107

УДК 338.242

JEL Classification: M21

Тетяна Сак

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва і маркетингу
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
E-mail: Sak.Tatiana@vnu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7202-3426>

Наталія Грицюк

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
E-mail: Natalia.Hrytsiuk@vnu.edu.ua. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9024-6092>

**БІЗНЕС-МОДЕЛЬ СТАРТАПУ: СУТНІСТЬ, ВИДИ
ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ**

Анотація. У статті досліджено бізнес-моделі як концептуальний опис способу створення цінності в стартапах, їх обґрунтування та просування. Досліджено основні види бізнес-моделей залежно від особливостей ключової діяльності стартапів, наведено приклади їх застосування. Визначено 10 найкращих стартапів України за версією Startup Ranking, подана характеристика їхніх бізнес-моделей. Визначено, що значна кількість українських стартапів використовують модель «Електронна комерція» та в переважній більшості стосуються роботи в Інтернеті, SEO підтримки та використання штучного інтелекту. Описано структурні елементи бізнес-моделі Canvas, порядок заповнення основних блоків та взаємозв'язок з іншими частинами макета.

Ключові слова: стартап; інноваційне підприємництво; бізнес-модель; Canvas; бізнес-процеси; рейтинг.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 12.

Постановка проблеми. Усі процеси в бізнесі мають бути змодельованими для досягнення успіху в майбутньому, отримання цільового прибутку. 2021 рік став рекордним за обсягом інвестицій у стартапи. Згідно зі статистичними даними, за три квартали 2021 року світовим стартапам вдалося залучити понад 450 млрд дол., що в порівнянні з 332 млрд дол. 2020 року свідчить про активний розвиток світової венчурної індустрії [7]. Український стартап ринок характеризуються такими ж тенденціями. За кількістю стартапів Україна у 2021 році посідала 40-е місце (331 стартап) серед 205 країн у рейтингу, складеним сервісом Startup Ranking, у 2020 році країна обіймала 42-е місце (262 стартапи) серед 192 країн [6].

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Поширення стартапів як форми започаткування інноваційного підприємництва, диджиталізація економіки формують зміни до принципів та моделей організації бізнесу. Бізнес-модель у стартапі – це основа його успіху. Саме тому дослідження сутності, видів та особливостей бізнес-моделей дозволить покращити управління стартап-проєктами, що позитивно вплине на економічне зростання країни, підвищення її інноваційної та інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню моделей бізнесу стартапів присвячені праці здебільшого закордонних науковців. Концептуальні засади побудови бізнес-моделей описані в праці О. Остервальдера та Ів Пінье. Бізнес-модель вони розглядають як опис того, як компанія збирається заробляти або вже заробляє гроші. Автори основне призначення бізнес-моделі вбачають у визначенні споживчої цінності для різних груп сегментів, опису можливостей бізнесу, обґрунтуванні ресурсів для створення та просування цінності кінцевим клієнтам [3]. Канва бізнес-моделі О. Остервальдера та Ів Пінье є найбільш застосованою в іноземних стартапах.

Особливостям побудови моделей створення вартості в електронному бізнесі присвячені праці [1; 5].

Amit R. та Zott C. бізнес-модель визначають як зміст, структуру та управління різними аспектами господарської діяльності, побудованими так, щоб створити цінність через використання бізнес-можливостей [1; 4].

Бізнес-модель як абстрактне раціональне пізнання того, як корпорація створює цінність, масштабує в перспективі свою вартість описує дослідник з Китаю Zhicheng Guo. У його праці [5] досліджені дві бізнес-моделі електронної комерції: модель створення вартості (ЕВМО) та модель створення цінності (e³ –value model).

Дослідження українських науковців стосуються більш теоретичних засад формування бізнес-моделей діючих підприємств. Так, у праці [11] узагальнюються теоретичні підходи поняття «бізнес-модель» підприємства, розглядаються особливості застосування канви бізнес-моделі О. Остервальдера та Ів Пінье.

В. В. Скриль систематизував підходи до побудови бізнес-моделі підприємства, провів класифікацію бізнес-моделей залежно від напрямку розвитку бізнесу, за функціональною належністю, залежно від ступеня відкритості моделі [10].

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри наявність наукових праць, присвячених окресленій проблемі, більшість із них стосуються бізнес-моделей діючих підприємств. Недостатньо комплексних досліджень бізнес-моделей стартапів, як особливої форми започаткування бізнесу та його подальшого масштабування, особливостей їх застосування в сучасних умовах.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження особливостей, видів, структури бізнес-моделей стартапів та визначення можливостей їх застосування в інноваційному підприємстві України.

Виклад основного матеріалу. Бізнес-модель (англ. Business model) – концептуальний опис способу створення цінності в бізнесі, що відображає структуру бізнес-процесів і зв'язків між ними. Вона являє собою систему, що складається з таких компонентів бізнесу, як бізнес-ідея, фінансове забезпечення, основні операції, грошові потоки, маркетинг і стратегії розвитку.

Розробка бізнес-моделі стартапу має свої особливості, адже дає усвідомлення того, яку проєкт створюватиме цінність (value chain), як це відбуватиметься, які будуть партнерські відносини, операційні та фінансові особливості взаємодії.

Практичне значення бізнес-моделі для стартапу полягає в її призначенні:

- для оцінки та аналізу ефективності стартапу порівняно з іншими подібними бізнес-ідеями;
- для оцінки потенціалу та інвестиційної привабливості стартапу;
- для визначення вартості бізнесу, розміру вхідних та вихідних грошових потоків, базових цінових параметрів;
- для оптимізації бізнес-ідеї з погляду стратегії, максимізації створення цінності для клієнтів та інших зацікавлених осіб.

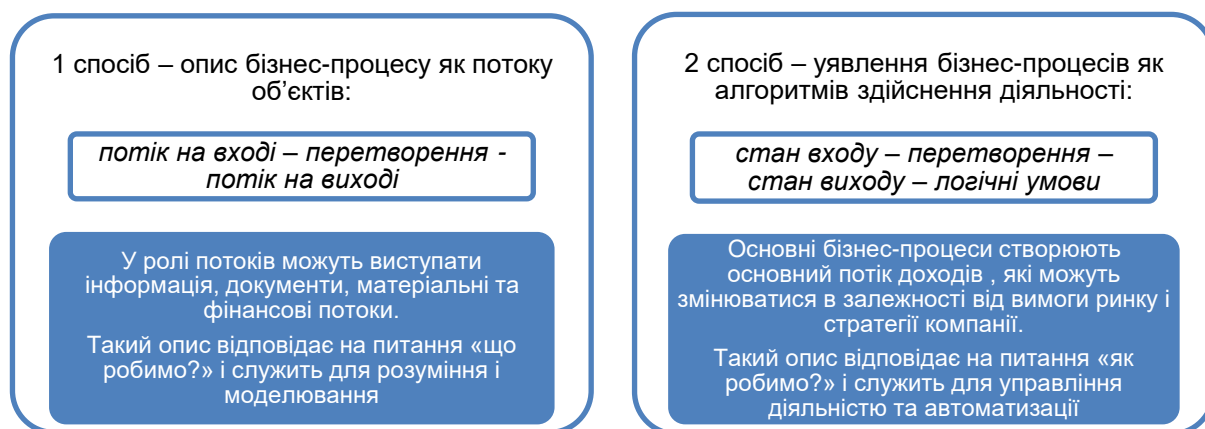
Існують два основні способи опису бізнес-процесів у стартапах (рис. 1).

Бізнес-модель за своєю суттю має спільні риси зі стратегією, проте відрізняється від неї двома ключовими параметрами:

- бізнес-модель фокусується на створенні цінності й отриманні прибутку, а стратегія створена під вироблення стійкої конкурентної переваги;

- розробка бізнес-моделі не вимагає значних знань бізнес-середовища (принаймні на початкових етапах), а в питаннях стратегії без стратегічного аналізу зовнішніх чинників не обійтись.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Рис. 1. Способи опису бізнес-процесів у стартапах
 Джерело: сформовано авторами на основі [8].

Бізнес-моделі поділяються на види залежно від специфіки організації бізнесу, способів отримання доходів. У таблиці 1 нами згруповано види можливих бізнес-моделей залежно від особливостей ключової діяльності стартапів.

Таблиця 1

Основні види бізнес-моделей залежно від особливостей ключової діяльності стартапів

Вид бізнес-моделі	Характеристика	Приклад компанії / стартапів
1	2	3
Модель «Виробник»	бізнес, в основі якого лежить виготовлення продукції з сировини, матеріалів, комплектуючих та продаж посереднику чи безпосередньо кінцевому споживачу	BMW, IBM, ПрАТ «Чумак», стартап Ugears
Модель «Дистриб'ютор»	передбачає закупівлю продукції у виробників та розповсюдження її роздрібним продавцям чи кінцевим споживачам	DDS, ELKO, Diawest, група компаній «Всесвіт», стартап Casper
Модель «Роздрібний продавець (ритейлер)»	в основі бізнес-моделі здійснення торговельної діяльності, де клієнтом виступає кінцевий споживач (населення)	Walmart, «АТБ-Маркет», «Фоззі-Фуд»
Модель «Франчайзинг»	модель, за якої одна сторона (франчайзер), що володіє успішним бізнесом, відомою торговою маркою, ноу-хау, репутацією та іншими нематеріальними активами, дозволяє іншій стороні (франчайзі) користуватися цією системою на певних умовах та сплачуючи роялті	McDonald's, Novus, Coral Travel

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Закінчення табл. 1

1	2	3
Модель «Електронна комерція (e-commerce)»	передбачає здійснення комерційної діяльності дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. До електронної комерції входить не лише електронна торгівля (E-Trade), а й електронний обмін інформацією (EDI), електронний рух капіталу (EFS), електронні гроші (E-Cash), електронний маркетинг (E-Marketing), електронні фінансові послуги (E-Banking), цифровий маркетинг (<i>digital-marketing</i>), інтернет-сервіси, інші інформаційні електронні послуги в різних сферах бізнесу [9]	<i>Taobao.com, TMall.com, Amazon, Prom.ua, стартапу Preply, Kwambio, Skidka.ua</i>
Інтегрована модель	передбачає присутність бізнесу як в Інтернеті, так і в режимі офлайн. Зазвичай представлена у сфері ритейлу, де поруч з фізичними магазинами є інтернет-майданчики для продажу (маркетплейси, інтернет-магазини, соціальні мережі, мобільні застосунки)	Епіцентр, Rozetka, ZARA, Ikea
Модель «Передплата»	бізнес-модель, що базується на ідеї продажу товару чи послуги для отримання щомісячного (щорічного) періодичного доходу від підписки. Це дає змогу утримувати клієнтів та отримувати періодичні доходи за допомогою платної підписки, довгострокових договорів. Підписні бізнес-моделі можуть включати різноманітні компанії (кабельне чи супутникове телебачення, радіо, вебсайти, тренажерні зали, журнальні компанії тощо)	Netflix, HotPod, Forbes, стартапи Slack, eProves
Модель «Фриміум»	компанії пропонують частину послуг безплатно, а за інші існує визначена плата. Може існувати кілька тарифних планів. Прибутки стартап може акумулювати через рекламу чи інші канали. Модель часто використовується в інтернет-компаніях	Dropbox, стартапи Grammarly, Mobalytics
Модель «Агентство»	модель, що передбачає співпрацю з іншими суб'єктами щодо надання послуг на умовах аутсорсингу (охорона, збір інформації, реклама, підбір персоналу, цифровий маркетинг, піар тощо). Зазвичай діяльність пов'язана з непрофільними послугами для замовника	Associated Press (AP), Reuters, Defense, стартапи Rentberry, Zakaz

Джерело: розроблено авторами.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Залежно від обраної моделі стартапи забезпечують монетизацію бізнес-ідеї, організовують внутрішній економічний механізм та обґрунтовують основні бізнес-процеси.

Провідні українські стартапи використовують модель «Електронна комерція» та в переважній більшості стосуються роботи в Інтернеті, SEO підтримки та використання штучного інтелекту (табл. 2). Поширені моделі монетизації – доступ до сервісу за передплатою на певний період. Такі тенденції характерні для стартапів і в інших країнах. Бізнес-моделі електронної комерції суттєво відрізняються від бізнес-моделей традиційного підприємництва. Розвиток диджиталізації бізнесу відображається на ціннісних пропозиціях та бізнес-моделях стартапів. Для забезпечення конкурентоспроможності компаній в електронній комерції більший акцент у моделі ставиться не на конкуренції бізнесу, а на конкуренції продуктів.

Таблиця 2

Найкращі стартапи України за версією Startup Ranking на початок 2022 року

Ранг країни	Стартап	Оцінка SR*	Опис бізнес-моделі стартапу	Місце у світовому рейтингу
1	2	3	4	5
1	 Serpstat	81 901	Універсальна платформа SEO для професіоналів. Використовує такі інструменти, як кластеризація ключових слів та текстова аналітика на основі штучного інтелекту.	92
2	 SendPulse	81 672	Платформа штучного інтелекту прогнозує поведінку користувачів і створює контент з найкращим потенціалом монетизації.	102
3	 Snovio	80 101	Платформа, яка допомагає автоматизувати процес продажів; дозволяє маркетологам, торговим представникам та іншим фахівцям генерувати потенційних клієнтів на вебсайтах, у соціальних каналах і в базах даних	173
4	 uKit	78 629	Інструмент для створення вебсайтів для бізнесу. Дає змогу власникам малого бізнесу створювати професійну цифрову ідентичність.	273

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5
5	 Shafa	76 879	Marketplace для продажу та покупки брендового одягу (як нового, так і використовуваного) зі знижками.	433
6	 Sitechecker.pro	76 836	Платформа SEO-аналізу за допомогою найкращої перевірки вебсайтів. Детальний аудит допоможе знайти помилки та підвищити показник SEO за рахунок поданих рекомендацій з просування сайту.	437
7	 NetHunt CRM	75 695	Інструмент продажів і автоматизації в Gmail. Допомагає підприємствам зберігати дані клієнтів і керувати ними, підтримувати відносини з клієнтами, автоматизувати робочі процеси продажів, відстежувати прогрес угоди та швидше здійснювати продажі.	547
8	 PRNEWS.IO	75 369	Інструмент для управління PR-діяльністю компаній в Інтернеті. PR-спеціалісти можуть легко поширювати інформацію про події компанії в стрічках новин провідних медіакорпорацій.	587
9	 Merehead	74 911	Агентство цифрової веброзробки, займається програмним забезпеченням для розвитку бізнесу, стартапів.	638
10	 Newoldstamp	73 632	Інструмент для створення підписів електронної пошти та використання їх як нового маркетингового каналу, збільшення кількості підписників у соціальних профілях, реклами оновлень.	791

* **SR Score** – це число від 0 до 100 000 що відображає важливість стартапу в Інтернеті та його соціальний вплив та визначається на основі низки факторів: кількість і якість вебсторінок, які посилаються на початкову вебсторінку; поширення внутрішніх посилань; кількість і якість зовнішніх посилань; фактори SEO на сторінці; соціальний вплив стартапу (залучення у Facebook, Twitter).

Джерело: складено за даними Startup Ranking [6].

Візуалізувати бізнес-модель стартапу допомагає канва бізнес-моделі. Canvas (від англійської canvas – «холст») – схематичне відображення на одній сторінці А4 найважливішого при деталізації бізнес-процесів, схеми розвитку, планів, проєктів, стартапів. Найпоширенішими для створення бізнес моделі є Lean Model Canvas, запропонована Стівом Бланком, та Canvas Олександра Остервальдера та Ів Пінье [2; 3].

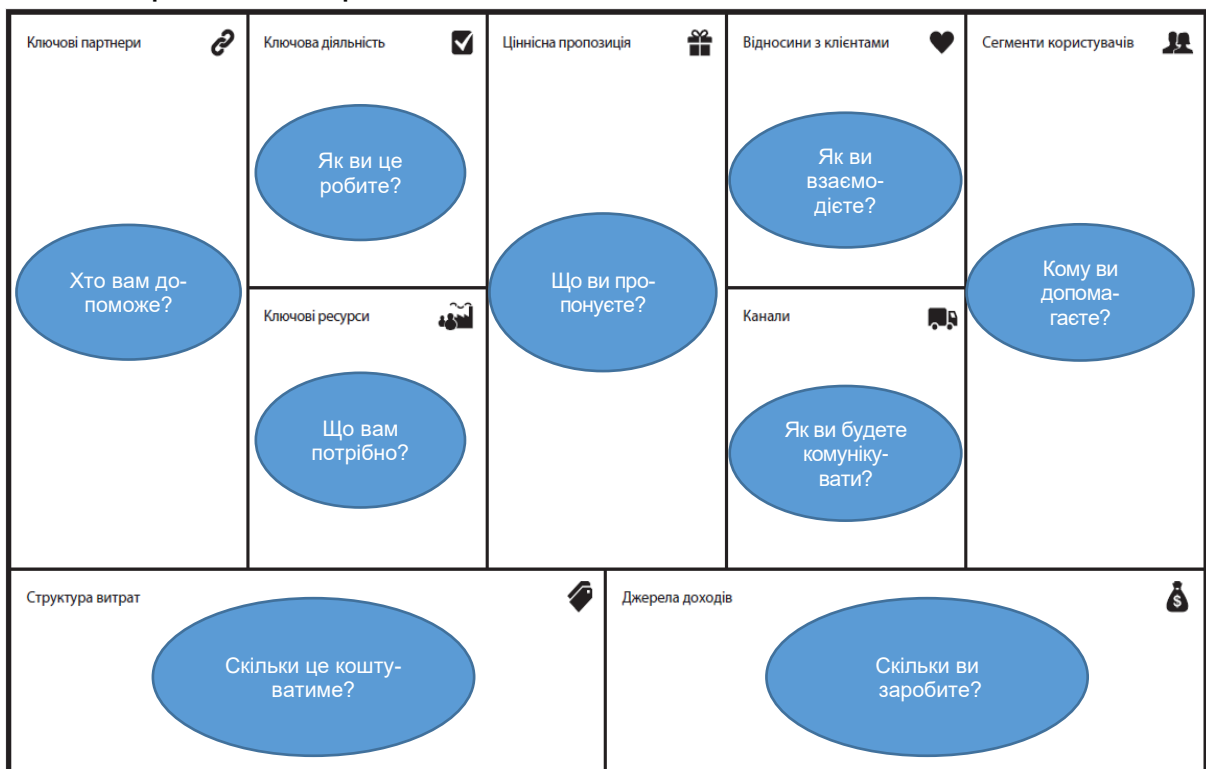
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Для молодих стартапів доцільно використовувати канву Стіва Бланка, оскільки її структура відображає проблеми, що виникають на початку діяльності, орієнтована на запуск нового продукту. Модель Остервальдера і Пінье націлена на більш дорослі стартапи, які вже мають життєздатні продукти та спрямована на пошук можливостей для росту та масштабування.

Модель Lean Canvas складається з 9 основних сегментів: клієнтський сегмент; проблема + наявні альтернативи; джерела доходу; рішення; унікальна ціннісна пропозиція; канали комунікації з клієнтом; ключові метрики; витрати; нечесні конкурентні переваги [2].

Бізнес-модель Canvas є одним з дієвих інструментів стратегічного управління для підприємців, який дозволяє зробити опис запропонованого проекту або проаналізувати модель бізнесу, яка використовується, з позицій її ефективності та можливостей розвитку. Канва з успіхом використовується як для діючого бізнесу, так і для стартапів на різних етапах їх розвитку.

Бізнес-модель Canvas містить 9 структурних блоків, розміщення яких зображене на рис. 2.

Рис. 2. Макет бізнес-моделі Canvas

Джерело: сформовано на основі [3; 12].

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

По центру макета бізнес-моделі подається опис ціннісної пропозиції. З цього елемента починають заповнення канви. Права сторона моделі описує клієнта та способи, канали комунікацій, ліва – характеризує особливості внутрішнього середовища, бізнес-процесів підприємства.

Детальніше охарактеризуємо структурні елементи бізнес-моделі Canvas:

1. Ціннісна пропозиція (Що ви пропонуєте?)

Ціннісна пропозиція, що є основою бізнесу, – це сукупність переваг, які компанія готова запропонувати споживачеві (новизна, унікальність, продуктивність, виготовлення на замовлення, дизайн, бренд, ціна, доступність, зручність, екологічність тощо).

При обґрунтуванні ціннісної пропозиції доцільно дати відповідь на питання: Яку цінність для споживача дає ваш стартап? Яку проблему ви вирішуєте? Чим ви відрізняєтеся від інших (конкурентів)?

2. Сегменти користувачів (Кому ви допомагаєте?)

Клієнти складають основу бізнес-моделі. Щоб краще обслуговувати споживачів, компанія об'єднує їх у групи за спільними потребами, схожою поведінкою або іншими атрибутами. Коли сегменти виділені, організація може отримати стійке розуміння того, чію проблему ви вирішуєте; на кого розрахована ціннісна пропозиція; що споживачі потребують.

Групи клієнтів представляють різні сегменти, якщо: відмінності в їхніх запитах обумовлюють відмінності в пропозиціях; взаємодія здійснюється різними каналами збуту; відносини з ними потрібно будувати по-різному; їх приваблюють різні аспекти пропозиції.

Додатково варто скласти портрет споживача – комплексний збірний образ особи, що цікавиться вашою пропозицією. При створенні цього образу необхідно візуально «намалювати» цільового покупця, на якого буде орієнтована вся маркетингова діяльність бізнесу. Портрет цільової аудиторії може володіти величезною кількістю різноманітних характеристик (стать, вік, рівень доходів, вподобання, зайнятість, хобі, сімейний стан, місце та графік роботи тощо).

3. Відносини з клієнтами (Як ви взаємодієте?)

Бізнес встановлює певні відносини зі споживачами. Вони можуть бути як особистими, так і автоматизованими, передбачати персональну підтримку, самообслуговування, онлайн-комунікації тощо. Щоб зрозуміти, які стосунки ви будете з клієнтами, варто дати відповідь

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

на питання: чи є особисті зустрічі чи знеособлені; які способи комунікацій застосовуєте (живе спілкування, телефон, електронна пошта, повідомлення, відеозв'язок тощо)?

На основі визначення взаємодії з клієнтами обґрунтовуються канали збуту.

4. Канали збуту (Як ви будете комунікувати?)

Канали збуту – це шляхи, якими продукти чи послуги дістаються своїх споживачів. Канали збуту виконують додаткові функції: підвищують ступінь поінформованості споживача про товари чи послуги; знайомлять споживача з ціннісними пропозиціями; допомагають оцінити ціннісні пропозиції стартапу; забезпечують післяпродажне обслуговування.

Розрізняють прямі канали збуту (не передбачають наявності посередників, продаж здійснюється безпосередньо споживачам на основі прямих контактів – через власну торговельну мережу, по оголошеннях, через Інтернет, телемаркетинг, директ-мейл, соціальні мережі, ярмарки, виставки) та непрямі канали збуту (багаторівневі канали товароруку, що передбачають продаж продукції через посередників, торгові організації).

5. Джерела доходів (Скільки ви заробите?).

Ця частина бізнес-моделі повинна описувати способи монетизації вашої бізнес-ідеї. Джерела доходів відображають способи перетворення ціннісної пропозиції для клієнта у фінансову вигоду для бізнесу.

До джерел доходів включають продаж товарів, послуг (активів), плата за використання, оплата підписки, оренда, ставка, підписка, рента, роялті, відсотки, реклама тощо. Питання, які вирішуються в даному блоці: Яка у вас модель монетизації? Скільки коштуватиме ваш продукт чи послуга? Чи готові ваші клієнти платити таку суму за ваш продукт? Які додаткові джерела доходів стартапу?

6. Ключова діяльність (Як ви це робите?)

Ключова діяльність – це бізнес-процеси, які здійснюються для створення, підтримки, реалізації та обслуговування ціннісної пропозиції для клієнтів.

До базових дій ключової діяльності відноситься проектування, виготовлення продукту (послуги), забезпечення сервісу, консалтинг, створення збутової платформи тощо.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

---

7. Ключові ресурси (Що вам потрібно?)

Ключові ресурси – це активи (трудові, матеріальні, інтелектуальні, фінансові), які необхідні для створення, підтримки, реалізації, доставки та обслуговування ціннісних пропозицій для конкретних споживчих сегментів. Ключовими можуть бути такі ресурси, як приміщення, обладнання; технологія, офісна техніка, програмне забезпечення, сировина і матеріали, інформація тощо.

8. Ключові партнери (Хто вам допоможе?)

Ключові партнери – це сторонні компанії (постачальники, посередники, партнери, інвестори та ін.), які потрібні для успішної реалізації стартапу. Побудова взаємовигідних відносин із партнерами відіграє важливу роль у досягненні успіху компанії на ринку, забезпеченні ефективної ключової діяльності, наданні ціннісної пропозиції клієнтам.

Типи партнерських відносин, до яких спонукають оптимізація і економія у сфері виробництва, зниження ризику та невизначеності, поставка ресурсів і спільна діяльність:

- співробітництво між неконкуруючими компаніями (послуги аутсорсингу, посередництва, обслуговування бізнес-процесів тощо);
- стратегічне партнерство між конкурентами;
- спільні підприємства для запуску нових бізнес-проектів;
- відносини виробника з постачальниками.

Для реалізації стартапу ключові партнери забезпечують підтримку, аутсорсинг частини робіт, менторство за потреби.

Скільки коштів йде на підтримання контактів, наскільки вони є стабільними? Чи можна замінити когось із партнерів? Чи можливо змінити форму взаєморозрахунків на більш вигідну для компанії? Відповідь на ці питання дасть можливість компанії зрозуміти, хто зможе допомогти у просуванні її бізнес-моделі.

9. Структура витрат (Скільки це коштуватиме?)

Цей блок описує витрати, пов'язані з функціонуванням бізнес-моделі.

Питання, що вирішуються в цьому блоці: скільки й на що коштів вам потрібно, щоб «запустити» стартап? Які будуть щомісячні змінні та постійні витрати?

Витрати в межах стартапу поділяються на:

- постійні витрати – це витрати, які залишаються незмінними незалежно від обсягу випуску продукції або виконання послуг (заробітна

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

плата адміністративно-управлінського персоналу, вартість оренди, охорони приміщення, відрахування за амортизацію обладнання або відрахування в різні фонди тощо);

- змінні витрати – це витрати, величина яких змінюється залежно від обсягу випуску продукції або виконання послуг (витрати на сировину, матеріали, комплектуючі, паливо, енергію, мобільний зв'язок, логістику, залучення фахівців на аутсорсинг, вартість витратних матеріалів, заробітна плата робітників-відрядників тощо).

Висновки і пропозиції. Бізнес-модель, як концептуальний опис способу створення цінності в бізнесі, відображає структуру бізнес-процесів і зав'язків між ними, є важливим стратегічним інструментом для управління стартап-проектами, їх обґрунтування та просування.

Основними видами бізнес-моделей залежно від особливостей ключової діяльності стартапів є моделі: «Виробник», «Дистриб'ютор», «Роздрібний продавець (ритейлер)», «Франчайзинг», «Електронна комерція (e-commerce)», Інтегрована модель, «Передплата», «Фріміум», «Агентство». Провідні українські стартапи за версією Startup Ranking використовують моделі «Електронна комерція» та в переважній більшості стосуються роботи в Інтернеті, SEO підтримки та використання штучного інтелекту.

Бізнес-модель Canvas Олександра Остервальдера та Ів Піньє – одна з найбільш зручних бізнес-моделей, яку доцільно використовувати розробникам стартапів. Використання сучасних бізнес-моделей сприятиме розвитку українських стартапів, їх подальшого масштабування та забезпечення ефективності в межах країни.

Список використаних джерел

1. Amit R. Value Creation in E-Business [Electronic resource] / R. Amit, C. Zott // Strategic Management Journal. – 2001. – Vol. 22. – Pp. 493-520. – Accessed mode: <http://dx.doi.org/10.1002/smj.187>.

2. Blank S. G. The startup owner's manual: The step-by-step guide for building a great COMPANY / S. G. Blank, B. Dorf // Pescadero. – Calif: K & S Ranch, Inc., 2012.

3. Osterwalder A. Business Model Generation: A Handbook for Visionaries, Game Changers, and Challengers / Alexander Osterwalder, Yves Pigneur. – John Wiley and Sonsp, 2013. – 408 p.

4. Zott C. The business model: theoretical roots, recent development and future reasearch [Electronic resource] / C. Zott, R. Amit, L. Massa. – Accessed mode: <http://www.iese.edu/research/pdfs/DI-0862-E.pdf>.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

---

5. Guo Z. A Literature Review of Representation Models of E-Business Models from the Perspective of Value Creation / Z. Guo // *American Journal of Industrial and Business Management*. – 2016. – Vol. 6. – Pp. 129-135. – DOI: 10.4236/ajbm.2016.62013.

6. Startup Ranking [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.startupranking.com/countries>.

7. The Q3 2021 Global Venture Capital Report: Record Funding Trend Held Strong [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://news.crunchbase.com/news/q3-2021-global-venture-capital-report-record-funding-monthly-recap>.

8. Гавриш О. А. Розробка стартап-проектів : навч. посіб. / О. А. Гавриш, К. О. Бояринова, К. О. Копішинська. – К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 188 с.

9. Сак Т. В. Електронна комерція: світові тренди, діагностика, стратегічні орієнтири [Електронний ресурс] / Т. В. Сак // *Маркетинг і цифрові технології*. – 2021. – Т. 5, № 3. – С. 30-42. – Режим доступу: <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/146>.

10. Скриль В. В. Бізнес-моделі підприємства: еволюція та класифікація [Електронний ресурс] / В. В. Скриль // *Економіка і суспільство*. – 2016. – № 7. – С. 490-496. – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/82.pdf.

11. Смерічевський С. Ф. Business model canvas як універсальна концепція управління бізнесом компанії [Електронний ресурс] / С. Ф. Смерічевський, О. І. Клімова // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2017. – № 9. – С. 11-14. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2017/4.pdf.

12. Технології розробки стартапів : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Ю. Подальчака, Т. В. Шаповалової. – К. : МФСА. 2021. – 128 с.

References

1. Amit, R., & Zott, C. (2001). Value Creation in E-Business. *Strategic Management Journal*, 22, 493-520. <http://dx.doi.org/10.1002/smj.187>.

2. Blank, S.G., & Dorf, B. (2012). *The startup owner's manual: The step-by-step guide for building a great company*. Pescadero, Calif: K & S Ranch, Inc.

3. Osterwalder, A., & Pigneur, Yves (2013). *Business Model Generation: A Handbook for Visionaries, Game Changers, and Challengers*. John Wiley and Sonsp.

4. Zott, C., Amit, R., & Massa, L. (n.d.). *The business model: theoretical roots, recent development and future reasearch*. <http://www.iese.edu/research/pdfs/DI-0862-E.pdf>.

5. Guo, Z. (2016). A Literature Review of Representation Models of E-Business Models from the Perspective of Value Creation. *American Journal of Industrial and Business Management*, 6, 129-135. doi: 10.4236/ajbm.2016.62013.

6. Startup Ranking. <https://www.startupranking.com/countries>.

7. The Q3 2021 Global Venture Capital Report: Record Funding Trend Held Strong. <https://news.crunchbase.com/news/q3-2021-global-venture-capital-report-record-funding-monthly-recap>.

8. Havrysh, O.A., Boiarynova, K.O., & Kopishynska, K.O. (2019). *Rozrobka startup-proektiv [Development of startup projects]*. KPI named after Igor Sikorsky.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

---

9. Sak, T.V. (2021). Elektronna komertsii: svitovi trendy, diahnostryka, stratehichni oriientyry [E-commerce: global trends, diagnostics, strategic guidelines]. *Marketynh i tsyfrovi tekhnolohii – Marketing and digital technologies*, 5(3), 30-42. <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/146>.

10. Skryl, V.V. (2016). Biznes-modeli pidpriemstva: evoliutsiia ta klasyfikatsiia [Business model: evolution and classification]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, 7, 490-496. https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/82.pdf.

11. Smerichevskii S., & Klimova, O. (2017). Business model canvas yak universalna kontsepsiia upravlinnia biznesom kompanii [Business model canvas as a universal concept of business management]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 9, 11-14. http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2017/4.pdf.

12. Podalchak, N.Yu., & Shapovalova, T.V. (2021). *Tekhnolohii rozrobky startapiv [Technologies for developing startups]*. MFSA.

Отримано 27.05.2022

UDC 338.242

JEL Classification: M21

Tetyana Sak

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Marketing
Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine)

E-mail: Sak.Tatiana@vnu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7202-3426>

Natalia Hrytsiuk

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Administration
Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine)

E-mail: Natalia.Hrytsiuk@vnu.edu.ua. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9024-6092>

**START-UP BUSINESS MODEL: ESSENCE, TYPES
AND OPPORTUNITIES FOR APPLICATION**

Abstract. *The spread of startups as a form of starting an innovative business, as well as the economy digitalization determine changes in the principles and models of business organization. a The startup business model is the prerequisite of its success. That is why the study of modern business models helps improve the management of startup projects, which will have a positive impact on the economic growth, increase its innovation and investment attractiveness.*

The main purpose of the article is to study the features, types and structure of startups business models and to identify the opportunities for their application in innovative entrepreneurship in Ukraine.

The development of a startup business model has its own peculiarities as it provides the understanding of what value the project will create, how it will happen, what will be the partnership, as well as the operational and financial characteristics of the interaction.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

A business model practical value for a startup lies in its purpose: to evaluate and analyze the effectiveness of the startup compared to other similar business ideas; to assess the startup potential and investment attractiveness; to determine the value of the business, the size of incoming and outgoing cash flows and basic price parameters; to optimize the business idea in terms of a strategy, maximization of created value for customers and other stakeholders.

The paper provides analysis of business model types depending on the peculiarities of startup key activities and gives examples of their application. The main business models used when starting an innovative business are: Manufacturer, Distributor, Retailer, Franchising, E-commerce, Integrated Model, Subscription, Freemium, Agency.

The Top 10 startups of Ukraine as defined by the Startup Ranking have their business models described. It is found that a significant number of the Ukrainian startups use the E-commerce model and mostly deal with the Internet, SEO support, and artificial intelligence use.

The Business Model Canvas developed by Alexander Osterwalder and Yves Pinier is one of the most convenient business models that startup developers should consider using. The paper outlines the Business Model Canvas structural elements, the order of the main blocks filling in and the connection with other parts of the layout.

The use of modern business models will foster the development of Ukrainian startups and their further scaling, as well as ensuring their efficiency within the country.

Keywords: *startup; innovative entrepreneurship; business model; Canvas; business processes; ranking.*

Fig.: 2. Table: 2. References: 12.

Бібліографічний опис для цитування:

Сак Т., Грицюк Н. Бізнес-модель стартапу: сутність, види та можливості для застосування. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(24). С. 93-107.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-1(24)-108-123

УДК [336.77:005]336.71

JEL Classification: G21

Максим Дубина

доктор економічних наук, професор

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: maksim-32@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5305-7815>

ResearcherID: [F-3291-2014](https://orcid.org/0000-0002-5305-7815)

Олег Лобко

аспірант

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: l_o_m@ukr.net

**ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ
КАТЕГОРІЇ «КРЕДИТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ БАНКУ»**

***Анотація.** У статті проведено обґрунтування сутності категорії «кредитний менеджмент банку», що здійснено на основі аналізу сформованих у науковій літературі підходів до розгляду цієї дефініції, дослідження змісту таких категорій, як «кредит» та «менеджмент». У результаті було запропоновано авторське розуміння змісту кредитного менеджменту банку, виокремлено базові змістовні ознаки цієї категорії. У статті також проаналізовано особливості формування кредитного менеджменту різними суб'єктами господарювання, включаючи підприємства, які не надають фінансові послуги. Також вагома увага сфокусована на описі ролі кредитного менеджменту в розвитку банківських установ.*

***Ключові слова:** кредит; менеджмент; кредитний менеджмент; банківська установа; банківська система; кредитний менеджмент банку.*

Табл.: 1. Бібл.: 36.

Постановка проблеми. Банківський бізнес у нинішніх реаліях – це одна з найдинамічніших та ефективно прогресуючих сфер економіки. Стрімка диджиталізація, посилення конкуренції, корона криза, інфляція – усі ці фактори призвели до значного «перезавантаження» окремих процесів та напрямів діяльності в банківських установах. Щоб залишатись конкурентоспроможною на ринку фінансових послуг, кожна банківська установа має постійно переглядати, вдосконалювати та підвищувати ефективність своїх внутрішніх процесів, а основним критерієм ефективності цієї роботи є фінансовий результат установи.

У сучасних умовах в Україні склалася ситуація, за якої основним напрямом діяльності банків, який дійсно може забезпечити отримання прибутку, є кредитна діяльність. Проте реалізація цієї діяльності

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

супроводжується значними ризиками. Це, у свою чергу, зумовлює важливість формування в банківських установах ефективних систем прийняття рішень щодо видачі позик економічним суб'єктам, тобто існує потреба в постійному вдосконаленні прийомів, способів, моделей, методів та нових підходів до управління кредитною діяльністю комерційних банків.

Таким чином, окреслене зумовлює важливість постійного проведення нових досліджень у напрямку підвищення ефективності кредитної діяльності банківських установ, забезпечення якості кредитного менеджменту. Актуальними залишаються питання поглиблення теоретичних та методичних положень щодо побудови ефективно діючих систем такого менеджменту, функціонування яких сприяло б прийняттю раціональних рішень та зростанню в підсумку доходів банківських установ. У зв'язку з цим у межах цієї статті розглянемо сутність категорії «кредитний менеджмент банку», проаналізуємо наукові підходи вчених до її трактування з метою конкретизації її змістових ознак.

Аналіз останніх публікацій. Окремі теоретичні положення щодо здійснення кредитної діяльності фінансовими установами та удосконалення процесу надання позик різним економічним суб'єктам розглядали у своїх роботах П. В. Круш, С. І. Бугрім, Ж. М. Довгань, І. Є. Семечна, О. В. Шишкіна, О. Л. Малахова, В. В. Коваленко. Особлива увага науковцями приділяється також підвищенню якості кредитного менеджменту в банківських установах. До науковців, які проводили такі дослідження, належать такі: Ю. І. Коробов, Н. П. Радковська, П. М. Керженцев, Ю. В. Санамов, П. А. Продолятченко, М. Х. Бунге, Г. Г. Коробова, Є. Ф. Жуков, Н. В. Сигид, Є. Г. Хольнов, М. О. Поморін. Серед закордонних дослідників, які зробили внесок у розробку цієї проблеми, також варто відзначити М. Грубера, А. Гроппелі, Е. Елтона, У. Шарпа, Р. Джозлін, Дж. Сінкі, П. С. Роуз, Д. Сімонсон, Т. Кох, Е. Дола та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Враховуючи наукові здобутки закордонних та вітчизняних учених, існує необхідність у проведенні додаткових досліджень у сфері здійснення та управління кредитною діяльністю банківських установ, враховуючи постійну трансформацію зовнішнього середовища їх функціонування в умовах цифровізації господарських відносин. Актуальним залишається питання конкретизації сутності категорії «кредитний менеджмент банку».

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Метою статті є поглиблення теоретичних положень у сфері управління кредитною діяльністю банківськими установами, а саме конкретизація сутності категорії «кредитний менеджмент банку» та опис її змістовних ознак.

Виклад основного матеріалу. До 80-х років ХХ століття банківська діяльність залишалась дуже зарегульованим видом господарської діяльності, у межах якої всі операційні дії банківських працівників чітко регламентувалися встановленими правилами та нормами. Едгар М. Морсман у своїй книзі «Мистецтво комерційного кредитування» згадував, що президент однієї з банківських установ у розмові з ним зауважив – найбільшими змінами, які він бачив за свою кар'єру, було встановлення кондиціонерів [19]. Однак уже починаючи з 80-х років банківські установи активно почали розвиватися, змінюватися, а їхня роль у забезпеченні економічного розвитку країн зростала. Насамперед така ситуація була пов'язана зі зміною основ державної економічної політики, підтримкою ринкових механізмів регулювання господарських відносин у розвинутих країнах світу.

Дослідження сутності категорії «кредитний менеджмент банку» доцільно почати з конкретизації змісту класичних економічних категорій «кредит» та «менеджмент». Зазначимо, що в науковій літературі сьогодні існує досить велика кількість різних поглядів, підходів та концепцій щодо трактування цих дефініцій. Розглянемо окремі з них детальніше.

З наукового погляду, категорія «кредит» здебільшого розглядається як певна домовленість сторін, згідно з якою одна сторона надає іншій стороні певну позику у грошовій або іншій формі в тимчасове користування за певну плату. Саме так можна перекласти латинський термін «*creditum*», що в перекладі означає «вірю», «довіряю» [22].

Взагалі, підходи вчених щодо трактування сутності категорії «кредит» різноманітні й досить часто визначаються об'єктом дослідження, яке здійснюється вченим. Так, ще в 1929 році академік І. А. Трахтенберг відзначав, що кредит – категорія не технічна, а соціальна, історично обмежена та повинна вивчатися як явище, яке безперервно діалектично розвивається [26]. Ця теорія має багато прихильників серед науковців, оскільки дійсно кредит є невід'ємною складовою розвитку суспільних відносин, а історія кредитних операцій нараховує не одне тисячоліття. Цілком вичерпано можна констатувати й той факт, що кредитні відносини відіграють важливу роль у розвитку економічних систем та їхніх основних суб'єктів.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

М. Х. Бунге визначає кредит як один із різновидів міни, у якій передається певна цінність або особиста послуга за довірою та майбутньою винагородою, а всі предмети міни можуть бути предметом кредитних угод. При цьому, в його трактуванні, довіра має не одну суттєву основу, а має спиратись і на моральні якості позичальника, і на судово-виконавчий порядок [3].

Німецький економіст В. Лексіс зауважує, що кредит – це довіра, якою користується особа, яка взяла на себе зобов'язання майбутнього платежу, зі сторони особи, яка має право на цей платіж, тобто довіра, яку кредитор надає боржнику. Проте при цьому вчений вважає, що довіра кредитора для сутності кредиту вирішального значення не має, що кредитори не довіряють позичальникам стосовно їхньої платоспроможності та надійності, тому й вимагають у позичальників певних гарантій для забезпечення можливих втрат, пов'язаних із проведенням кредитних операцій [17].

На думку українських учених М. М. Александрової та С. О. Маслової, кредит є об'єктивною вартісною категорією, складовою частиною товарно-грошових відносин, необхідність якого зумовлюється останніми [1]. Водночас А. А. Чухно визнає кредит як ефективну форму господарювання та у своїй праці наводить приклад величезної ролі кредиту в розвитку економіки загалом. Так, кожен підприємець, беручи позику, вживає всіх заходів, щоб забезпечити раціональне використання матеріальних і людських ресурсів, одержати прибуток та забезпечити своєчасне повернення позики з відповідною оплатою [27].

Таким чином, узагальнюючи представлені підходи до розуміння сутності категорії «кредит», можна зробити висновок, що існує декілька підходів розгляду цієї категорії: як послуги, процесу обмін у часі, довіри. Отже, у широкому розумінні кредит можна розглядати як економічні відносини, які виникають між економічними суб'єктами у процесі надання грошових та матеріальних цінностей у тимчасове користування на умовах повернення та платності, а у вузькому розумінні – це позичка в товарній або грошовій формі на умовах платності та поверненості.

Аналізуючи наукові підходи науковців до розгляду сутності категорії «кредит», можна виокремити основні її змістовні ознаки. До їх числа належать такі:

- 1) наявність довіри між основними учасниками кредитних відносин;

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

---

2) перехід права власності на позикові ресурси до позичальника від кредитора на умовах поверненості;

3) наявність плати за використання позикових коштів та ін.

Деталізуємо, враховуючи представлені положення щодо розгляду сутності категорії «кредит», сутність банківського кредиту. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів із такої суми [21].

У свою чергу, у Банківській енциклопедії категорія «банківський кредит» розглядається таким чином:

1) позичковий капітал банку в грошовій формі та в банківських металах, що передається в тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання;

2) форма фінансового кредиту, який банк надає своєму позичальнику на певний строк на умовах повернення та платності;

3) будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми. З позиції банківської установи, банківський кредит – це кредитна послуга, яка здійснюється відповідно до кредитної угоди про надання кредиту та супроводжується записами на банківських рахунках із відповідним відображенням їх у балансах кредитора та позичальника [2].

Розглянемо сутність категорії «менеджмент». Зазначимо, що ця дефініція є універсальною науковою категорією, яка активно використовується вченими для опису та обґрунтування процесів управління, тобто процесу впливу однієї системи на функціонування та розвиток іншої. Менеджмент – це наука про найбільш раціональні системи організації та управління певними видами діяльності. Менеджмент (з англ. «management» – «управління, адміністрація») як наука виник у США наприкінці XIX ст. Відповідно до сучасних підходів менеджмент є:

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

– процесом управління матеріальними та людськими ресурсами, який забезпечує їхню інтеграцію та найбільш ефективно використання для досягнення визначених цілей;

– групою осіб, які згідно з чинним законодавством беруть зобов'язання щодо управління корпоративним бізнесом та власністю фірми [5].

Специфіка сфери управління, його важливість для забезпечення розвитку значної кількості об'єктів різної природи визначають і досить складну систему різних видів менеджменту, більша частина з яких пов'язана з окремими видами господарської і не тільки діяльності різних економічних суб'єктів. У системі менеджменту з позиції фінансової науки можливо виокремити фінансовий менеджмент, банківський менеджмент, страховий менеджмент. При цьому значного поширення отримали дослідження у сфері управління персоналом, виробничого менеджменту, операційного менеджменту, проєктного менеджменту тощо.

У свою чергу, кредитний менеджмент є підсистемою загальної системи управління різними типами суб'єктів господарювання. Зауважимо, що для фінансової установи і для інших економічних суб'єктів природа кредитного менеджменту відрізається, а його роль у розвитку таких суб'єктів також є відмінною. Проте загалом у будь-якому випадку кредитний менеджмент як процес управління позиковими коштами полягає в забезпеченні раціонального використання кредитних ресурсів, їх залученню або наданню на вигідних умовах. Також важливим завданням кредитного менеджменту є забезпечення ефективного та безперебійного функціонування кредитних процесів з метою досягнення головної мети суб'єкта господарювання – отримання прибутку.

Розглянемо сутність категорії «кредитний менеджмент» докладніше. Окреслене поняття почали використовувати в економічній науці в минулому столітті. Передусім кредитний менеджмент розглядався як частина системи управління в контексті функціонування промислових підприємств, а не банківських установ. Спочатку такі підприємства почали застосовувати комплексний підхід до управління власними кредиторськими та дебіторськими портфелями, а саме використовувати нові методики оцінювання рівня кредитоспроможності та платоспроможності бізнес-партнерів, проводити оцінювання потенційних комерційних ризиків [15].

Представимо різні наукові підходи вчених до розгляду сутності категорії «кредитний менеджмент банку». Основні концепції трактування окресленої дефініції представлено в таблиці.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Таблиця

**Наукові підходи до визначення категорії
«кредитний менеджмент»**

Трактування 1	Джерело 2
Кредитний менеджмент – комплекс заходів, що їх застосовують управлінський апарат (топменеджмент) і безпосередні виконавці в процесі управління кредитною діяльністю задля мінімізації втрат, пов'язаних з цим напрямом діяльності банку [15, с. 10].	Кредитний менеджмент у банку: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. С. М. Аржевітіна та к.е.н., доц. Т. П. Остапишин. Київ: КНЕУ, 2017. 499, [5] с.
Кредитний менеджмент є ключовим напрямом банківського менеджменту. Він являє собою діяльність, пов'язану з видачею, управлінням, контролем та безпекою кредит [9].	Захорошко С. С., Витун С. Е. Кредитний менеджмент: посібник по однойменній дисципліні для студентів. Гродно, 2011. 47 с.
Кредитний менеджмент – це сукупність концептуальних підходів, методів, технологій, інструментів, моделей, сценаріїв та управлінських рішень, застосування яких при ефективній організації управління кредитним ризиком забезпечує якість кредитної справи, та в кінцевому підсумку – стійкість та надійність банку [12, с. 22].	Коваленко В. В. Кредитний менеджмент в системній організації ефективної кредитної діяльності банків. <i>Економічний форум</i> . 2014. № 4. С. 214-222.
Кредитний менеджмент являє собою найважливіший компонент банківського менеджменту, роль якого полягає в налагодженні взаємодії вітчизняних підприємств і кредитних організацій як важливого чинника розвитку ринкової економіки [18, с. 12].	Малахова О. Л. Кредитний менеджмент: методичні вказівки з вивчення дисципліни. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 65 с.
Кредитний менеджмент не цікавиться товарообігом і продажами. Він призначений для запобігання ризикам несплачених або несвоєчасних платежів [30].	Mopic Мівеканнін. URL: https://www.appvizer.de/magazin/finanzen-buchhaltung/forderungsmanagement/credit-management
Кредитный менеджмент – это процесс управления дебиторской задолженностью на предприятии. Основной целью кредитного менеджмента является оптимизация общего размера дебиторской задолженности и обеспечение своевременной инкассации долга [31].	Discovered. О финансах и не только... URL: https://discovered.com.ua/glossary/kreditnyj-meneditzhment/
Кредитний менеджмент – це збірний термін для планування, аналізу, управління та контролю кредитних зобов'язань, зокрема ризиків, що виникають [36].	Gabler Banklexikon. URL: https://www.gabler-banklexikon.de/definition/kreditmanagement-59415 .

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Закінчення табл.

1	2
Кредитний менеджмент або менеджмент дебіторської заборгованості банку чи компанії – це комплекс заходів за допомогою яких стає маймовірним неповернення платежів [35].	Finanzbegriffe. Finanzlexikon. URL: https://www.finanzlexikon-online.de/kreditmanagement.html .
Кредитний менеджмент – це підхід, що складається з кількох методів, щоб гарантувати, що покупці платять вчасно, витрати на кредит залишаються на низькому рівні, а боргом керується таким чином, що платіж отримується без шкоди для відносин із цим покупцем [33].	Credit Management. MBA Brief. URL: https://www.mbabrief.com/what_is_credit_management.asp .

Джерело: складено авторами.

Таким чином, аналізуючи представлені в таблиці підходи до розгляду сутності кредитного менеджменту, варто зазначити, що саме кредитний менеджмент дає змогу оцінити всі можливі потенційні ризики співпраці та дозволяє приймати відповідні оперативні рішення в інтересах компанії. З позиції підприємства, тобто позичальника-суб'єкта підприємницької діяльності кредитний менеджмент об'єднує комплекс заходів з аналізу, моніторингу та контролю за діяльністю наявних та потенційних бізнес-партнерів, застосовуючи різноманітні фінансові, статистичні, юридичні та інші інструменти, що спрямовані на підвищення прибутковості компанії, незалежно від форс-мажорних ситуацій, негативних зовнішніх фактор та бізнес-клімату загалом.

Для ефективного розвитку підприємства, а також у разі його фінансових труднощів, кредитний менеджмент має оперативно надавати відповіді щодо отримання фінансування з інших зовнішніх/внутрішніх джерел шляхом кредитування в таких формах:

- кредити банків та інших фінансових установ;
- окремі позики від бізнес-партнерів (контрагентів), які зацікавлені в подальшому двосторонньому розвитку та співпраці;
- продаж боргових зобов'язань підприємства (векселі, облигації та ін.);
- отримання відстрочки платежу, надання послуг комерційного кредиту та факторингу.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що кредитний менеджмент – це раціонально побудований комплекс дій суб'єкта господарювання щодо його кредитної діяльності з метою

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

досягнення основної мети функціонування цього суб'єкта – отримання прибутку. У цьому випадку в зазначений комплекс варто включити всі можливі методи, інструменти оцінки кредитоспроможності, сценарії подій та систему обігу кредитної інформації, її опрацювання. Підприємство має постійно проводити аналіз, моніторинг та контроль усіх операцій, пов'язаних із кредитуванням.

На думку авторів, особливостями функціонування кредитного менеджменту загалом є:

- постійний процес проведення комплексної перевірки фінансового стану суб'єктів господарювання;
- оцінка потенційних ризиків та побудова системи їх запобігання і управління;
- необхідність здійснення прогнозування;
- формування управлінських рішень для їх прийняття з метою якісного управління кредитною діяльністю;
- необхідність додаткових витрат для побудови системи кредитного менеджменту.

Розглянемо тепер сутність кредитного менеджменту банківської установи.

Кредитний менеджмент у банку має свою специфіку, зумовлену характером та особливостями здійснення банківських операцій. Специфікою функціонування банківських установ є те, що вони оперують у своїй діяльності здебільшого чужими коштами, які були ними залучені від інших економічних суб'єктів. Саме це зумовлює ще більшу важливість побудови ефективної системи кредитного менеджменту в цих установах, оскільки дієвість такої системи визначає як результативність їхньої роботи, так і взагалі їх існування. Значну увагу побудові якісних систем кредитного менеджменту в комерційних банках приділяють і органи державної влади, які здійснюють регулювання банківської діяльності, формуючи вимоги до формування і функціонування таких систем.

Під кредитним менеджментом у банках розуміють заходи з організації кредитної діяльності, що застосовується по всій вертикалі банку (від працівників фронт-офісу до топменеджменту). При цьому об'єктом кредитного менеджменту виступає кредитний процес, що супроводжується виникненням зовнішніх кредитних відносин з економічними суб'єктами, а також внутрішніх зв'язків між підрозділами й посадовими особами банку, завдяки яким здійснюються кредитні операції [11].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

У свою чергу, заходи з організації кредитного менеджменту реалізуються також у прийнятті внутрішніх документів, що регламентують організацію, моніторинг та припинення кредитних відносин банку із суб'єктами кредитних відносин. Внутрішньобанківські нормативні документи мають містити детальний опис таких процесів: розгляду кредитної заявки; вивчення кредитоспроможності позичальника; достатності та ліквідності застави; визначення ціни кредиту та вартості його супроводу; оцінки, моніторингу, реалізації заставного майна; визнання заборгованості простроченою; визнання боржника неблагонадійним; стягнення простроченої заборгованості; роботу із суб'єктами оціночної діяльності, страховими компаніями, державними виконавцями та іншими суб'єктами, залученими в кредитний процес. Основним індикатором ефективності кредитного менеджменту в банківській системі загалом є продуктивність наданих кредитів, яка сприяє отриманню реальних доходів позичальниками.

Отже, враховуючи представлені теоретичні положення щодо сутності кредитного менеджменту банку, сформулюємо його основні змістовні ознаки, які характеризують його як економічну дефініцію та відрізняють від інших подібних категорій. До їх числа варто віднести такі:

- 1) відносини між різними учасниками кредитного процесу;
- 2) процес прийняття рішень, які впливають на розвиток банківської установи;
- 3) сукупність методів та інструментів здійснення та управління кредитною діяльністю;
- 4) сукупність базових принципів здійснення управління кредитною діяльністю;
- 5) збір, акумуляція та аналіз значних масивів кредитної інформації, правила її обігу між структурними підрозділами в банку та ін. [6; 7].

Висновки і пропозиції. Отже, у статті поглиблено теоретичні положення здійснення кредитної діяльності банківськими установами через конкретизації сутності категорії «кредитний менеджмент банку». Для цього було проаналізовано різні наукові концепції визначення змісту таких дефініцій як «кредит», «менеджмент», «кредитний менеджмент». У результаті було встановлено наявність різних, хоча досить схожих підходів до розгляду цих категорій. Враховуючи отримані результати, можемо запропонувати розглядати кредитний менеджмент банку як окремий компонент банківського менеджменту, складну систему методів, інструментів, правил та норм, які використовуються

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

працівниками з метою здійснення кредитної діяльності банківською установою на основі встановлених базових принципів її реалізації та з метою забезпечення фінансової стійкості банку, раціонального використання доступних фінансових ресурсів та отримання прибутку.

Конкретизація сутності категорії «кредитний менеджмент банку» дозволила виокремити базові змістовні ознаки такої категорії та поглибити розуміння її сутності. Проведення аналізу особливостей функціонування систем кредитного менеджменту в банківських установах дозволяє стверджувати про важливість такої системи для функціонування зазначених установ, про її провідну роль у формуванні доходів та прибутку. Саме це окреслює необхідність проведення подальших досліджень у цьому напрямку. Цікавими та малодослідженими на сьогодні є питання детального розгляду системи кредитного менеджменту банку, опису її властивостей, функцій та основних принципів функціонування і розвитку в умовах цифровізації фінансових відносин.

Список використаних джерел

1. Александрова М. М. Гроші. Фінанси. Кредит : навчально-методичний посібник / М. М. Александрова, С. О. Маслова. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 336 с.
2. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К. : Центр наук. дослідж. Нац. банку України: Знання, 2011. – 504 с.
3. Бунге Н. Х. Теория кредита / Н. Х. Бунге. – К., 1852. – 312 с.
4. Гроші та кредит : підручник / Савлук М. І., Мороз А. М., Пудовкіна М. Ф. та ін. ; за заг. ред. М. І. Савлука. – 3-тє вид., переробл. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
5. Довгань Ж. М. Менеджмент у банку : підручник / Ж. М. Довгань. – Тернопіль : Економічна думка, 2017. – 205 с.
6. Дубина М. В. Експрес-діагностика рівня фінансової безпеки комерційного банку / М. В. Дубина, Я. В. Жарій // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «економічні науки». – 2012. – № 4 (62). – С. 259-268.
7. Дубина М. В. Маркетингова концепція інтеграційного розвитку сучасного комерційного банку / М. В. Дубина, Я. В. Жарій // Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1, Економіка: збірник наукових праць. – 2011. – № 4. – С. 256-264.
8. Дубина М. В. Сутність та система інфраструктури кредитного ринку України / М. В. Дубина, О. В. Шишкіна // Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України. – 2017. – № 4. – С. 80-86.
9. Захорошко С. С. Кредитный менеджмент : пособие по одноименной дисциплине для студентов специальности 1-25 01 04 – Финансы и кредит : в 5 частях / С. С. Захорошко, С. Е. Витун. – Гродно, 2011.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

10. Караченцева Т. Теории кредита и его функциональная роль в экономике / Т. Караченцева // Банковский вестник. – 2006. – № 31. – С. 41-46.
11. Коблянська О. І. Фінансовий кредит як форма залучення капіталу: економічна сутність, процес отримання, погашення, оподаткування та відображення в обліку [Електронний ресурс] / О. І. Коблянська, С. І. Сейко. – Режим доступу: <https://magazine.faaf.org.ua/finansoviy-kredit-yak-forma-zaluchenogo-kapitalu-ekonomichna-sutnist-proces-otrimannya-pogashennya-opodatkovannya-ta-vidobrazhennya-v-obliku.html>.
12. Коваленко В. В. Кредитний менеджмент в системній організації ефективної кредитної діяльності банків / В. В. Коваленко // Економічний форум. – 2014. – № 4. – С. 214-222.
13. Коваленко В. В. Управління кредитним портфелем в умовах фінансової невизначеності функціонування банків / В. В. Коваленко // Регіональна економіка та управління. – 2016. – № 1(08). – С. 60-63.
14. Коноплицький В. А. Маркетинг, ринок, фінанси. Термінологічний словник-довідник / В. А. Коноплицький, А. І. Філіна. – К. : Імекс, 2002. – 184 с.
15. Кредитний менеджмент у банку : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. С. М. Аржевітіна та к.е.н., доц. Т. П. Остапишин. – К. : КНЕУ, 2017. – 499, [5] с.
16. Круш П. В. Напрями підвищення результативності управління кредитною політикою банку в умовах кризи / П. В. Круш, С. І. Бугрім // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. – 2017. – Вип. 19. – С. 149–158.
17. Лексис В. Кредит и банки / В. Лексис. – М. : Перспектива, 1994. – 120 с.
18. Малахова О. Л. Кредитний менеджмент: Методичні вказівки з вивчення дисципліни / О. Л. Малахова. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 65 с.
19. Морсман Э. Искусство коммерческого кредитования / Э. Морсман. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 187 с.
20. Мостовенко Н. А. Кредитний менеджмент : навчальний посібник / Н. А. Мостовенко, Т. І. Коробчук. – Луцьк : ВолиньполіграфТМ, 2016. – 280 с.
21. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III.
22. Росола У. В. Кредитна політика та аналіз сучасного стану кредитного ринку України / У. В. Росола, Н. І. Щока, М. С. Ярмолюк // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2018. – Вип. 1(9). – С. 181-188.
23. Семенча І. Є. Ефективне управління кредитною діяльністю банку: системний погляд професійного менеджера [Електронний ресурс] / І. Є. Семенча // Інфраструктура ринку. – 2019. – Вип. 34. – С. 291-297. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32843/infrastructure34-42>.
24. Спьяк Г. Інформаційне забезпечення кредитної діяльності банку в контексті її оптимізації / Г. Спьяк, Б. Сас // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2014. – Вип. 19, ч. 1. – С. 146–154.
25. Тарасов В. И. Деньги, кредит, банки: Курс лекций / В. И. Тарасов. – Минск : ООО “Мисанта”, 1997. – 251 с.
26. Трахтенберг И. А. Современный кредит и его организация / И. А. Трахтенберг. – М., 1928. – 328 с.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

---

27. Чухно А. А. Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики / А. А. Чухно // *Фінанси України*. – 2007. – № 1. – С. 3-16.
28. Шевцова О. Й. Кредитна політика в межах ресурсного менеджменту банку / О. Й. Шевцова, О. О. Давидов // *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка*. – 2016. – Т. 24. – Вип. 10 (2). – С. 59–63.
29. Шишкіна О. В. Гроші та кредит: навч. посіб. / О. В. Шишкіна, М. В. Дубина. – Чернівці : Видавець Брагинець О.В., 2016. – 692 с.
30. Appvizer [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.appvizer.de/magazin/finanzen-buchhaltung/forderungsmanagement/credit-management>.
31. Credit Management – Next Big Thing in Fintech [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://fintecbuzz.com/credit-management-next-big-thing-in-fintech/>.
32. Credit management [Electronic resource]. – Accessed mode: https://en.wikipedia.org/wiki/Credit_management.
33. Credit Management. *MBA Brief* [Electronic resource]. – Accessed mode: https://www.mbabrief.com/what_is_credit_management.asp.
34. Discovered. О финансах и не только... [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://discovered.com.ua/glossary/kreditnyj-menedzhment>.
35. Finanzbegriffe. Finanzlexikon [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.finanzlexikon-online.de/kreditmanagement.html>.
36. Gabler Banklexikon [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.gabler-banklexikon.de/definition/kreditmanagement-59415>.

References

1. Aleksandrova, M.M., & Maslova, S.O. (2002). *Hroshi. Finansy. Kredyt [Money. Finances. Credit]*. 2nd ed. TsUL.
2. Arbuzov, S.H., Kolobov, Yu.V., Mishchenko, V.I., & Naumenkova, S.V. (2011). *Bankivska entsyklopediia [Banking encyclopedia]*. Tsentr nauk. doslidzh. Nats. banku Ukrainy: Znannia.
3. Bunhe, N.Kh. (1852). *Teoriya kredyta [Theory of credit]*.
4. Savluk M.I. (Ed.), Moroz A.M., & Pudovkina M.F. (2002). *Hroshi ta kredyt [Money and credit]*. 3rd ed. KNEU.
5. Dovhan, Zh.M. (2017). *Menedzhment u banku [Management in the bank]*. Ekonomichna dumka.
6. Dubyna, M.V., Zharii, Ya.V. (2012). Ekspres-diahnostyka rinvnia finansovoi bezpeky komertsiiinoho banku [Express diagnostics of the level of financial security of a commercial bank]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriiia «ekonomichni nauky» – Bulletin of the Chernihiv State Technological University. "Economic Sciences" series*, (4(62)), 259-268.
7. Dubyna, M.V., & Zharii, Ya.V. (2011). Marketynhova kontseptsiiia intehratsiiinoho rozvytku suchasnoho komertsiiinoho banku [Marketing concept of the integration development of a modern commercial bank]. *Naukovyi visnyk ChDIEU. Seriiia 1, Ekonomika – Scientific Bulletin of ChDIEU. Series 1, Economics*, (4), 256-264.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

---

8. Dubyna, M.V., & Shyshkina, O.V. (2017). Sutnist ta systema infrastruktury kredytnoho rynku Ukrainy [The essence and infrastructure system of the credit market of Ukraine]. *Naukovi zapysky instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy – Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, (4), 80-86.

9. Zakhoroshko, S.S., & Vytun S.E. (2011). *Kredytnyi menedzhment: posobie po odnoimennoi distsipline dlia studentov spetsialnosti 1-25 01 04 – Finansy i kredit [Credit management: manual for the discipline of the same name for students of the specialty 1-25 01 04 – Finance and credit]*. Hrodno,

10. Karachentseva, T. (2006). Teorii kredita i ego funktsionalnaia rol v ekonomike [Theories of credit and its functional role in the economy]. *Bankovskiy vestnyk – Bankovsky Vestnik*, (31), 41-46.

11. Koblianska, O.I., & Seiko, S.I. (n.d.). *Finansovyi kredyt yak forma zaluchennia kapitalu: ekonomichna sutnist, protses otrymannia, pohashennia, opodatkovannia ta vidobrazhennia v obliku [Financial credit as a form of the capital raising: economic essence, the process of obtaining, repayment, taxation and accounting]*. <https://magazine.faaf.org.ua/finansoviy-kredit-yak-forma-zaluchenogo-kapitalu-ekonomichna-sutnist-proces-otrimannya-pogashennya-opodatkovannya-ta-vidobrazhennya-v-obliku.html>.

12. Kovalenko, V.V. (2014). Kredytnyi menedzhment v systemnii orhanizatsii efektyvnoi kredytnoi diialnosti bankiv [Credit management in the organization system of the effective credit activity of banks]. *Ekonomichnyi forum – Economic forum*, (4), 214-222.

13. Kovalenko, V.V. (2016). Upravlinnia kredytnym portfelem v umovakh finansovoi nevyznachenosti funktsionuvannia bankiv [Credit portfolio management in the conditions of financial uncertainty of the bank functioning]. *Rehionalna ekonomika ta upravlinnia – Regional economy and management*, (1(08)), 60-63.

14. Konoplytskyi, V.A., & Filina, A.I. (2002). *Marketynh, rynek, finansy. Terminolohichni slovnyk-dovidnyk [Marketing, market, finance. Terminological dictionary-reference]*. Imeks.

15. Arzhevitina, S.M., & Ostapyshyn, T.P. (Eds.). (2017). *Kredytnyi menedzhment u banku [Credit management in the bank]*. KNEU.

16. Krush, P.V., & Buhrim, S.I. (2017). Napriamy pidvyshchennia rezultatyvnosti upravlinnia kredytnoiu politykoiu banku v umovakh kryzy [Directions for improving the effectiveness of the bank credit policy management in crisis conditions]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo – Modern problems of economics and entrepreneurship*, 19, 149–158.

17. Leksys, V. (1994). *Kredyt y banky [Credit and banks]*. Perspektyva.

18. Malakhova, O.L. (2018). *Kredytnyi menedzhment: Metodychni vkazivky z vyvchennia dystsypliny [Credit management: Methodological instructions for studying the discipline]*. TNEU.

19. Morsman, E. (2005). *Iskusstvo kommercheskoho kredytovanyia [The art of commercial lending]*. Alpyna Byznes Buks.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

20. Mostovenko, N.A., & Korobchuk, T.I. (2016). *Kredytnyi menedzhment [Credit management: study guide]*. VolynpolihrafTM.

21. Pro banky i bankivsku diialnist [On Banks and Banking], Law of Ukraine on December 7, 2000 № 2121-III.

22. Rosola, U.V., Shchoka, N.I., & Yarmoliuk, M.S. (2018). Kredytna polityka ta analiz suchasnoho stanu kredytnoho rynku Ukrainy [Credit policy and analysis of the current state of the credit market of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Mukachiv State University*, 1(9), 181-188.

23. Semencha, I.Ye. (2019). Efektyvne upravlinnia kredytnoiu diialnistiu banku: systemnyi pohliad profesiinoho menedzhera [Effective management of the bank's credit activity: a systemic view of a professional manager]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*, 34, 291-297. <https://doi.org/10.32843/infrastruct34-42>.

24. Spiak, H. & Sas, B. (2014). Informatsiine zabezpechennia kredytnoi diialnosti banku v konteksti yii optymizatsii [Information provision of the bank's credit activity in the context of its optimization]. *Ukrainska nauka: mynule, suchasne, maibutnie – Ukrainian science: past, present, future*, 19(1), 146–154.

25. Tarasov, V.I. (1997). *Dengi, kredit, banki: Kurs lektsii [Money, credit, banks: Course of lectures]*. ООО “Mysanta”.

26. Trakhtenberh, I.A. (1928). *Sovremennyi kredit i ego orhanyzatsiia [Contemporary credit and ego organization]*.

27. Chukhno, A.A. (2007). Pryroda suchasnykh hroshei, kredytu ta hroshovo-kredytnoi polityky [The nature of modern money, credit and monetary policy]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, (1), 3-16.

28. Shevtsova, O.Y., & Davydov, O.O. (2016). Kredytna polityka v mezhakh resursnoho menedzhmentu banku [Credit policy within the resource management of the bank]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya: Ekonomika – Bulletin of the Dnipropetrovsk University. Series: Economy*, 24(10(2)), 59–63.

29. Shyshkina, O.V., & Dubyna, M.V. (2016). *Hroshti ta kredyt [Money and credit]*. Vydavets Brahynets O.V.

30. Appvizer. <https://www.appvizer.de/magazin/finanzen-buchhaltung/forderungsmanagement/credit-management>.

31. Credit Management – Next Big Thing in Fintech. <https://fintecbuzz.com/credit-management-next-big-thing-in-fintech/>.

32. Credit management. https://en.wikipedia.org/wiki/Credit_management.

33. Credit Management. MBA Brief. https://www.mbabrief.com/what_is_credit_management.asp.

34. Discovered. O fynansakh y ne tolko... [Discovered. About finances and not only...]. <https://discovered.com.ua/glossary/kreditnyj-menedzhment>.

35. Finanzbegriffe. Finanzlexikon. <https://www.finanzlexikon-online.de/kreditmanagement.html>.

36. Gabler Banklexikon. <https://www.gabler-banklexikon.de/definition/kreditmanagement-59415>.

Отримано 17.05.2022

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

UDC [336.77:005]336.71

JEL Classification: G21

Maksym Dubyna

Doctor of Economic, Professor

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: maksim-32@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5305-7815>ResearcherID: [F-3291-2014](https://orcid.org/0000-0002-5305-7815)**Oleh Lobko**

PhD Student

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: l_o_m@ukr.net**THEORETICAL PROVISIONS OF JUSTIFICATION OF THE ESSENCE OF THE “BANK CREDIT MANAGEMENT” CATEGORY**

Abstract. *Banking business in today's realities is one of the most dynamic effectively progressing spheres of the economy. In current conditions, a situation has developed in Ukraine in which the main activity of the bank, which can really provide a profit, is credit activity. However, the implementation of this activity is accompanied by significant risks. This, in turn, determines the importance of the formation of effective decision-making systems in banking institutions regarding the loans issuance to economic entities. The outlined causes the need to conduct new scientific research directed to the efficiency increase of the credit activity of banking institutions, ensuring the quality of credit management.*

Within the article, the essence of the “bank credit management” category is substantiated, which is carried out based on the approaches analysis to considering this definition formed in the scientific literature, the study of the content of such categories as “credit” and “management”. As a result, the author's understanding of the content of the bank's credit management is proposed, namely: bank credit management – a separate component of bank management, a complex system of methods, tools, rules and norms used by employees to carry out credit activities by a banking institution based on the established basic principles of its implementation, and ensure financial stability of the bank, rational use of available financial resources and receiving profit. Within the article, basic substantive characteristics of the specified category are singled out, the features of the credit management formation by various economic entities, including enterprises, which do not provide financial services, are analyzed.

The results of the analysis of the conducted research made it possible to determine and describe the role of the bank's credit management in the development of the banking activity, establish that this activity is leading from the point of view the formation of income and profit of these institutions in Ukraine.

Keywords: *credit; management; credit management; banking institution; banking system; credit management of the bank.*

Table: 3. References: 36.

Бібліографічний опис для цитування:

Дубина М., Лобко О. Теоретичні положення обґрунтування сутності категорії «кредитний менеджмент банку». *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(24). С. 108-123.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-1(24)-124-142

УДК 330.101

JEL Classification: G20

Наталія Холявко

доктор економічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: nateco@meta.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-7233>ResearcherID: [G-6951-2014](https://orcid.org/0000-0003-2951-7233). Scopus Author ID: [56912328200](https://orcid.org/0000-0003-2951-7233)**Артем Тарасенко**кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)E-mail: avtarasenko88@gmail.com**Марія Колоток**

здобувачка вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: masha.kolotok@ukr.net**ТЕНДЕНЦІЇ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ**

Анотація. В умовах Industry 4.0, стрімкої глобалізації, зростання конкуренції на ринку фінансових послуг і входження на нього потужних іноземних банків, утримання конкурентних позицій вимагає оперативної адаптації до мінливих зовнішніх викликів і запитів споживачів. Актуалізується необхідність пошуку інноваційних форм діяльності, що в період диджиталізації передбачає імплементацію інформаційних технологій у роботу фінансових установ. Метою статті є визначення головних тенденцій диджиталізації на світовому ринку фінансових послуг. Для досягнення поставленої мети використано методи компаративного аналізу, синтезу, систематизації та наукового абстрагування. Визначено головні переваги, що отримують фінансові установи та споживачі фінансових послуг, від користування такими інформаційними технологіями, як API, великі дані, блокчейн, хмарні технології, штучний інтелект, Інтернет речей. Імплементація сучасних інформаційних технологій у діяльність фінансових установ дозволяє генерувати інноваційні продукти, формувати персоналізовані пропозиції для клієнтів, оптимізувати витрати, прискорити процеси надання послуг, удосконалити менеджмент, зменшити ймовірність настання кіберризиків, залучити нових споживачів та підвищити рівень довіри населення до фінансових установ. Акцент зроблено на необхідності вибудовування партнерської моделі взаємодії фінансових установ із IT- та фінтех-компаніями. У висновках зазначено, що стримуючими факторами диджиталізації ринку фінансових послуг України є недостатньо розвинене законодавство, нестача фінансування науково-технічних робіт та інноваційних проєктів, низька цифрова грамотність населення, застаріла IT-інфраструктура. Активізація процесів диджиталізації діяльності фінансових установ потребує вагомих інвестицій, розвиненої інноваційної свідомості керівництва й розбудови інформаційної інфраструктури. З-поміж перспективи подальших досліджень виокремлено питання формування ефективних і дієвих механізмів захисту інформаційних систем фінансових установ від кібератак та витоку інформації.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Ключові слова: фінансова установа; фінансова послуга; ринок фінансових послуг; інформаційна технологія; диджиталізація; Industry 4.0; фінтех-компанія.

Табл.: 2. Рис.: 2. Бібл.: 25.

Постановка проблеми. Одним із головних трендів розвитку світового ринку фінансових послуг є диджиталізація, що супроводжується активним і широкомасштабним впровадженням інноваційних інформаційних технологій у різні напрями діяльності фінансових установ. Основу диджиталізації становлять науково-технічний та інноваційний процеси. Стрімка диджиталізація викликана кількома основними причинами:

- по-перше, зростаючою конкуренцією на ринку фінансових послуг, в умовах якої конкурентоспроможність кожної окремої фінансової установи визначається, зокрема, її спроможністю оперативно впроваджувати у свою роботу інформаційні технології;

- по-друге, глобалізацією, що призводить до загострення конкурентної боротьби за рахунок виходу на національний ринок потужних іноземних фінансових установ, забезпечених новітніми комп'ютерним обладнанням і інформаційно-комунікаційними технологіями;

- по-третє, запитами нового покоління споживачів, що вирізняється високою інноваційною сприйнятливістю та схильністю до опанування новітніх цифрових технологій.

Окреслені причини є типовими для світового ринку фінансових послуг та можуть дещо відрізнятись при їх розгляді на рівні ринків країн, що розвиваються. Наприклад, третя із вказаних вище причин диджиталізації в українському контексті має розглядатись з кількох ракурсів. Зокрема, йдеться про те, що, впроваджуючи нові інформаційні технології, вітчизняні фінансові установи розуміють, що їм доведеться взаємодіяти із кількома категоріями клієнтів: 1) домогосподарствами, які в силу віку чи недостатньої фінансової забезпеченості не зможуть освоїти роботу з такими технологіями; 2) споживачі, адаптація яких до цифрових технологій вимагатиме витрат часу на їх навчання та консультування з низки технічних питань; 3) молоде покоління, схильне до активного використання технологічних інновацій. Саме остання категорія споживачів фінансових послуг у недалекому майбутньому становитиме переважну більшість у клієнтських базах фінансових установ. Логічно, що свій подальший розвиток ці установи мають орієнтувати передусім на максимальне задоволення запитів та

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

забезпечення відповідності очікуванням молодого покоління споживачів. Таким чином, тематика вивчення диджиталізації, як однієї із характеристик тенденцій сучасного ринку фінансових послуг, є актуальною як на вітчизняному, так і на світовому рівні.

З огляду на високу актуальність окресленої теми дослідження, вважаємо, що дослідницьку проблему варто формулювати комплексно, а саме: визначення сучасних трендів диджиталізації світового ринку фінансових послуг з ідентифікацією інноваційних інформаційних технологій та аналізом переваг і загроз їх використання суб'єктами ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує високий інтерес учених до тематики диджиталізації ринку фінансових послуг. Зокрема, варто відзначити наукові праці С. Волосовича, М. Дубини, Т. Калашнікової, Г. Поченчук, Т. Кізими, що присвячені розкриттю теоретичних і прикладних засад використання інформаційних технологій фінансовими установами. Прикладні аспекти застосування інноваційних технологій у діяльності банків висвітлено в публікаціях таких учених, як К. Метьюз, Ш. Хеффернан, С. Циганов, Б. Кінг та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність вагомих напрацювань учених з напряму диджиталізації ринку фінансових послуг, ця проблема потребує подальшого, більш поглибленого вивчення. Це насамперед пов'язано із високою динамічністю ринку та його чутливістю до змін екзогенного середовища. Інновації в ІТ-сфері активно імплементуються в діяльність фінансових послуг, що, у свою чергу, актуалізує необхідність постійного моніторингу й аналізу тих трансформацій, яких зазнає ринок фінансових послуг під впливом нових інформаційних технологій.

Постановка завдання. Метою статті є визначення головних тенденцій диджиталізації на світовому ринку фінансових послуг. Для досягнення поставленої мети використано методи компаративного аналізу, синтезу, систематизації та наукового абстрагування.

Виклад основного матеріалу. XXI ст. характеризується активним впровадженням сучасних інформаційних технологій практично в усі процеси суспільного життя. Крім того, сьогодні уже більшість операцій економічних суб'єктів і взаємозв'язків між партнерськими організаціями переведено у цифровий формат. Сучасний технологічний світ є наслідком промислової революції (промислового перевороту), що відбулась ще у XVIII ст. (табл. 1).

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Таблиця 1

Етапи промислової революції

Назва етапу	Період	Характерні особливості
Industry 1.0	Кінець XVIII ст.	- поява парових двигунів; - поява механічного ткацького верстату; - механізація виробництва
Industry 2.0	Кінець XIX ст.	- масове виробництво на основі електродвигунів; - поділ праці; - конвеєрне виробництво;
Industry 3.0	1970-і рр. XX ст.	- автоматизація виробництва шляхом використання систем управління (електронний та інформаційних); - поява комп'ютера; - цифровізація; - автоматика; - електроніка
Industry 4.0	90-і роки XX ст. – дотепер	- поява кіберфізичного виробництва; - використання штучного інтелекту; - виникнення криптовалюти та blockchain; - автономна гнучкість; - поширення Інтернету речей; - «розумне» виробництво

Джерело: складено авторами на основі [1; 2; 3].

Industry 1.0 бере свій початок в Англії, де у 1740-1780-х рр. спостерігався значний приріст чисельності населення, зростання попиту на продукти харчування. Ручна праця вже не могла повністю задовольнити наявний попит [4]; саме в цей період було розкрито потенціал води та пари, створено паровий двигун, а також запущено у 1784 р. перший ткацький верстат [5].

Наступний етап, під назвою Industry 2.0, бере свій початок наприкінці XIX ст. і характеризується появою масового конвеєрного виробництва. У цей період у країнах Західної Європи, США та Японії з'являються та активно поширюються електродвигуни, бесмерівський спосіб плавлення сталі, виникають перші телефони [5].

Автоматизація процесів виробництва, використання відновлюваних джерел енергії, створення перших комп'ютерів – це все характерне для періоду Industry 3.0. За допомогою систем електронних та інформаційних технологій дані отримувались і оброблялись автоматично, спростивши виконання низки операцій і процесів (зокрема у сфері бухгалтерського обліку та ін.).

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Нині більшість країн світу перебуває на етапі становлення четвертої промислової революції – Industry 4.0. Інновації цього періоду характеризуються поєднанням віртуального та фізичного світів (кіберфізичні системи), цифровізацією суспільних процесів, їх оптимізацією завдяки вдосконаленню та прискоренню операцій обміну даними та інформацією між кількома комп'ютерами [6]. Інформаційними технологіями, які докорінно змінюють економіку на цьому етапі, є штучний інтелект, доповнена реальність, Інтернет речей [7], blockchain; спостерігається також активне створення мультиагентних систем, мікросервісів, композитних матеріалів тощо.

Industry 4.0 – це етап стрімкої диджиталізації соціально-економічних процесів. Попри те, що категорія «диджиталізація» вперше з'явилась у науковому обігу в 1995 р., досі відсутнє її єдине визначення. У табл. 2 наведено підходи деяких учених щодо змісту цього терміна.

Таблиця 2

Наукові трактування сутності поняття «диджиталізація»

<i>Автор</i>	<i>Трактування</i>
1	2
Brennen S.	«процес оцифрування – перетворенням даних у цифрову форму»
De Clerck J.-P	«цифрова версія аналогових речей (таблиць, схем, графіків, відео, фото)»
Kling R., Lamb R.	«все, що пов'язано з виробництвом та реалізацією товарів та послуг, що перебуває в повній залежності від цифрових технологій»
Scuotto V.	«впровадження цифрових технологій у процеси бізнесу, щоб обробляти велику кількість інформації та для отримання максимальної вигоди»
Абакуменко О.	«переведення інформаційного поля у цифровий формат з метою більш спрощеного користування на сучасних девайсах»
Грибіненко О.	«цифрові технології, які оптимізують та автоматизують бізнес процеси, при цьому підвищуючи продуктивність та комунікаційну взаємодію»
Гудзь О.	«застосування ІКТ для досягнення цілей трансформації бізнес-процесів»

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

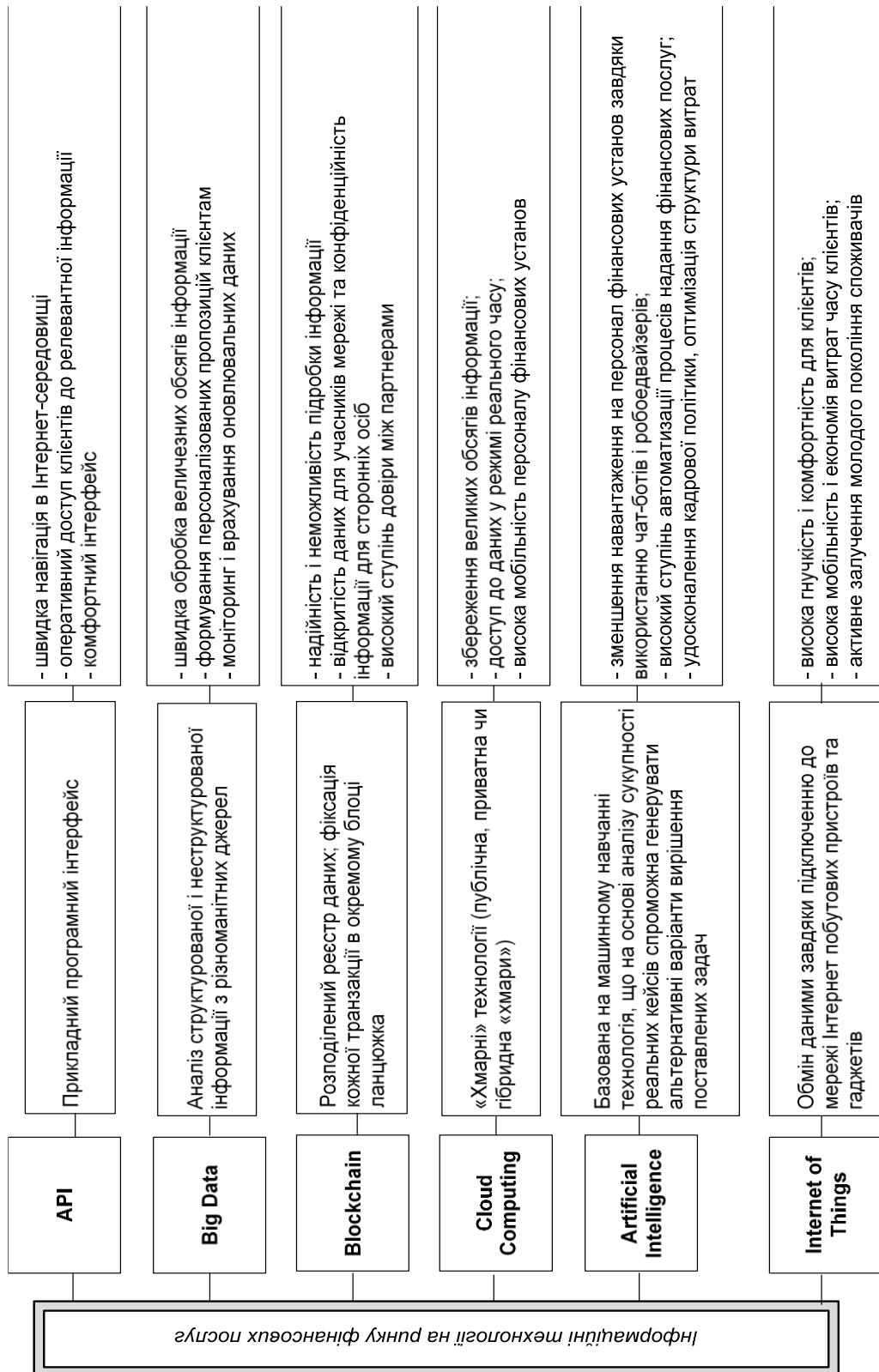
Закінчення табл. 2

1	2
Гуренко А.	«використання інновацій для покращення системи роботи з клієнтами у бізнес-середовищі»
Коптелов А.	«процес створення нового продукту, який існує у цифровій формі, а при перенесенні на фізичний носій втрачає свою якість»
Король С.	«система для збору та аналізу даних на основі використання Інтернету та штучного інтелекту»
Куприна К.	«обернення інформації у цифрову форму»
Лігоненко Л.	«процес розвитку підприємств шляхом спрощення роботи з базами даних, підвищенням якісного обслуговування споживачів, покращення рівня комунікації у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємств»
Литвинов О.	«явище, спричинене послідовністю трансформації, які об'єднуються загальним вектором розвитку»
Оноре Т.	«застосування програмного забезпечення та ІКТ з метою оптимізації бізнесу, що в майбутньому зробить його більш простим, якісним та економним»
Прохоров М.	«реорганізація процесів шляхом автоматизації та цифрової комунікації»
Соколова Г.	«застосування на бітах та байтах звичайних речей»
Семилітко А.	«організація нових способів роботи та мислення на базі інформаційно-комунікативних технологій»
Устенко М.	«перетворення, що тягнуть за собою впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси»
Халапсіс О.	«процес переведення всіх видів інформації в електронний вигляд»

Джерело: складено авторами на основі [8; 9; 10; 11; 12; 21].

З огляду на наведені в табл. 2 визначення, можна зауважити, що диджиталізація є процесом переведення у цифрову форму даних, процесів, операцій, пов'язаних із виробництвом, обігом та реалізацією товарів і послуг, за допомогою сукупності сучасних інформаційних технологій (кіберфізичні системи, 3D-друк, робототехніка, великі дані, Інтернет речей тощо) (рис. 1) [2]. Диджиталізація діяльності та послуг фінансових установ сприяє підвищенню рівня їх конкурентоспроможності на ринку та сприйняття споживачами. Це забезпечується можливістю створення нової цінності для товарів і послуг шляхом впровадження нового сервісу обслуговування. Наприклад, банківський продукт потенційно матиме більшу цінність, якщо скористатись ним можна за допомогою електронних девайсів, оформити в онлайн-режимі, застосувати через мобільний додаток.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Рис. 1. Характеристика інформаційних технологій на ринку фінансових послуг

Джерело: побудовано авторами.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Проникнувши в усі сфери суспільного життя, інноваційні інформаційні технології стали невід'ємним елементом розвитку фінансових установ. Так, прикладом застосування *кіберфізичних систем* є мобільний банкінг, який дозволяє переводити у цифрову форму банківські продукти (картки, договори тощо), проводити в онлайн-форматі різноманітні операції (переказ коштів, оплата заборгованості за кредитом, оплата комунальних послуг, замовлення нових банківських продуктів тощо). Окреслені системи спроможні значною мірою підвищити рівень конкурентоспроможності не лише банків, а й фінансових установ. До прикладу, у своїй діяльності активно використовує мобільні додатки потужна китайська страхова компанія ZhongAn Online P&C Insurance Co., Ltd.

У діяльності фінансових установ застосування також отримали технології *3D-друку*, що беруть свій початок у 80-х роках ХХ ст., коли було винайдено пристрій для створення фізичного об'єкту на основі 3D-моделі [13]. Принцип роботи зазначеної технології полягає в тому, що тривимірний об'єкт створюється шляхом поєднання шарів матеріалу згідно з даними необхідної моделі, яка відтворюється. Хоча найбільш активно 3D-друк використовується в медицині (для створення протезів, суглобів, клітин шкіри і т. ін.), кіно (для створення декорацій), архітектурі (для моделювання майбутніх об'єктів) [14], він також може мати застосунок і в діяльності банківських установ (наприклад, при виготовленні зразків-прототипів продуктів, зокрема карток; при виробництві деталей банкоматів).

Високою надійністю та безпечністю у використанні фінансовими установами характеризується технологія *blockchain*. Переваги останньої дозволяють вирішити проблему низького рівня довіри населення до банків та інших фінансових установ, оскільки *blockchain* унеможливає фальсифікацію інформації про транзакції, мінімізує кібер-ризики, а принцип роботи цієї технології гарантує її високу транспарентність. Значний досвід користування *blockchain* мають фінансові установи різних країн: JP Morgan (Сполучені Штати Америки; для прискорення банківських операцій, для перевірки платежів), Deutsche Bank (Німеччина; при роботі з цінними паперами), American International Group (Сполучені Штати Америки; у страхуванні), Risk Cooperative (Сполучені Штати Америки; кіберстрахування) [15]. Варто зазначити перспективність *blockchain*. Зокрема, за оцінками міжна-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

родної аналітичної фінансової компанії PwC, у період до 2030 р. саме завдяки цій технології вдасться посилити економіки провідних країн Європи (Франції, Німеччини, Великої Британії), Азії (Японії, Китаю, Індії), Сполучені Штати Америки [16].

У різних напрямках діяльності фінансові установи дедалі частіше починають використовувати можливості так званих «великих» даних (Big Data). Це дозволяє поглибити взаємодію з наявними клієнтами, залучити нових споживачів, оптимізувати процеси планування та прогнозування роботи. Активними користувачами цієї технології є британський банк NatWest, а також страхові компанії Китаю (Ant Financial), Сінгапуру (Grab), Індонезії (Gojek), Індії (Ola) [13; 17]. Перспективність аналітики «великих» даних у фінансовому секторі обґрунтовується постійно зростаючою кількістю користувачів соціальних мереж та щохвилинним нарощенням обсягів інформаційних ресурсів, своєчасне й оперативне опрацювання яких дає змогу краще вивчити запити клієнтів та сформувати персоналізовані пропозиції фінансових послуг для них.

Майбутнє диджиталізації ринку фінансових послуг вбачається в застосуванні технологій Інтернету речей (IoT – Internet of Things). Наявними прикладами може слугувати «розумний» холодильник (замовлення доставки продуктів), смарт-годинники, фітнес-браслети і т. ін. [18]. Принцип роботи окреслених технологій полягає в передачі інформації з сенсорів і датчиків з фізичних пристроїв через Інтернет. Завдяки цій технології фінансові установи здійснюють авторизацію клієнтів, надання необхідної інформації, перекази з картки на картку, оплату за кредитами тощо [18]. Можливості Інтернету речей знижують необхідність відвідування споживачами відділень фінансових установ, економлячи таким чином їхній час.

Серед прикладів можна відзначити банк NatWest (Велика Британія), який за допомогою сервісу Google Assistant запровадив голосовий банкінг, що спрощує доступ клієнтів до інформації про банківські продукти (наприклад, залишок коштів на рахунку, платежі по кредиту, історія транзакцій та ін.) [18]. З-поміж вітчизняних установ відмітимо ПриватБанк, який застосовує голосову біометрію для ідентифікації споживачів при здійсненні ними дзвінків на гарячу лінію [18]. Окреслене вище свідчить про можливість інноваційних інформаційних технологій не лише економити час клієнтів, а й полегшити та оптимізувати роботу персоналу фінансових установ.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Протягом останніх років дедалі більшої популярності серед провідних фінансових установ світу набувають технології штучного інтелекту (AI – Artificial Intelligence). Наприклад, потужності цієї технології застосовуються американськими банками: Citibank – для забезпечення доступу споживачів до банкоматів у будь-який момент часу; ВМО Harris Bank – для організації відділення, у якому взагалі відсутній персонал (його функції покладено на AI – чат-боти) [18]. Крім розгалужено поширених чат-ботів, штучний інтелект у роботі фінансових установ проявляється у використанні роботів. Причому суто фінансові функції роботів нерідко доповнюються додатковими вміннями: робот Jiaojiao з China's Bank of Communications (Китай) розважає дітей; робот Pepper із азійських банків Mizuho, ATB Financial, Emirates NBD, Nedbank, HSBC адаптується під настрій клієнта, проводить вікторини з фінансової грамотності, позує для селфі, володіє кількома мовами; робот NaO (Японія) надає поради у випадках шахрайства й може розважати клієнтів танцем; робот Xiao Long (Китай) допомагає налагодити відеозв'язок зі співробітником банку; робот IRA (Індія) має функцію голосової навігації [18]. Роботизація є одним із пріоритетних напрямів подальшого розвитку світового ринку фінансових послуг у цілому та фінансових установ зокрема.

Щодо використання технологій штучного інтелекту, Україна поступово набуває досвіду. Так, чат-боти у своїй роботі застосовують Райффайзен Банк Аваль, ПриватБанк, Ощадбанк. ОТП Банк, Таскомбанк – при консультуванні споживачів щодо банківських продуктів і проведенні певних операцій [19]. Крім цього, чат-ботами для вирішення фінансових питань користуються вітчизняні нефінансові установи: Ukrposhta_chatbot (відслідковування посилки по Укрпошті), RailwayBot (моніторинг і придбання залізничних квитків) та ін. Щодо застосування роботів, можемо відмітити поступове нарощування обсягів впровадження робоедвайзерів у роботу вітчизняних банків.

Незважаючи на достатньо високу вартість технологій штучного інтелекту, фінансові установи готові інвестувати в їх розвиток. Так, за оцінками глобальної платформи бізнес-інформації HIS Markit, до 2030 р. обсяг інвестицій у штучний інтелект банківського сектору сягне 300 млрд дол. [20], лідерами при цьому визначається Північна Америка та Азійсько-Тихоокеанський регіон. Окремо слід зазначити, що

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

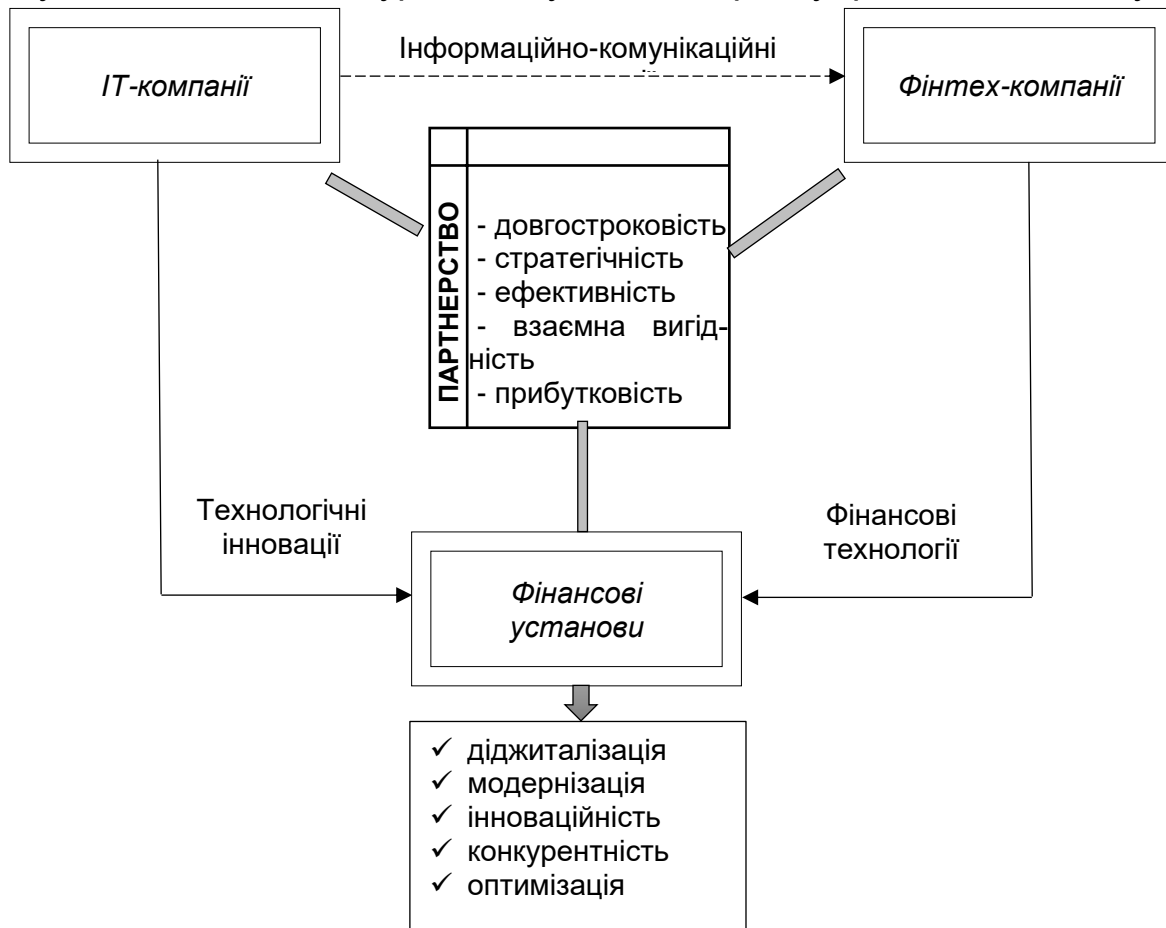
протягом наступного десятиріччя Китай, Японія, Південна Корея, Сінгапур і Гонконг акцент робитимуть на диджиталізації саме у фінансовому секторі економіки [20]. Такий високий інтерес до інноваційних інформаційних технологій з боку фінансових установ обумовлюється їхнім позитивним впливом на конкурентні позиції таких технологій на світовому ринку фінансових послуг.

Розглядаючи сучасні тенденції диджиталізації світового ринку фінансових послуг, необхідно відмітити зростаючу роль фінтех-компаній (FinTech-companies), які оперативно освоюють новітні інформаційні технології та пристосовують їх до використання при здійсненні фінансових операцій. Послуги, що надаються фінтех-компаніями, не потребують залучення посередників, що у перспективі може стати великою загрозою для банків з точки зору їх подальшого існування [23; 24; 25]. На відміну від традиційних фінансових установ, фінтех-компанії є високо динамічними, гнучкими й адаптивними, що проявляється в їх спроможності знаходити перспективні інноваційні технологічні розробки та швидко інтегрувати їх у свою діяльність. Це забезпечується тісним зв'язком та взаємодією з ІТ-компаніями.

Вибудовуючи ефективну модель взаємодії фінансових установ із фінтех- і ІТ-компаніями, на наше переконання, необхідно уникати конкурентного протистояння, а концентруватись на формуванні партнерської моделі (рис. 2). У такому випадку вдасться максимізувати позитивні синергетичні ефекти для всіх суб'єктів ринку фінансових послуг, включаючи споживачів. Зокрема, окреслена співпраця забезпечить: оптимізацію витрат фінансових установ, залучення нових клієнтів, удосконалення й інтенсифікацію низки процесів; зростання доходів ІТ- та фінтех-компаній за рахунок реалізації інноваційних розробок фінансовим установам та розширення спектру послуг з обслуговування новітніх інформаційних технологій; економію витрат часу та коштів домогосподарств-споживачів фінансових послуг завдяки їх здешевшанню і прискоренню процесу їх надання фінансовими установами, а також підвищення рівня задоволеності споживачів якістю таких послуг. Крім цього, партнерство з ІТ- і фінтех-компаніями наблизить фінансові установи до найновіших технологічних розробок і винаходів, впровадження яких на практиці сприятиме посиленню лідерських позицій таких установ на ринку.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Інноваційні інформаційні технології дозволяють не тільки модернізувати процеси надання послуг, а й згенерувати нові продукти. Така динамічність, диджиталізованість та інноваційність схвально сприймається та високо оцінюється новим поколінням споживачів фінансових послуг. Молодь схильна до ознайомлення й апробації інновацій, а відповідно, для утримання цієї категорії як клієнтів фінансовим установам варто регулярно пропонувати на ринку нові послуги і робити їх максимально комфортними в користуванні та переводити в цифровий формат. Сукупно це сприяє підвищенню лояльності та довіри споживачів до фінансових установ. Останнє може призвести до встановлення взаємозв'язків на довгостроковій основі, що особливо важливо в сучасних висококонкурентних умовах на ринку фінансових послуг.

Рис. 2. Концептуальна схема партнерства фінансових установ із ІТ- та фінтех-компаніями

Джерело: побудовано авторами [22; 23].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Висновки та пропозиції. Вивчення сучасних тенденцій диджиталізації міжнародного ринку фінансових послуг дозволяє відмітити, що порівняно зі світовими лідерами, вітчизняний ринок характеризується середніми темпами впровадження інформаційних технологій у діяльність фінансових установ. Це пояснюється впливом низки факторів-дестимуляторів. Передусім необхідно відзначити недостатньо розвинене чинне законодавство, зокрема щодо аспектів використання технологій штучного інтелекту на практиці. До прикладу, у Південній Кореї «Корейське право розвитку штучного інтелекту роботів» було видано ще у 2005 р., в Україні ж офіційно законодавчий документ, що регулює питання розвитку, завдання і принципи запровадження штучного інтелекту на національному рівні, було прийнято лише у 2020 р.

Проблемою, що стримує темпи диджиталізації ринку фінансових послуг в Україні, також є нестача фінансування науково-технічних робіт та інноваційних проєктів. На розвиток досліджень та розробок у розрізі інформаційних технологій у світі щороку витрачається близько 2,4 млрд дол. За цим показником Україна посідає лише 42-е місце серед країн світу. Однак найближчими роками роль зазначеної проблеми буде зменшуватись, зокрема за рахунок зростання інтересу фінансових установ до інвестування в інноваційні розробки. Це буде закономірним результатом усвідомлення такими установами потенціалу інновацій в напрямі забезпечення стійких конкурентних позицій на ринку фінансових послуг. Іншими словами, посилення конкуренції з боку як вітчизняних, так і потужних іноземних фінансових установ стимулюватиме українські інституції більше уваги приділяти власному інноваційному розвитку та диджиталізації.

Не менш важливою проблемою розвитку інформаційних технологій у фінансовому секторі країни також вважаємо порівняно низьку цифрову грамотність населення. За дослідженнями Міністерства цифрової трансформації України, 37,9 % населення у віці від 10 до 70 років у нашій державі володіють цифровими навичками на рівні нижчому базового рівня, а 15,1 % – не володіє взагалі. Власне, той факт, що 53 % населення не має знань і практичних навичок користування сучасними інформаційними технологіями значно сповільнює процес їх впровадження у роботу фінансових установ. Нерідко споживачі фінансових послуг є неготовими до застосування цифрових технологій, а подекуди навіть мають певну пересторогу щодо здійснення операцій з їх використанням.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Застаріла ІТ-інфраструктура також чинить несприятливий вплив на процеси розвитку інформаційних технологій в Україні, у першу чергу це знаходить свій прояв у сфері використання штучного інтелекту та Інтернету речей. Слабкими сторонами у даному контексті можна відзначити повільне оновлення фінансовими установами та їх клієнтами програмного забезпечення (це уповільнює роботу мобільних додатків), нестабільний Інтернет-зв'язок та перенавантаження мережі (це не дає необхідної потужності для ефективного функціонування нових ОЗ та ПЗ), низьку захищеність корпоративної мережі (це призводить до витоку інформації), нерозвиненість систем моніторингу ІТ-безпеки (це тягне за собою зростання імовірності несанкціонованих проникнень в інформаційну систему). Відповідно, актуальним питанням є удосконалення ІТ-інфраструктури, покращення її функціоналу та забезпечення належного рівня захисту інформації.

Важливим стримуючим фактором диджиталізації фінансових установ є низький рівень кібербезпеки. Випадки шахрайства у фінансових установах на сьогодні вже не є рідкістю, щороку їх обсяги невпинно зростають. Дана проблема є актуальною не лише для України, а й для низки інших країн світу; вона значиться у якості головних питань порядку денного низки установ-лідерів світового ринку фінансових послуг та науковців.

Список використаних джерел

1. Власенко Ю. Г. Розвиток економіки України в умовах четвертої промислової революції / Ю. Г. Власенко, Т. В. Букіна, Л. М. Литвин // Економіка та держава. – 2021. – № 1. – С. 53-60.
2. Лазоренко Т. В. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу / Т. В. Лазоренко, І. Л. Шолом // Збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції. – 2020. – С. 50-51.
3. Що таке 3D друк. Етапи 3D друку. Технології 3D друку. Інтернет-магазин 3D друку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pro3d.com.ua/a358911-scho-take-druk.html>.
4. Індустріальна революція. Історія в школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forhistory.xyz/industrialna-revolyutsiya>.
5. Запорожець Т. В. Індустрія 4.0: генезис цілей і завдань держави від першої промислової революції / Т. В. Запорожець // Public Administration: Theory and Practice. – 2019. – № 1. – С. 21-32.
6. Четвёртая промышленная революция в фокусе. SICK. Sensor Intelligence [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.sick.com/ru/ru/the-fourth-industrial-revolution-in-focus/w/industry40-industrial-revolutions>.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

7. Как предсказать будущее? Индустрия 5.0. Oncloud [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://oncloud.ru/blog/2020/02/06/kak-predskazat-budushchee-Industriya-5.0>.

8. Варга В. П. Діджиталізація як один із чинників конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / В. П. Варга // Ефективна економіка. – 2020. – № 8. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8121>.

9. Варламова М. Основні тенденції діджиталізації у глобальному вимірі / М. Варламова // Галицький економічний вісник. – 2020. – № 2(63). – С. 251-260.

10. Дубина М. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі у розвитку сучасного суспільства / М. Дубина // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 3(19). – С. 21-32.

11. Савон К. В. Поняття «діджиталізація» в контексті цифрового уряду / К. В. Савон // Актуальні проблеми політики. – 2021. – № 67. – С. 107-111.

12. Трушлякова А. Б. Розвиток діджиталізації в Україні: фактори впливу, переваги та виклики сьогодення / А. Б. Трушлякова // Економічні горизонти. – 2019. – № 4(7). – С. 186-191.

13. Як банки використовують AI та BIG DATA для створення нових сервісів. Еверест [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.everest.ua/yak-banku-vykorystovuyut-ai-ta-big-data-dlya-stvorennya-novyh-servisiv>.

14. Друк 3D-моделі на 3D-принтері. KOLORO: Brand Design [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://koloro.ua/ua/pechat-3d-modeli-na-3d-printere.html>.

15. Технологія Blockchain та страхування. Страховий адвокат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.insa.com.ua/uk/blog/tehnologiya-blockchain-i-strahovanie/>

16. Рощина Н. В. Дослідження міжнародного фінансового ринку в умовах діджиталізації: нові можливості [Електронний ресурс] / Н. В. Рощина, О. А. Шевчук, К. М. Кустарьова // Економічний вісник Національного технологічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2021. – № 18. – Режим доступу: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/231459>.

17. Ера безконтактного споживання прискорить цифрову трансформацію страхового сектора. СК Трансмагістраль [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.transmagistral.com.ua/the-era-of-contactless-consumption/>

18. IoT і банки: як інтернет речей збагачує світ фінансів. Pay Space [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://psm7.com/uk/technology/iot-banki-kak-internet-veshhej-obogashhaet-mirfinansov.html>.

19. Чат-боти в Україні: 11 сервісів для вирішення фінансових питань. Pay Space [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://psm7.com/uk/articles/chat-boty-v-ukraine-denezhnye-perevody-i-kredity-v-messendzherax.html>.

20. Banks to Invest \$300 Billion in AI by 2030. The Markets. 2019 [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.marketsmedia.com/banks-to-invest-300-billion-in-ai-by-2030>.

21. Дубина М. В. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства / М. В. Дубина, О. М. Козлянченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 3 (19). – С. 21-32. – DOI: 10.25140/2411-5215-2019-3(19)-21-32.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

---

22. Дубина М. Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки / М. Дубина, О. Попело, О. Тарасенко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2021. – № 1(25). – С. 91-110.

23. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри: теорія, методологія, практика : монографія / М. В. Дубина. – Чернівці : ЧНТУ, 2018. – 668 с.

24. Transformation of Household Credit Behavior in the Conditions of Digitalization of the Financial Services Market / M. Dubyna, A. Zhavoronok, N. Kudlaieva, I. Lopashchuk // Journal of Optimization in Industrial Engineering. – 2021. – Vol. 14(1). – Pp. 97-102. – DOI: <https://doi.org/10.22094/JOIE.2020.677835>.

25. Financial technologies development prospects in the countries of Eastern Europe and Ukraine / A. Abramova, V. Beschastnyi, A. Zhavoronok, M. Fedyshyn, R. Lavrov, O. Dluhopolskyi, S. Kozlovskiy // International Journal of Management. – 2020. – Vol. 11(7). – Pp. 384-398. – DOI: <https://doi.org/10.34218/IJM.11.7.2020.037>.

References

1. Vlasenko, Yu.H., Bukina, T.V., Lytvyn, L.M. (2021). Rozvytok ekonomiky Ukrainy v umovakh chetvertoi promyslovoi revoliutsii [Development of the economy of Ukraine in the fourth industrial revolution]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, (1), 53-60.

2. Lazorenko, T.V., Sholom, I.L. (2020). Didzhytalizatsiia yak osnovnyi faktor rozvytku biznesu [Digitalization as a major factor in business development]. *Zbirnyk tez dopovidei I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Collection of abstracts of the I International scientific-practical conference* (pp. 50-51).

3. Shcho take 3D druk. Etapy 3D druku. Tekhnolohii 3D druku. Internet-mahazyn 3D druku [What is 3D printing. Stages of 3D printing. 3D printing technologies. Online store of 3D printing]. <https://pro3d.com.ua/a358911-scho-take-druk.html>.

4. Industrialna revoliutsiia. Istoriia v shkoli [The Industrial Revolution. History at school]. <https://forhistory.xyz/industrialna-revolutsiia>.

5. Zaporozhets, T.V. (2019). Industriia 4.0: henezys tsilei i zavdan derzhavy vid pershoi promyslovoi revoliutsii [Industry 4.0: the genesis of goals and objectives of the state from the first industrial revolution]. *Public Administration: Theory and Practice*, (1), 21-32.

6. Chetvertaia promyshlennaia revoliutsiia v fokuse. SICK. Sensor Intelligence [The fourth industrial revolution in focus. SICK. Sensor Intelligence]. <https://www.sick.com/ru/ru/the-fourth-industrial-revolution-in-focus/w/industry40-industrial-revolutions>.

7. Kak predskazat budushchee? Yndustryia 5.0. Oncloud [How to predict the future? Industry 5.0. Oncloud]. <https://oncloud.ru/blog/2020/02/06/kak-predskazat-budushchee-Industriya-5.0>.

8. Varha, V.P. (2020). Didzhytalizatsiia yak odyin iz chynnykiv konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Digitalization as one of the factors of enterprise competitiveness]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, (8). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8121>.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

---

9. Varlamova, M. (2020). Osnovni tendentsii didzhitalizatsii u hlobalnomu vymiri [The main trends of digitalization in the global dimension]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, (2(63)), 251-260.

10. Dubyna, M. (2019). Kontseptualni aspekty doslidzhennia sutnosti didzhitalizatsii ta yii roli u rozvytku suchasnoho suspilstva [Conceptual aspects of the study of the essence of digitalization and its role in the development of modern society]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (3(19)), 21-32.

11. Savon, K.V. (2021). Poniattia «didzhitalizatsiia» v konteksti tsyfrovoho uriadu [The concept of "digitalization" in the context of digital government]. *Aktualni problemy polityky – Current policy issues*, (67), 107-111.

12. Trushliakova, A.B. (2019). Rozvytok didzhitalizatsii v Ukraini: faktory vplyvu, perevahy ta vyklyky sohodennia [Development of digitalization in Ukraine: factors of influence, benefits and challenges of the present]. *Ekonomichni horyzonty – Economic horizons*, (4(7)), 186-191.

13. Yak banky vykorystovuiut AI ta BIG DATA dlia stvorennia novykh servisiv. Everest [How banks use AI and BIG DATA to create new services. Everest]. <https://www.everest.ua/yak-banky-vykorystovuyut-ai-ta-big-data-dlya-stvorennia-novykh-servisiv>.

14. Druk 3D-modeli na 3D-prynteri. KOLORO: Brand Design [Print a 3D model on a 3D printer. KOLORO: Brand Design]. <https://koloro.ua/ua/pechat-3d-modeli-na-3d-printere.html>.

15. Tekhnolohiia Blockchain ta strakhuvannia. Strakhovyi advokat [Blockchain technology and insurance. Insurance lawyer]. <https://www.insa.com.ua/uk/blog/tehnologiya-blockchain-i-strahovanie/>

16. Roshchyna, N.V., Shevchuk, O.A., Kustarova, K.M. (2021). Doslidzhennia mizhnarodnoho finansovoho rynku v umovakh didzhitalizatsii: novi mozhlyvosti [Research of the international financial market in terms of digitalization: new opportunities]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnolohichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut» – Economic Bulletin of the National Technological University of Ukraine “Kyiv Polytechnic institute”*, (18). <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/231459>.

17. Era bezkontaktneho spozhyvannia pryskoryt tsyfrovu transformatsiiu strakhovoho sektora. SK Transmagistral [The era of contactless consumption will accelerate the digital transformation of the insurance sector. SC Transmagistral]. <https://www.transmagistral.com.ua/the-era-of-contactless-consumption/>

18. IoT i banky: yak internet rechei zbahachuie svit finansiv. Pay Space [IoT and banks: how the Internet of Things enriches the world of finance. Pay Space]. <https://psm7.com/uk/technology/iot-banki-kak-internet-veshhej-obogashhaet-mirfinansov.html>.

19. Chat-boty v Ukraini: 11 servisiv dlia vyrishennia finansovykh pytan. Pay Space [Chatbots in Ukraine: 11 services for solving financial issues. Pay Space]. <https://psm7.com/uk/articles/chat-boty-v-ukraine-denezhnye-perevody-i-kredyty-v-messendzherax.html>.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

---

20. Banks to Invest \$300 Billion in AI by 2030. The Markets. 2019. <https://www.marketsmedia.com/banks-to-invest-300-billion-in-ai-by-2030/>

21. Dubyna, M.V., Kozlianchenko, O.M. (2019). Kontseptualni aspekty doslidzhennia sutnosti didzhitalizatsii ta yii roli v rozvytku suchasnoho suspilstva [Conceptual aspects of the study of the essence of digitalization and its role in the development of modern society]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (3(19)), 21-32. DOI: 10.25140/2411-5215-2019-3(19)-21-32.

22. Dubyna, M., Popelo, O., Tarasenko, O. (2021). Instytutsiini transformatsii finansovoi systemy Ukrainy v umovakh rozvytku tsyfrovoy ekonomiky [Institutional transformations of the financial system of Ukraine in terms of digital economy development]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (1(25)), 91-110.

23. Dubyna, M.V. (2018). *Mekhanizm rozvytku rynku finansovykh posluh na osnovi formuvannia instytutu doviry: teoriia, metodolohiia, praktyka [Mechanism of financial services market development based on the formation of the institute of trust: theory, methodology, practice]*. ChNTU.

24. Dubyna, M., Zhavoronok, A., Kudlaieva, N., & Lopashchuk I. (2021). Transformation of Household Credit Behavior in the Conditions of Digitalization of the Financial Services Market. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*, 14(1), 97-102. DOI: <https://doi.org/10.22094/JOIE.2020.677835>.

25. Abramova, A., Beschastnyy, V., Zhavoronok, A., Fedyshyn, M., Lavrov, R., Dluhopolskyi, O., & Kozlovskyi S. (2020). Financial technologies development prospects in the countries of Eastern Europe and Ukraine. *International Journal of Management*, 11(7), 384-398. DOI: <https://doi.org/10.34218/IJM.11.7.2020.037>.

Отримано 23.05.2022

UDC 330.101

JEL Classification: G20

Nataliia Kholiavko

Doctor of Economics, Associate Professor

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: nateco@meta.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-7233>

ResearcherID: [G-6951-2014](https://orcid.org/0000-0003-2951-7233). Scopus Author ID: [56912328200](https://orcid.org/0000-0003-2951-7233)

Artem Tarasenko

PhD in Economics, Associate Professor of Financial and Economic Security

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: avtarasenko88@gmail.com

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Mariia Kolotok

Student

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: masha_kolotok@ukr.net**TRENDS IN DIGITALIZATION OF THE WORLD
FINANCIAL SERVICES MARKET**

Abstract. *In the conditions of Industry 4.0, rapid globalization, growing competition in the financial services market and the entry of powerful foreign banks, maintaining a competitive position requires adaptation to changing external challenges and consumer demands. It becomes urgent to find innovative forms of activity, which in the digitalization period involves the implementation of information technology in the activities of financial institutions. The goal of the article is to identify the main trends of digitalization in the global financial services market. Methods of comparative analysis, synthesis, systematization and scientific abstraction were used to achieve this goal. The article identifies the main benefits that financial institutions and consumers of financial services obtain from the use of information technologies (API, Big Data, blockchain, cloud computing, Artificial Intelligence, Internet of Things). The implementation of modern information technology in financial institutions allows to generate innovative products, form personalized offers for customers, optimize financial institutions' costs, speed up customer services processes, improve management, reduce the cyber risks, attract new customers, and increase public trust to financial institutions. Emphasis is put on the necessity of development of a partnership model of interaction of financial institutions with IT-companies and FinTech-companies. In conclusion, the authors note that the deterrents to the digitalization of the Ukrainian financial services market are: underdeveloped legislation; lack of funding for R&D and innovation projects; low digital literacy; outdated IT-infrastructure. Intensification of digitalization of financial institutions requires significant investments, developed innovative consciousness of management and development of information infrastructure. The authors singled out the prospects for further research, namely: the formation of effective and efficient mechanisms for protecting information systems of financial institutions from cyber attacks and information leakage.*

Keywords: *financial institution; financial service; financial services market; information technology; digitalization; Industry 4.0; FinTech-company.*

Table: 2. Fig.: 1. References: 10.

Бібліографічний опис для цитування:

Холявко Н., Тарасенко А., Колоток М. Тенденції диджиталізації світового ринку фінансових послуг. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(24). С. 124-142.

Наукове видання

Науковий вісник Полісся

Науковий економічний журнал

№ 1(24)

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів статей.

За достовірність викладених фактів
та коректний переклад статей іншими мовами відповідальність несе автор.

Відповідальний редактор	В. Г. Маргасова
Технічний редактор	Н. В. Мороз
Комп'ютерна верстка	Н. В. Мороз, І. М. Мекшун
Дизайн обкладинки	І. М. Мекшун
Технічні редактори з питань комп'ютерного забезпечення	І. М. Мекшун
Мовне редагування	О. В. Друпп
Друкар	К. П. Гузь

Підписано до друку 27.04.2022.
Формат 60х84/8.
Ум. друк. арк. 16,5.
Тираж 100 пр. Зам. № 15/22

Редакційно-видавничий відділ
Національний університет «Чернігівська політехніка»
14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції серія ДК No 7128 від 18.08.2020 р.

Scientific publication

Scientific bulletin of Polissia

Scientific journal on Economics

№ 1(24)

Pressed in an author's edition from the authors' original layouts.

Editorial Board is not always agreed with the authors' views.
An author is responsible for the given facts' authenticity.

Responsible Editor	V. H. Marhasova
Technical editor	N. V. Moroz
Computer typing	N. V. Moroz, I. M. Mekshun
Cover design	I. M. Mekshun
Technical editor and Computer Support	I. M. Mekshun
Language editing	O. V. Drupp
Printing	K. P. Huz

Signed to the press 27.01.2022.
Format 60x84/8.
Edition of 100 copies.

PUBLIC

Editorial and publishing department of
Chernihiv Politechnic National University
14035, Chernihiv, Shevchenka Str., 95

State Registration Certificate of Printing Mass Medium
Series DK No 7128 from 18.08.2020